

A stylized illustration featuring a large, black silhouette of a tree on the left side. The background is divided into three horizontal bands: a dark green top band, a white middle band, and a dark green bottom band. In the white band, there are dark green silhouettes of buildings, including a prominent one with a pointed roof. The title 'kočevski razgledi' is printed in white serif font on the bottom dark green band.

kočevski
razgledi

to I
maj
1975

2

Sredi burnega dogajanja današnjih dni, ko v vse oblike vsakdanjega življenja uvajamo nove samoupravne odnose, v nenehnem hitenju, hlastanju in delu, je prav, da se včasih za trenutek ustavimo, si oddahnemo in se ozremo na prehojeno pot. 30-letnica osvoboditve je za to prav primeren trenutek. 30 let v življenju naroda ne pomeni mnogo. Zadnjih 30 let v življenju naše dežele, naroda, našega mesta pa pomeni ogromno. Se še spominjate, kako je bilo videti Kočevje, ko so ga 4. maja 1945 osvobodile partizanske enote? Kupl ruševin, razdejanie, povsod sledovi vojne, ljudje, ki so čakali, če se povrnejo svojci, v vseh pa en sam občutek olajšanja, da so šele zdaj prav zadihali. Čeprav je bilo povsod treba začeti od kraja, pa je bilo vsakomur jasno, da se začenja nov čas, da se staro ne bo povrnilo, da nastaja novo življenje. Danes so okrog nas rezultati minulih 30 let: koliko žuljev, znoja, odrekanja in dela nas je to stalo. Ozrimo se okrog sebe — vredno je bilo.

Prav je, da je krajevna skupnost proglasila 4. maj za krajevni praznik mesta Kočevja. Tudi z našo revijo bi radi proslavili ta slovesni dogodek, vas med drugim spomnili na težave, ki smo jih v teh letih premagali, na uspehe, ki smo jih dosegli, na žrtve, ki so bile za vse to potrebne.

Občanom Kočevja ob prazniku iskreno čestitamo.

Kako pa je zaživela naša revija? Videti je, da ste jo, dragi bralci, kar prijazno sprejeli. Vemo, da vas je najprej osupnila cena, a ob taki nakladi ter obsegu in če hočemo obdržati estetsko podobo, s ceno ne moremo nižje. Po drugi strani pa nihče ne pomišlja, če je treba za vstopnico za kino odšteti 20 din, in tako cena morda vendarle ni pretirana. Naj se opravičimo še za nerodnost pri prodajanju; menda že nismo trgovci, za naprej bomo skušali najti krajšo pot do bralcev. Glede vsebine pa je bilo slišati večinoma pohvalna mnenja, torej smo vam z njo kolikor toliko ustregli, čeprav nekateri bralci napak menijo, da je to samo literarna revija, v resnici pa so »razgledi«.

Na prispevke v prejšnji številki smo dobili nekaj manjših opomb, na eno pa bi rad kar tu odgovoril. Tovariša Vekoslav Figar in Marjan Tratar sta me neodvisno drug od drugega opozorila, da ni najprimerneje, če za sedanje prebivalce Kočevja uporabljamo ime Kočevarji. Pod tem imenom si namreč prvotni tukajšnji prebivalci predstavljajo kočevskega Nemca, kot so tu živeli pred vojno, beseda budi asociacije na narodnostno nestrpnostne skrajneže, zaslepljene z nacistično propagando, čeprav vsi Kočevarji niso bili taki. Po vojni se je v knjigah začelo pojavljati ime Kočevci, Kočevke, kot ga navajata tudi Slovenski pravopis in Krajevni leksikon. Beseda nam zveni tuje, saj je zaživela v knjigah in dokler se ne bo udomačila v ljudskem govoru, bo minil še lep čas. Zdi pa se mi primerna in jo kaže uporabljati za sedanje prebivalce Kočevske.

Na koncu, dragi bralci, pa naj vas še enkrat povabim k sodelovanju. Res, da je Kočevske razglede osnoval tukajšnji klub kulturnih delavcev, pa vseeno lahko vsakdo sodeluje v njih. Polno stvari doživljamo vsak dan, vsak človek je roman zase, svet okrog sebe gledamo z odprtimi očmi, pa ne bi mogli nekaj od tega upodobiti? Ali ni ničesar v vašem okolju, kar bi radi sporočili drugim ljudem? Poskusite!

Ker smo v tej številki posvetili 30. obletnici osvoboditve več prostora, se opravičujemo sodelavcem, katerih prispevkov nismo mogli objaviti. Prišli bodo na vrsto prihodnjič.

V želji, da se bomo še srečevali, vas pozdravlja

urednik.

Kočevju za praznik

Ko letos praznujemo svoj prvi mestni praznik, ki sovпада s 30. obletnico zmage nad fašizmom in osvoboditve, ne moremo mimo dejstva, da je naše mesto vstalo iz ruševin in da se je iz nekdanjega podeželskega mesteca razvilo v pomembno industrijsko središče. Napor, ki smo jih občani vlagali v razvoj tega mesta, niso bili zaman. Kljub še mnogim nerešenim problemom, najsi bo to na komunalnem, kulturno-prosvetnem ali ostalih področjih delovanja, lahko optimistično gledamo v prihodnost, saj so nam minule izkušnje zadostno zagotovilo, da bomo s skupnimi močmi kos vsem težavam tudi v prihodnje. Naha-jamo se v času, ko uveljavljamo ustavne določbe, ko razvijamo in utrjujemo samoupravne socialistične odnose, v katerih bo delovni človek in občan samo-upravno reševal probleme in res užival sadove svojega dela.

Iskreno me veseli, ko v zadnjem času opažam, kako številna je udeležba na sestankih krajevne skupnosti, kako živo sodelujejo ljudje v razpravah, da bi skupno našli najboljše rešitve. Prepričan sem, da bomo sodelovali tako tudi v prihodnje, saj nam je vsem pri srcu napredek in razvoj.

Zahvaljujem se članom organov krajevne skupnosti, delegacijam in delegatom, ki so vložili ogromno truda za razvoj našega mesta.

Krajevni praznik izrabljamo tudi za to, da okrepimo vezi s pobratenimi mesti Dolina pri Trstu, Škofja Loka in Prokuplje v Srbiji. Nedavno je bila v Prokuplju delegacija naše krajevne skupnosti, da naveže stike z njihovim mestom. Vrnila se je z nepozabnimi vtisi o tem, s kakšno prijaznostjo in iskreno pozornostjo so jih sprejeli, kako živa je ideja bratstva med našimi narodi. Želimo, da bi se delegacije pobratenih mest dobro počutile v Kočevju in da bi uspešno razvijali nadaljnje sodelovanje.

Z željo za čim večjim napredkom čestitam občanom Kočevja za prvi krajevni praznik.

Stane Otoničar,
predsednik krajevne skupnosti
Kočevje-mesto

USTVARJAMO

Franc Ožbolt ✓

Mojemu mestu

Mnogo krajev sem prehodil,
dosti trgov, mest, vasi.
Lepšega kraja nisem videl,
kot Kočevje mesto si!

Okolje tvoje vse zeleno,
venec hribov te krasi.
Svežine, zraka vse si polno,
deviško čisto si mi ti.

V daljavi zelen Rog te čuva,
nad tabo Stojna v nebo kipi.
Osamljen Skorten opominja,
na pretekle, težke dni.

Mnogo krajev sem prehodil,
dosti trgov, mest, vasi.
Lepšega kraja nisem videl
kot Kočevje mesto si!

Foto Peter Vovk

Tone Hočevar

Moji spomini na roško ofenzivo

Bilo je v noči od 5. na 6. avgust 1942. leta. Hodil sem v koloni, ki so jo sestavljali borci kočevskega odreda, ki se je umikal na nove položaje iz Borovca in uničene Taborske jame proti Beli krajini. Hodili smo vso noč, bil sem na smrt utrujen in dal bi pol svojega življenja za eno uro spanca, toda počitka ni bilo, povelje je bilo samo naprej in naprej. Še ves pod vtisom strahot in trpljenja, ki sem ga 24. julija preživel ob napadu na Taborsko steno, sem noge premikal popolnoma mehanično in si želel samo eno, da bi se čimprej ustavili in da bi spet lahko spal, pa čeprav se ne bi nikoli več zbudil.

Bilo je okrog 9. ure zjutraj, ko smo končno prišli v naselje Srednja Bukova gora. Bilo je nekaj hiš, ki pa so bile prazne, ker so se Kočevarji, ki so v njih prebivali, že pred meseci izselili v Nemčijo. Padla je komanda za počitek, kuharji pa naj zakurijo ognje in pripravijo kosilo. V nekem napol podrtim hlevu sem našel kup koruznice. Ravno kar sem se mislil zlektni nanjo, toda zagledal me je komandant. Stopil je k meni rekoč: »Ti si, tovariš, eden izmed najmlajših med nami, zato verjetno niso toliko utrujen in zaspan kot drugi, pojdi na tisti hrib nad vasjo, kjer je postavljena lesena piramida. Zlezi nanjo ter malo opazuj okoli, da nas ne bi kdo iznenadil, čez dve uri pa ti bom poslal zameno.« No, kaj sem hotel, ukaz je ukaz, in tako sem se odpravil na približno tristo metrov oddaljen vrh.

Spominjam se, kot bi bilo to včeraj. Ura je bila okrog 9.30, dan je bil lep in sončen. Počasi sem hodil po stezi med njivami in košenicami proti vrhu. Bila je takšna tišina okrog mene, da sem slišal samo brenčanje raznih žuželk in svoje lastne korake v mehki travi.

Nekako okrog sto metrov pred vrhom se je pričelo raztezati pred menoj leskovo grmovje in bukovje. Ker sem hodil po planem in ker mi je sonce svetilo v oči, seveda nisem mogel videti, kaj se nahaja v grmovju.

Brezbrizno sem se še naprej po stezi vzpenjal proti vrhu. Ko sem bil od grmovja oddaljen le kakšnih 10 do 15 metrov, so se nenadoma pred menoj razgrnile veje in na plan je predme skočilo kakšnih 10 do 12 italijanskih grenadirjev ter zakričalo: »Altola mani« (roke v vis). Bil sem več kot presenečen, nihče tudi v sanjah do takrat ni pomislil, da bi lahko Italijani prišli tako daleč v roške gozdove, zdelo se mi je, da sanjam. Še danes jih imam pred očmi. Bili so sami visoki fantje, obleke so bile čisto nove, čelade pa so odbijale sončne žarke. Vse to sem opazil v tisočinki sekunde. Opazil sem, da so imeli vsi zelo dolge puške in da so merili vame. V očeh sem jim čital, da ne skrivajo svojega veselja, ker sem jim tako rekoč sam od sebe prišel v roke. Toda jaz sem bliskovito reagiral. Puško »mauzer«, ki sem jo imel v roki in ki ni bila nikoli »zakočena«, sem nameril proti Italijanom, in ne da bi kaj pomeril, takoj sprožil. Opazil sem, da se je eden od Italijanov prijel za trebuh, medtem pa sem se že vrgel na tla in krogle, ki so jih sprožili Italijani, so odletele prek mene. Preden pa so Italijani svoje puške ponovno napolnili, sem jaz že skočil pokonci in pričel bežati navzdol po košenici. Vse to se je zgodilo v sekundi ali dveh. Še danes po 33 letih pa ne morem verjeti, kakšno neverjetno srečo sem imel, da nisem padel pod njihovimi streli. Največ je k temu pripomoglo to, da je bila to le italijanska

predhodnica, ki je hodila pred ostalo glavnino in v svoji oborožitvi ni imela mitraljeza, ki bi me gotovo pokosil. Poleg tega so bili ob mojem reagiranju toliko presenečeni in tako prepričani v to, da me imajo in da jim ne morem pobegniti, da njihovi strelji niso bili dovolj natančni. Ko sem planil po strmini, sem skakal zdaj v levo zdaj v desno, ker sem slišal, da tako dela tudi zajec, kadar beži pred lovcem. Ko sem tako pretekel že skoraj polovico poti, ki me je ločila od Italijanov in naselja, sem nenadoma v desni roki, v kateri sem nosil puško, začutil pekočo bolečino. Zdelo se mi je, kot bi prijel za električno žico. Takoj nato se mi je po roki in prstih pocedila topla in lepljiva tekočina — kri. Ker sem tekel navzdol po strmini in sem bil v največjem zagonu, se nisem mogel ustaviti, pa čeprav bi se hotel. Ob močnem streljanju in sikanju krogel, ki so letele okrog mene, sem končno pritekel med hiše v naselju. Oziral sem se okrog, kje so naši, toda zaman. Kot bi se vdrli v zemljo, ni jih bilo (pozneje sem zvedel, da so se umaknili, ko so slišali streljanje, in to ravno v nasprotno stran, kamor sem tekel jaz). Nisem vedel, kaj naj storim, bil sem že čisto na koncu s svojimi močmi. Kri mi je tekla čedalje bolj in nekaj je bilo treba storiti. Z več strani se je že slišalo italijansko kričanje, vmes pa sem slišal tudi pasje lajanje. Mislil sem si: »No, sedaj je konec z mano, psi me bodo našli, pa naj se skrijem, kamor hočem.« Kljub temu sem se zavlekel globoko v nekakšno trnje in robidovje ter si rekel: »Kar bo, pa bo.«

Toda rešitev je prišla od tam, kjer sem jo najmanj pričakoval. Kot se večkrat zgodi v vročih in soparnih poletnih dneh, se je tudi takrat kar nenadoma ulila močna ploha. Dež je padal kot za stavo, toda ne dolgo, morda kakšne četrte ure, nato pa je, kot bi odrezal, prenehal in zopet je posijalo toplo sonce. Vendar pa je to zadostovalo da so se sprale vse moje sledi in mi psi niso bili več nevarni.

Vsenaokrog sem slišal Italijane, ki so se počasi oddaljevali, jaz pa sem še kar naprej ležal v goščavi in se skoraj nisem upal dihati, da se s tem ne bi izdal. Naposled sem se odločil, da moram vstati in poiskati svoje tovariše. Toda to nikakor ni bilo enostavno. Pod menoj je bila zemlja vsa prepojena s krvjo, roka in prsti so mi zatekli in postali svetlo modri, rokav suknjiča jugoslovanske vojaške uniforme pa je po šivih kar pokal, tako je roka otekla, in kljub naporom rokava nisem mogel sleči. Strel iz puške me je ranil v desno roko, in sicer je šel skozi roko ravno v komolcu, toda na mojo veliko srečo ravno med dvema kostema, tako da kosti niso bile poškodovane. Kot sem pozneje videl, je bila tam, kjer je šla krogla v roko, zelo majhna luknjica, medtem ko je tam, kjer je krogla izstopila, zijala zelo velika in raztrgana rana.

Ker sem se bal, da je roka zastrupljena, in ker mi je v glavi neprestano šumelo in sem bil od velike izgube krvi zelo slab in omotičen, sem moral hitro ukrepati. Pričel sem se plaziti kar na slepo skozi zaraščeni gozd. Ne vem, koliko časa sem se tako plazil, vem le, da sem bil na koncu s svojimi močmi, ko sem končno prišel do makadamske ceste. Cesta je bila od plohe sprana in ni bilo mogoče ugotoviti, če je pred kratkim kdo po njej hodil. Odločil sem se, da pojdem naprej po cesti, ker če bi omagal, je bilo precej več možnosti, da me na cesti čeprav mrtvega prej kdo najde, kot pa v goščavi, kjer bi bilo moje truplo samo hrana medvedom in lisicam.

Težava je bila v tem, ker nisem razen gozda in neba nad seboj ničesar videl in se nisem mogel odločiti, ali naj grem na levo ali na desno. No, končno sem se odločil, da grem proti sončnemu vzhodu, ker je v tej smeri ležala tudi Bela krajina in kamor sem prejšnji dan slišal, da gremo s celotnim kočevskim odredom.

Koliko časa sem tako hodil po cesti in kakšno razdaljo sem prepešal, bi težko povedal, ker se mi je od izgube krvi, bolečin in prestanih naporov že skoraj bledlo. Toda kar nenadoma je bilo gozda pred menoj konec in prikazala se je ne ravno velika jasa, na kateri sta poleg dveh obdelanih njiv ob cesti stala srednje velika hiša in gospodarsko poslopje. Ustavil sem se ter opazil, da stoji pred hišo gruča ljudi, od katerih so nekateri imeli na ramah puške. Takoj sem se spomnil na opozorilo našega komisarja, da se na terenu pojavljajo »raztrganci«, to je belogardisti, preoblečeni v partizane; zato sem postal še bolj previden. Toda nič ne pomaga, zadnji čas je bil, da sem prišel med ljudi, ki mi bodo nudili pomoč. Počasi sem se plazil proti hiši, in nemalo sem se prestrašil, ko sem nenadoma zaslišal ostro povelje: »Stoj!« No, pa ni bilo nič hudega, bil je le stražar, ki so ga postavili ob cesti zaradi varnosti. Bili so belokranjski partizani, ki so slišali streljanje in bili z močno patrolo poslani proti kočevski strani pogledat, kaj se dogaja. Seveda potem ni bilo spraševanja ne konca ne kraja. Medtem so mi razrezali rokav ter me obvezali in mi dali jesti in piti. Vse to se je zgodilo v Miklarjih, v hiši, ki začuda sredi gozdov še danes stoji, in kadar koli se sedaj po vojni peljem mimo, se spomnim na takratne dogodke in na dobre ljudi, ki so v njej takrat živeli in nesebično pripomogli k temu, da danes še živim.

Ko sem se dovolj okrepčal in si opomogel, so me vzeli s seboj, češ da me bodo dali v bolnico, kjer se bom dokončno pozdravil; obljubili pa so tudi, da bodo o tem obvestili moje enoto.

Po nekaj kilometrih, ki smo jih prehodili po cesti, smo se znašli v vasi Bistrica pri Maverlenu. Tu smo se ustavili in naročeno mi je bilo, da naj počakam kurirja, ki bo prišel iz bolnice in me vzel s seboj.

Bistrica je bila takrat kar precej velika vas (pozneje v roški ofenzivi so jo Italijani skoraj do tal požgali). Vaščani so bili sila prijazni ljudje, bil sem prvi pravi ranjenec, ki so ga videli. Bilo pa me je v resnici groza pogledati. Ko sem ležal v goščavi, je kri tekla podme, zato sem bil krvav ne samo po roki, temveč tudi po hlačah in drugod, tako da je bilo vse videti še bolj strašno, kot je v resnici bilo. Z vseh strani so mi ponujali pijačo in hrano ter me tolažili. Tega v resnici ni mogoče pozabiti in do svoje smrti jim bom za to hvaležen.

In tako je prišel tudi čas, ko se je pozno popoldne pojavil kurir iz bolnice in odšla sva zopet v gozd. Vprašal sem ga, kam in v katero bolnico me pelje. Rekel je, da se bolnica imenuje Sredgora, ostalo bom pa že videl.

Hodila sva dolgo sem in tja po gozdu in po stezah, ki so bile poznane samo njemu, jaz pa sem mu ves čas počasi sledil. Potem sva se ustavila in rekel je, da sva sedaj že blizu bolnice in da mi mora zavezati oči. Seveda se temu nisem upiral. On me je nato nekajkrat zavrtel okrog sebe, nato pa sva še nekaj časa hodila, dokler mi ni snel obveze z oči. Zagledal sem skrito gozdno dolino, v kateri je bilo kar precej lesenih barak. Pozdravil me je izredno prijazen partizan, za katerega sem potem izvedel, da je bil zdravnik Lojze Mihelčič (ki je na žalost pred nedavnim umrl).

Ko so me strokovno previli, sem se moral sleči, mojo obleko so dali v parni kotel zaradi morebitnih uši, ki jih v bolnici ni bilo, ter me umili in postrigli lase do gola. Medtem ko se je moja obleka dezinficirala, pa sem bil zavrt v odejo. Takoj so mi tudi ponudili večerjo. Spominjam se, da je bilo hrane veliko in to dve vrsti mesa, kuhana govedina in pečena srnetina. V bolnici je takrat bilo v skupni baraki še kakšnih 30 težje ranjenih partizanov. Ko sem jih vprašal, če je hrane vedno toliko ali pa samo danes, ko sem prišel, so mi

rekli, da se mi ni treba bati, da bom lačen, ker nas s hrano oskrbujejo terenci iz Bele krajine, ki je za takratne čase s hrano bila mnogo bolj bogata kot pa Kočevska.

Mislil sem si, tako bo pa že šlo, saj takrat nisem niti slutil, kaj me čaka v prihodnosti.

Tam sem potem tudi zvedel, da sem bil ranjen, ko sem naletel na Italijane, ki so se pripravljali za veliko roško ofenzivo, ki da se bo baje v kratkem pričela. Nekateri so to verjeli, drugi pa so se temu smejali, češ kako neki naj bi Italijani preiskali in prehajali te velike gozdove, ko se pa do takrat v gozd niti pokukati niso upali. Tudi jaz sem bil med tistimi, ki tega niso verjeli, pa čeprav sem nasproten dokaz nosil obvezan na svoji desni roki.

In tako so dnevi v bolnici tekli naprej, meni se je rana sicer zagnojila, toda bil sem srečen, da sem vsaj lahko hodil in mi ni bilo tako kot nekaterim potrebno stalno ležati na trdih pogradih in sem lahko vsaj z eno roko pomagal v kuhinji in kjer je bilo potrebno.

Nekako osem dni po mojem prihodu v bolnico pa so se stvari popolnoma spremenile. Ko sem kot ponavadi posedal okrog ognja v kuhinji in pomagal, kolikor sem pač z eno roko mogel, se je iznenada na popolnoma mokrem in penastem konju pojavil pred nami zdravnik Mihelčič in ves iz sebe izjavil, da je bil kot vsak dan tudi danes na terenu, da pa je komaj ušel Italijanom, ki jih je kot listja in trave, da so za njim streljali in da so že v vasi Planina, ki je bila od nas oddaljena za kakšno uro hoje.

Takoj je bil izdan ukaz za najhitrejši umik in nemudoma smo morali vse pospraviti ter biti pripravljeni za odhod. Kar je bilo težkih in nepokretnih ranjencev, smo jih znesli v že poprej pripravljen podzemeljski bunker, ki je bil skopan pod neko veliko smreko. V bunker smo znesli tudi nekaj hrane in vodo, vsakemu ranjencu pa smo dali po eno italijansko bombo (paradajzarico) za vsak primer, nato pa smo vhod v bunker pokrili in ga zamaskirali, tako da ni bilo ničesar opaziti.

Kot ironijo usode bi povedal, da je italijanska kolona pozneje šla samo okrog 50 metrov od bolnice, toda bolnice in ranjencev niso našli. Tudi mi bi lahko ostali v barakah in se nam ne bi nič zgodilo, toda tega takrat seveda nismo vedeli.

Zapustili smo torej bolnišnico ter vzeli s seboj najnujnejše. Nismo jemali hrane in vode, prepričani, da bo vse skupaj trajalo le nekaj ur, dokler ne bo šla nevarnost mimo, potem pa se bomo zopet vrnili. Toda na žalost ni bilo tako, mnogi med nami se niso nikoli več vrnili.

Hodili smo v koloni drug za drugim, bilo nas je skupno z osebjem bolnice okrog 30 partizanov, oborožitev je bila zelo minimalna, razen pištole, ki jo je imel zdravnik, sta imela puško še dva kuharja, vsi ostali pa smo bili brez orožja. Za nami v smeri bolnice so se že slišali posamezni streli in rafali. Mislili smo, da so morda Italijani že prišli do bolnice in jo našli. Bili smo kar srečni, da smo se pravočasno umaknili.

Kam in v katero smer smo hodili, najbrž nihče izmed nas ni vedel, naš cilj je bil čimbolj stran od streljanja. Ker smo se umikali kar na slepo, smo se morali plaziti čez goščavo, skale in podrta drevesa. Kdor je bil že v Rogu, si lahko predstavlja, da to ni bilo niti najmanj prijetno še za zdravega človeka, prav poseben napor pa je terjalo od naše skupine, kjer so bili skoraj sami ranjenci. Spominjam se, da smo se spotikali in padali in da sem kot nalašč skoraj vedno padel ravno na ranjeno roko. Nič boljše ni bilo z drugimi v koloni.

Po večurnem tavanju po pragozdu smo končno ugotovili, da ne vemo, kje smo, in da smo se zgubili.

Ker se je že pričelo mračiti, smo se odločili, da bomo v neki goščavi prenočili, drugi dan zjutraj pa naj bi poiskali pravo smer in se vrnili proti bolnici.

Ker hrane ni bilo, smo takoj plegli po tleh in zaspali kot ubiti.

Spominjam se, da me je proti jutru pričelo mraziti, ker nisem bil pokrit z odejo in je po gozdu ležala nizka megla. Vstal sem in se pričel razgibavati, da bi se malo ogrel. Nenadoma je v naši neposredni bližini zabobnelo, kot da bi se odprla nebo in zemlja. Pričele so treskati topovske granate in drevesa so se lomila od eksplozij. Kosi jekla, kamenja in vej so frčali po zraku. Vse je bilo zavito v črn dim, v zraku pa je smrdelo po žveplu in smodniku. Pričeli smo panično bežati na vse strani, toda na srečo je streljanje kmalu prenehalo in se pomaknilo za nekaj kilometrov v drugo stran.

Mnogo pozneje smo izvedeli, da se je ta dan zjutraj pričela velika italijanska roška ofenziva. V tej ofenzivi je sodelovalo 120.000 italijanskih vojakov, ki so prodirali na Rog iz štirih strani; iz Novega mesta, iz Kočevja, iz Črnomlja in Metlike. Iz teh štirih mest je kar na slepo streljalo v osrčje roških gozdov 60 topov, v zraku pa je bilo neprestano 8 bombnikov, ki so sipali na tisoče bomb pred italijansko pehoto, ki se je v treh obročih v strelcih pomikala proti osrčju roških gozdov.

Težko je opisati položaj, v katerem smo se nenadoma znašli. Bili smo kot čreda ovac, ki so jo nenadoma napadli volkovi; enostavno nismo vedeli, kaj naj storimo. V naši bližnji in daljni okolici je neprestano streljalo in grmelno od eksplozij avionskih bomb ali topovskih granat. Izgubili smo vsakršno orientacijo, ni nam bilo mar, kam bežimo, samo proč od streljanja. Tako se je zgodilo, da smo včasih hodili tudi v krogu. In tako je minil prvi dan, pričela sta se drugi in tretji dan, ki pa sta bila v vsem popolnoma enaka prvemu. V začetku je še nekako šlo, toda čedalje bolj se je oglašala potreba po hrani, še bolj pa po vodi, ki je v celem Rogu ni bilo mogoče dobiti. Podnevi je bilo neznosno vroče in vse na svetu bi dal za en sam požirek vode. Jedli smo bukovno listje in kislo deteljico, ki raste ponekod po gozdovih, vsako jutro pa smo lizali kapljice rose, ki so visele z listov grmovja in trave, toda zdelo se mi je, da smo si s tem željo po kakršnikoli tekočini samo povečali.

Glede hrane je bilo vsaj meni najhuje prve tri dni, pozneje pa se mi je zaradi neznosne žeje pričelo v glavi vrteti in lakote skoraj nisem več čutil, le z vsakim dnem sem bil bolj izčrpan, tako da sem noge le z največjim naporom še lahko premikal.

Peti dan našega tavanja po roških gozdovih smo se sporazumeli, da ubijemo zdravnikovega konja in se s tem za nekaj časa oskrbimo s hrano. Toda zdravnik je bil na konja zelo navezan, prosil nas je, naj tega ne storimo, vsaj še ta dan ne, ker je prepričan, da bomo do večera zagotovo prišli ven iz tega pekla in do hrane in vode. Ustregli smo njegovi želji, vendar se do noči njegova napoved ni uresničila. Sklenili smo konja zaklati drugi dan zjutraj.

Vendar ne vem, kako se je to zgodilo, ko smo se zjutraj zbudili, konja ni bilo nikjer. Zdravnik je trdil, da ga je privezal k smreki, vendar smo vsi sumili, da ga je morda sam nalašč izpustil. Tako se je pričel naš šesti dan brez hrane in vode.

Tega dne pozno popoldne smo prvič prišli v stik z neko italijansko kolono, ki je taborila na gozdni jasi. Naša sreča je bila, da so kričali in smo jih že od daleč slišali, pa tudi njihove mule, ki so jim nosile orožje, hrano in strelivo, so se od časa do časa oglašale in s tem označevale njihov položaj. Skrili in zama-

skirali smo se v neki globeli in čakali, kaj se bo zgodilo. Ker smo slišali kričanje vsenaokrog nas, smo mislili, da je najbolje, da se potuhnemo in čakamo. Tako smo dočakali sedmi dan. Zjutraj je bilo slišati precej kričanja, potem pa se je ta hrup in kričanje od nas pričelo oddaljevati. Predlagal sem, da bi jaz in še en partizan šla pogledat v tisto smer, kaj se je zgodilo in če so zagotovo odšli. Jaz sam pa sem upal, da bom morda našel tudi kakšne odpadke hrane.

Po nekaj sto metrih plazenja skozi goščavo sva prišla na gozdno jaso, kjer sva takoj opazila, da so pred kratkim bili tam ljudje. Vse naokrog so bili napravljeni iz kamenja in odpadlega lesa in zemlje bunkerji, kakršnih smo pozneje še nešteto videli po gozdovih. Bilo je več kot očitno, da so se tudi Italijani zelo bali partizanov in so vsepovsod, kjer so se le za krajši čas ustavili, napravili zasilne bunkerje, ki naj bi jih ščitili pred nenadnimi napadi partizanov.

Preiskala sva celotno taborišče, toda razen nekaj praznih konzerv, nekaj papirja in praznih tulcev od nabojev nisva našla ničesar. V neki kotanji poleg taborišča sva našla prostor, kjer je čez noč bilo privezано očitno precejšnje število mul. Zemlja tam okrog je bila namreč vsa steptana s kopiti, pa tudi lubje na drevesih, kjer so bile privezane, je bilo vse ogrizeno. Nenadoma je pritegnila moja pozornost majčkена mlakuža, ki se je nahajala sredi tega prostora.

Sklonil sem se in videl, da so to tekoči izločki mul, ki so bile ponoči tam privezane. Tekočina, ki je drugače precej gosta in rumene barve, je imela oster pekoč vonj po konjskem urinu, toda ker je tam ležala že nekaj časa in je zemlja še ni v celoti popila, se je gostota posedla na dno, pri vrhu pa se je sčistila, tako da je vsaj malo bila podobna vodeni tekočini. Previdno, da dragocene tekočine ne bi skalila, sva vzela porcijo in žlico, ki smo jih nosili vedno s seboj, ter z žlico od vrha pričela pobirati urin.

Ko sva pobrala, kar se je največ dalo, sva to poskusila piti. Še danes se spominjam, kako je ta brozga strašno smrdela, da ne omenjam njenega okusa, toda bila je le tekočina in po tolikih dneh brez vode, ko sem imel usta suha in trda kot podplat ter od žeje jezik čisto otečen in razpokan, je bilo to še kako dobrodošlo. Seveda je bil to le trenuten občutek, ker pozneje, ko je nastopila vročina, sem zaradi soli, ki je bila v urinu, trpel zaradi žeje še večje muke.

Prispela sva zopet nazaj v naše začasno taborišče. Ko sva poročala, da so Italijani odšli, smo se odločili, da gremo tudi mi, vendar v nasprotno smer, kot pa so šli Italijani. Ko smo se tako zopet nekaj ur plazili skozi gozdove ter se skrivali pred granatami in letalskimi bombami, ki so kar naprej padale na slepo po gozdu, smo v neki gosto zarasli globeli nenadoma naleteli na večjo skupino okrog 120 partizanov, ki so ravno tako kot mi begali po roških gozdovih ter se prek italijanskih zased in obročev poskušali prebiti v dolino med civilne prebivalce.

Razumljivo je, da smo se srečanja z njimi razveselili, vsi smo pričakovali, da imajo morda kaj hrane ali vode, toda zelo smo bili razočarani, ko smo ugotovili, da nimajo ničesar in ravno tako kot mi trpijo lakoto in žejo. Med njimi je bilo tudi nekaj lažje in težje ranjenih borcev. Naš zdravnik jim je sicer skušal pomagati, kolikor je bilo mogoče, to pa ni bilo veliko, ker sami nismo imeli nobenih obvez in zdravil. Bilo je zelo težko gledati mlade fante, ki so pred našimi očmi umirali, mi pa nismo imeli prav nobene možnosti, da bi jim pomagali. Vse te grozote je nemogoče opisati, če bi si jih hotel predstavljati, bi jih bilo potrebno osebno doživeti.

Odločili smo se, da se naša skupina, ki je bila pretežno sestavljena iz samih ranjencev, priključi enoti, ki je bila mnogo večja od naše in je bila tudi še kar dobro oborožena. Če se prav spominjam, so imeli v svoji oborožitvi dva puškomitraljeza, okrog 30 pušk, nekaj pištol in ročnih bomb. Poleg njih smo se

počutili bolj varne in imeli večje možnosti, da se prebijemo iz obročev. Seveda nas je bila pretežna večina ranjena ali pa neoborožena tako kot jaz, ki sem svojo mavzerico ob odhodu v bolnišnico proti potrdilu predal belokranjski patroli, misleč, da bo za čas, ko bom v bolnici, njim bolj potrebna kot pa meni.

Glede na ranjence in vsesplošno izčrpanost se je vodstvo naše združene enote odločilo, da ostanemo tam, kjer smo, da taborišče dobro zastražimo, od časa do časa pa da pošiljamo patrole, ki bi pregledovale bližnjo in daljno okolico in nas obveščale o premikih Italijanov. Tako so minili še trije dnevi, trije dnevi negotovosti in nadčloveškega trpljenja, katerega nekateri niso mogli več prenašati in so pričeli umirati, mnogo pa jih je brez besed odšlo in se niso več vrnili. Vsak izmed nas je tuhtal, kam bi se skril ali pobegnil, da bi se rešil tega pekla, toda le malokateremu se je to tudi posrečilo, saj kot so poročale nekatere patrole, ki so se sploh vrnile, so bili Italijani že vsenaokoli okrog nas, kar se je že dalo ugotoviti iz streljanja pušk in mitraljezov v daljavi. Ravno tako so patrole sporočile, da smo obkoljeni z vseh strani s tremi obroči Italijanov, ki jih v gozdu kar mrgoli. Razporejeni so v strelske vrste drug poleg drugega, na vsakih 10 metrov pa je nastavljen ali težki ali lahki mitraljez ter se praktično ni mogoče nikamor skriti, ker da pretaknejo vsak grm, obrnejo vsako skalo, in mečejo ročne bombe v vsako jamo ali razpoko, poleg tega pa streljajo v veje smrek, tam kjer se jim zdi, da bi se lahko kdo skril.

Bili smo torej v brezupnem položaju. Vsem nam je bilo jasno, da se bo verjetno že naslednji dan obroč, ki se je nenehno stiskal okrog nas, popolnoma stisnil in da se bomo znašli iz oči v oči z Italijani in njihovim orožjem. Pričelo se je mračiti, kričanje Italijanov in riganje njihovih mul je bilo slišati že v naši neposredni bližini, ponekod od nas v ravni črti morda niso bili več oddaljeni kot 200 do 300 metrov.

Ker nismo imeli več nobene možnosti, da bi se še kamorkoli umaknili, je vodstvo sklicalo zbor vseh preživelih in prisotnih. Tedaj se je ugotovilo, da nas je živih in prisotnih od okrog 150 borcev obeh skupin, ki smo se pred tremi dnevi združili, le še 118, vsi ostali so ali pomrli ali pa so bili pogrešani. Seveda pa tudi v nas ni bilo več veliko življenja, temveč samo ena misel, kako čimprej priti do hrane in vode, ne glede na človeške žrtve. Vsem nam je bilo jasno, da če ostanemo na mestu in se borimo, da bomo zaradi tisočkratne premoči zagotovo pobiti, če bi se hoteli predati, tudi ni bilo veliko možnosti, da bi preživeli. Če pa se odločimo za preboj, se moramo zavedati, da se bomo morali prebiti skozi močno oborožene in z začasnimi bunkerji utrjene tri obroče sovražnikov ter jurišati naravnost na cevi njihovih pušk in mitraljezov.

Po kratkem medsebojnem posvetu smo se odločili za preboj z jurišem, ker je samo v tem obstajala majhna možnost, da se bo morda vendarle kdo prebil in ostal živ, če pa pademo, tudi ne bomo veliko izgubili, ker smo zaradi lakote in žeje itak že vsi obsojeni na smrt. Napravljen je bil načrt preboja, določeno je bilo, da bi se prebili v smeri sončnega vzhoda, kjer smo vedeli, da je Bela krajina in osvobojeno ozemlje. Preboj bi se pričel ob 2. uri po polnoči, ko smo mislili, da bo razen močnih straž večina italijanskih vojakov spala. Določeno je bilo, da bosta na čelu našega napada oba naša puškomitraljeza, z vsake strani klina bodo borci s puškami in bombami, v sredini pa bi se nahajali mi ranjenci, ženske in neoboroženi. Seveda smo največ pričakovali od presenečenja.

O kakšnem spanju seveda ni bilo govora, vsak za sebe je premišljeval, če se mu bo preboj posrečil ali pa bo za vedno ostal v teh pošastnih nepreglednih gozdovih. Lagal bi, če bi rekel, da se nisem bal, bil sem vendar še tako mlad. Vse življenje sem imel še pred seboj, kako rad bi še enkrat videl svojo mater, očeta in ostale domače. No, če pa mi je usojeno, da bom padel in se moje želje

ne bodo izpolnile, se pač ne da pomagati. Misli v moji glavi so zaradi fizične izčrpanosti čisto otopele in skoraj bi rekel, da mi je bilo vseeno, saj nekako sploh nisem mogel verjeti, da pa morda le ne bo treba umreti.

No, in tako smo dočakali tudi trenutek, ko se je bilo treba odločiti in ki je bil za marsikaterga izmed nas zadnji v življenju.

Čisto potihlo smo se razporedili, tako kot je bilo določeno. Preden smo odšli, je bilo še rečeno, da kdor se bo uspel prebiti in ostati živ, da je zborna mesto ob 12. uri dopoldne v vasi Maverlen nad Črnomljem. Počasi korak za korakom in v največji tišini se je pomikala naša skupina proti italijanskim položajem. Hodili smo morda 20 minut ali pol ure, ko smo pred sabo zagledali ognje, ki so osvetljevali okolico, med njimi pa so bili razporejeni stražarji in zasede z orožjem, naperjenim v našo smer. Sedaj bo, kar bo! Začuda me je minil ves strah in kar nekakšno sprostitev sem čutil v sebi po tolikšni napetosti. Najbrž nihče ni vedel, kdo je prvi sprožil, toda nenadoma so se v nočno tišino zarezali rafali iz mitraljezov, strelji iz pušk in močne eksplozije ročnih bomb, iz vseh grl pa je zadonel klic »juriš«.

To kar smo pričakovali, se je tudi zgodilo: Italijani so zaradi presenečenja in strahu otrpnili in skoraj bi lahko trdil, da od njihove strani takoj v prvih trenutkih ni padel niti en sam strel, in že smo bili med njimi. Še danes po tolikih letih, vidim njihove začudene in preplašene obraze, toda ni bilo časa, treba je bilo naprej proti drugemu obroču, ki je bil od prvega oddaljen kakšnih 100 metrov. Poleg mene je na treh nogah stal težki mitraljez »Breda«, v njem je bil saržer z naboji in bil je pripravljen na streljanje. Mitraljezec je pobegnil ali se je skril za kakšno skalo. V trenutku sem se odločil, prijel z levo roko za cev mitraljeza ter ga obrnil, tako da je sedaj bil naperjen proti Italijanom v drugem obroču. Za merjenje ni bilo časa, pritiskal sem na sprožilec toliko časa, dokler saržer ni bil prazen, nato sem se v smeri rafalov, ki sem jih sprožil, pognal naprej. Tekel sem in tekel, pri tem pa iskal kritja za drevesi in skalami. Tako sem prišel do drugega obroča. Tudi tu je bil položaj približno enak kot pri preboju prvega obroča: vsenaokrog polno orožja in vojaškega materiala, vmes pa kri, ranjeni in mrtvi. Toda vse to sem videl kot v sanjah, bil sem zelo zelo utrujen, najraje bi se kar ulegel, toda treba je bilo naprej. Spominjam se, da sem tekel čisto avtomatično, s sklonjeno glavo, in ne vem, zakaj sem imel ves čas občutek, da me bo zadela krogla v vrat, saj bi me lahko zadelo tudi kam drugam.

Okrog mene so sikale kroglice in treskale bombe, videl sem, kako so pred menoj tekli tudi drugi, kako so se nekateri nenadoma ustavili in se zgrabili za prsi, nato pa se kot prazna vreča zgrudili na tla. Čeprav je bila tema, sem ob treskanju ročnih bomb in njihovih eksplozijah kot fotografska kamera s svojim očesom vse to zajel v delčku sekunde in ostalo mi je neizbrisno v spominu.

Kako sem prišel mimo tretjega obroča, ne bi vedel povedati, vedel pa sem, da moram biti že mimo, ker je peklensko streljanje, ki je še vedno trajalo, prihajalo za nami in nič več od spredaj ali s strani. Zavedel sem se, da sem prišel prek najhujšega. Najraje bi se ustavil, imelo me je, da bi zavriskal, toda vse preveč blizu smo bili še Italijanom in zaradi teme nisem vedel, kaj je pred mano. Zato sem še kar naprej tekel, padal, vstajal in zopet tekel za koraki borcev, ki so tekli pred menoj ter s svojimi nogami lomili pod seboj suhe veje. Toda to pokanje suhih vej ter udarci čevljev in orožja v drevje in skale je bila takrat zame najlepša glasba, kar sem jih kdajkoli slišal.

No, končno smo se ustavili, za nami je še vedno pokalo in nekateri strelji »dumdumk« so se razletavali v vejah drevja nad nami, toda vedeli smo, da smo zaenkrat izven nevarnosti. Ko smo se zbrali in prešteli, nas je bilo skupno 28,

od tega je bilo 9 borcev iz naše bolnice. Počakali smo še nekaj časa in prišli so še trije borci, nato pa ni bilo nobenega več v tej smeri. Ker smo menili, da so se ostali razkropili na manjše skupine, s katerimi pa smo se verjetno zgrešili, in ker smo vedeli, da je med prebojem veliko naših tovarišev padlo ali bilo ranjenih, smo sklenili, da gremo v smeri Bele krajine in skušamo priti na zbirno mesto na Maverlenu, kjer bomo dokončno izvedeli, kdo se je rešil in komu je korak za vedno zastal.

Ne bom poskušal opisati, ker tega gotovo ne bi zmozel, kako smo bili vsi srečni, da smo se rešili. Zdelo se mi je, kot da bi se ponovno rodil, nisem in nisem mogel verjeti, da sem v resnici še živ, čeprav je od prvega strela preteklo morda 15 minut, se mi je zdelo, kot da sem vse to doživljal cele ure in dneve. Na našo srečo je tista avgustovska noč kmalu minila in tema se je pričela umikati pred porajajočo se zarjo. Nikoli poprej in nikoli več pozneje nisem opazil, da je jutranja zarja tako čudovito lepa. Čeprav čisto na koncu svojih moči mi je ravno ta zarja dala zopet voljo do življenja in moč, da sem se čeprav s težko muko opotekal in plazil naprej. Tako smo dočakali jutro in dan, ko se je popolnoma zdanilo. Pričelo je sijati toplo sonce in po njem smo določili smer našega pohoda. S poslednjimi močmi smo se previdno pomikali naprej. Povsod kjer smo hodili, smo videli poteptana tla, odvržene prazne škatlice cigaret, različne papirje in sploh sledove, iz katerih je bilo videti, da je še pred nedavnim tam hodila velika množica italijanskih vojakov.

Med nami je bil nekdo, ki je te kraje razmeroma dobro poznal in se dobro orientiral. Imeli smo srečo, ves čas nismo našli nobene italijanske kolono ali njihovo zasedo, vse je kazalo, da se je ofenziva končevala in da so se tudi Italijani zbirali ter odhajali na svoje izhodiščne postojanke.

Bilo je okrog 10. ure dopoldne, ko se je gozd pred nami nenadoma razgrnil in postajal redkejši ter se naposled sprevrgel v košenice in pašnike. To je bil znak, da ne moremo biti več daleč od naseljenih krajev.

Ko smo tako že nekaj časa hodili po košenicah, smo nenadoma opazili, da je v majhni travnati dolini, ki je bila vsa ograjena z zloženim kamenjem in grmovjem, pred nami ležala mrtva krava. Po vsej verjetnosti se je tam pasla, pa je bila ustreljena iz letala ali pa kako drugače. Ležala je tako, da je noge molila v zrak, bila pa je mrtva že najmanj en teden, ker je bila močno napihnjena in je neznosno smrdela, kar je bilo za tiste vroče avgustovske dni popolnoma razumljivo. Po njej so se plazili roji muh, ki so se dvignile kot oblak, ko smo se ji približali.

Spominjam se, da nihče izmed nas ni ničesar rekel, le v hipu smo planili vsi nanjo ter jo z noži, bajoneti in golimi rokami pričeli rezati in trgati meso, ki pa je bilo že čisto temno plavo, in ga kar surovega jesti in zvečiti. Tudi jaz sem si nekako priboril kos stegna, vendar pa kljub neznosni lakoti nisem mogel vanj ugrizniti in bi prav gotovo bruhal, če bi imel kaj, ko sem v njem zagledal gomazenje živih črvov. Morda sem se takrat na srečo spomnil tudi na knjige o Tarzanu in Karl Mayu, ki sem jih kot šolar čital in kjer je pisalo, da Indijanci svoje puščice pomakajo v staro gnilo meso, ki da je baje zelo strupeno. Sam pri sebi sem si mislil, če sem preživel več kot deset dni brez vsake vode in hrane, potem je bolje, da počakam še kakšno uro (saj je vse kazalo, da smo že blizu civilistov), kot pa da bi sedaj v hudih bolečinah umrl zaradi zastrupitve z gnilim mesom. Seveda pa vsi niso bili takšnega mnenja in so meso trgali in ga neprežvečenega požirali v velikih kosih.

Pustil sem jih in sem odšel naprej po malo shojeni stezi, ki se je vila med kamenjem in ki je dala slutiti, da bom po njej prišel do naselja. Steza me je peljala mimo košatega drevesa divje jablane (lesnike), ki je rasla v meji.

Pogledal sem po vejah, če se kje skriva kakšen kisli sadež, vendar nisem ničesar opazil. Vse je kazalo, da so jo že pred mojim prihodom obrali. Pa vendar je blizu debla bil na tleh velik kravjek in v njegovi sredini je tičal droben jabolček. Nisem veliko pomišljal, zgrabil sem ga, in ne da bi ga kaj obrisal, je že izginil v ustih. Kakšen okus je imel, ne vem, ker sem imel usta vsa otečena, z razpokanim jezikom in brez vsakršne sline, toda to je bila moja prva hrana, ki sem jo zaužil po skoraj enajstih dneh.

Kot sem predvideval, so se res kmalu potem pojavile raztresene po bregu med posameznimi vinogradi skromne hišice in zidanice. Ko sem prišel do prve hiše, je na pragu stala stara ženica. Ko me je videla, si je pričela s predpasnikom brisati oči ter me z žalostnim glasom tolažiti in se opravičevati, da nima nič, kar bi mi lahko dala, ker da je ves kruh in kar je imela že razdelila tistim, ki so prišli mimo že pred mano. Med tem pa je stalno ponavljala: »Ubogi revež, tako mlad pa je moral že toliko prestati.« Prosil sem jo, če mi lahko da požirek vode, no, in te je na mojo srečo v vodnjaku s kapnico bilo še dovolj. Potegnila je iz vodnjaka vedro in mi ga ponudila. Ni mogoče opisati, kaj sem občutil, ko mi je po tolikem času po grlu zopet tekla hladna tekočina. Gotovo bi spil celo vedro, da me ženica ni opozorila, da ne smem piti toliko naenkrat, ker da mi bo lahko škodovalo.

Potem se je spomnila, da raste za hišo hruška, na kateri je bilo še kar precej hrušk maslenk, ki so ravno v tistem času zorele, ter mi dovolila, da si jih nabere. Seveda jaz nisem imel toliko moči, da bi hruško potresel, kaj še, da bi nanjo splezal, zato je poklicala sosedovega Jakca ter mu naročila, naj na hruško spleza in jo potrese. To je tudi storil in hruške so pričele padati vsenaokrog mene. Pokleknil sem na kolena ter z zdravo roko pričel pobirati in jesti hruške, ki so bile tako mehke, da so se mi kar topile v ustih. Meni se je zdelo, da jih nisem pojedel veliko, toda najbrž je bilo tudi to preveč, moj želodec, ki v desetih dneh ni v sebi imel ničesar drugega kot zeleno bukovo listje in vršičke gozdne praproti, je bil skrčen in se je uprl. Postalo mi je slabo in pričel sem bruhati. Če bi prišli takrat Italijani, prav gotovo ne bi mogel bežati, zato sem se zavlekel v živo mejo, ki je rasla na koncu vrta, ter čez nekaj časa tam tudi zaspal. To je bilo okrog 11. ure dopoldne. Zbudil sem se, ko se je že delal mrak. Počutil sem se, kot da bi me kdo do smrti pretepel, toda ko sem se postavil na noge, sem imel občutek, da gre na boljše. Šel sem proti hiši ter ženico, ki je sedela na klopi pred hišo, vprašal, kje pravzaprav sem. Rekla mi je, da se naselje imenuje Maverlen, da je za menoj iz gozda mimo njene koče prišlo po mojem prihodu še precej partizanov in da je zbirališče pri neki hiši na drugem koncu naselja, kjer da terenci že kuhajo in delijo hrano. Zahvalil sem se ji za pomoč ter odšel v pokazano smer. Ni mi bilo treba dolgo hoditi, ko sem že pričel srečevati posamezne borce. Tako sem prišel tudi do skednja, pod katerim so terenci zaklali teleta in v velikih kotlih kuhali meso in krompir. Dali so mi jesti, kolikor sem hotel, vendar sem bil tokrat bolj previden in sem jedel po malem in zelo počasi. Poleg hrane je vsak dobil v porcijo še približno pol litra vina in ponovno se je povrnil občutek varnosti in da si med svojimi, ki računajo nate. Medtem sem se srečal tudi z zdravnikom Mišelčičem, ki mi je povedal, da se je na zborno mesto, kot smo se zmenili, od skupno 118 borcev, kolikor nas je bilo pred pričetkom preboja, javilo le 36 partizanov iz naše skupine, vsi ostali pa so po vsej verjetnosti padli, bili ranjeni ali ujeti, ali pa so se v gozdu izgubili. Prav tako mi je povedal, da sta od tistih, ki so jedli surovo meso ubite krave, dva umrla zaradi zastrupitve, za ostale pa upa, da bodo preživel.

Tako se je zame končala velika roška ofenziva.

Rudolf Mohar

Orači pojo

Mi orjemo, orjemo, orjemo,
grudo obračamo,
sejemo zrnje v vročo zemljo;
vsi potni so naši obrazi,
vse žuljave naše roke.
Mi orjemo, orjemo, orjemo...

Pot naših obrazov sadimo:
iz vsake bo kapljice vzklił
klas zlate pšenice.
Mi orjemo, orjemo, orjemo...

Konjič rezgeče, ker brazdo obrača
gori po njivi, nazaj se spet vrača.
Pod soncem pekočim vsa gruda gori,
soparica lahna iz nje se rodi,
zimsko se spanje v življenje budi.
Mi orjemo, orjemo, orjemo...

Zrnje polagamo v brazde kipeče,
v prsih bude se nam želje goreče:
Naj zrno se vsako, vséjano zdaj,
povrne stotero v klasu nazaj!
Pogubne nevihte se obvarji, poljé,
pogubne nevihte in toče strašné!—

Mi orjemo, orjemo, orjemo...
Hrepeneče se gruda za soncem ozira —
po zemlji se novo življenje razliva —
in prosi ga tople, blage roke,
ga prosi toplote, da zrna vzkale...
Mi orjemo, orjemo, orjemo...

Franc Lovšin

Čudežni otok

V razcvetu ljubezni,
ko sem ga čakala,
sem si govorila:

»Čudežen otok mu dam,
otok neskončnih slasti.
Z valovi ljubezni se bova igrala
in v vročem pesku zaspala!«

Vse je bilo tako, kot sem si želela:
čudežni otok in igre,
pa neskončne slasti,
dokler se nama blaženima
nisó odprle oči:

Prek najinega otoka sreče
se je zapenil val
neskončnih skrbi.

Franc Lovšin

Kot v Tibetu

Kupite, kupite!
Prodajamo, prodajamo
besede, besede, besede!
Težke in lahke,
lepe in plehke,
za mehke in trde glave,
za dobre in slabe čase,
za vroče in hladne čase,
za ljudi vseh barv in ver,
za rdeče in bele in črne!

Zdaj je priložnost,
navalite, kupite!

Da ne znorim,
sem si v ušesa zabil klin
in kot tisti v Tibetu
vrtim svoj lastni mlin.
Vrtim, vrtim in molčim.

Peter Vovk

Divji petelin

Že dolgo mrtvi spomin oživi, prebudi se iz otopelosti. Z občutkom velikega olajšanja se zagledam, kako hodim po poti do korit, po poti, ki drži od gozdarske pristave do enaindvajsete linije. Čutim, kako sem vznemirjen. Meglena zavesa, ki se pripodi mimo mene, še stopnjuje mojo tesnobo. Potrpežljivo kakor človek, ki čuti, da bo vsak čas nekaj zagledal, stopam po poti naprej. Megla zariše sive sence, skozi njo počasi prodira sonce s svojimi visečimi žarki.

Zdi se mi, da s sklonjeno glavo odrivam drevje pred seboj, da bi bolje videl. Nad gozdom visi zgodnjespomladanska tihota. Veter je nehal pihati, ker v svetlobi ne najde več poti. Ustavim se pri bukvi z imenom »Štiri strani neba« in poslušam rahlo šelestenje minevajoče zime. Veter se zagleda spet v svetlobo, mahoma se zgane, zapleše po vsem velikem gozdu, se zapodi po cesti, maje drevje. Nikjer ni čutiti koraka. Neviden ptič reže v dvojno višino nekega neznanega drevesa. Trudi se, da bi mi skrajšal čas z dolgim tonom, pošilja ga raziskovat samoto.

Stopam naprej proti lovski koči. V zraku visi nemir drevja, ptičev in živali. Brez števila dreves mi zastavlja pot. V tišini je slišati, kako jug počasi opleta drevje. Suhe vejice in iglice tiho padajo na tla. Hodim med visokim drevjem. Telo obvlada samo navajenost na hojo in gibanje po ozki poti.

Ustavim se pred kočo, narejeno iz brun. V sredini je kamenito ognjišče. Ob stenah so narejeni pogradi iz okroglic. Pozdravi me logar Mihič. Prijetna domačnost v brunarici me prevzame. Vse v njej je enostavno. Usedem se na čok, počivam in gledam v ogenj. Kako prijetno presketajo bukova polena. Duh po starih panjih in dimu mi boža nos.

Zmračilo se je. Slišim nočne glasove živali in ptic. Šepetanje vej in samotarski sprehodi mi polnijo dušo. Obdaja me prastaro drevje. Zadenem vanj, kamorkoli stegnem roko. Nejasna podoba nočnega ptiča reže zrak. Karkoli pričakujem, je nekaj posebnega.

Mihič mi je pripravil dobro večerjo. V žerjavici pečen krompir in domačo slanino. Požirek domače slivovke mi je ogrel občutljivo dušo. Ulegla sva se na pograd in gledala v ogenj. Prijetno utrujen od poti sem kmalu zaspal. Kdaj se je spravil spat logar, ne vem. Ob treh ponoči naju zbudi budilka. Vstaneva. Previdno se odpraviva na rastišče divjega petelina. Slediva premikanju svetlobe in čakava, kaj se bo prikazalo iz vrha stare lišajaste bukke. Vsega me prevzame prhutanje s krili. Prisluhnem skrivnim glasovom gozda. Drevesno skorjo obliva škrlatno rdeči sončni žarki. Tipljejo po vejah, skalah in mahu. Kot v sanjah se drevesa pomikajo naprej.

Sliši se, kot da nekdo prav tiho šepeta. Prevzame me tisti drget duše, ko se mi zdi, da sem se povzpел v višji svet. Zdi se mi, da so v dvorani iz stebrovja zame prižgane vse luči. Viseči storži smreke so videti kot veliki lestenci.

Vse je praznično razpoloženo, se mi zdi. Veliko tišino zmoti plahutanje s krili. Čakam na mestu, kjer sem prejšnji dan zagledal iztrebke velikega petelina. Slišim šumenje perutnic med drevjem. Počutim se, kot bi me davil strah. Nekaj prileti na staro mahovnato bukev nad menoj, zelo hrupno in šumno. Dlje časa se črni trubadur razgleduje na vse strani. Razčiščuje se prostor med vrhovi dreves. Zdi se mi, kot bi se drevesa razmaknila, da bi bolje videla velikega pevca.

Zamaje se veja v tišini. Moje samotno srce vzdrhti. Iz petelinjega grla se izvije pesem. Prisluškujem ji, oglašja se leseno, klopotajoče, zvonko zateglo. Nekaj se premakne, temno je in sklonjeno. Bdim nad nemirnim premikanjem črne velike sence zaradi skrivnosti, ki se bo v jutranjem svitu pojavila pred menoj. Stvari in predmeti se spreminjajo sproti. Nekaj slišim kot sikanje in prskanje, kot razburjanje.

Divje kokoši so zbrane pod drevesom. V ljubosumju izteza veliki trubadur vrat, zapira oči, kleplje in brusi v tiho jutro. Od preprostih petelinjih kitic zastanem kakor ura, ki se je razbila. Z iztegnjenim vratom in našopirjenim perjem na vratu in glavi, z razprostrtim in pridvignjenim repom in povešenimi krili moti jutranji mir. Zdi se mi, da se petelinji zvok pomika s vrha stare bukke s tiho previdnostjo navzdol, proti meni. Svetloba se izmotava iz temin gozda; bela tišina pada z najvišjih vej. Moj pogled se tihotapi na vrh stare bukke.

Veje ne morejo več zakriti velikega pevca. Sončni žarki rišejo oblike velikega petelina, ki brusi na debeli mahovnati veji. Moja ušesa napolnjuje srebrni, zvonki glas petelina. Telek, telek se izvija glas iz grla. V zamaknjeni luči jutra vstaja pred menoj v belo svetlobo potisnjen črni trubadur. Svoj črni kovinski plašč omoči v jutranjem hladu in skozi kljun preceja pesem pomladi. Ko se med drevjem zasniva, se spusti na tla. Začne se smukati okrog kokoši. Ko jim obdvorj, se že dani. Zleti nazaj na bukovo vejo in še enkrat zapoje takomenovano sončno pesem. Po končanem petju nenadoma odleti. Ostanem spet sam z velikim doživetjem v svoji duši.

Dušan Hočevar

Pesmi

Zbežal bom od sonca —
proč od zvezd in lune,
skozi trnje in skalovje
do bučečih slapov in
šumečih studencev, kjer
bom v čistih izvirih
dolgo namakal
svoje srce.

Dušan Hočevar

Le midva nisva več ista

Razkrila si mi skrivnost
zimskega večera,
ki je skupaj
z neprosojno meglo
vstopil v najini srci.
Resnica, ki se je sprehodila
po belem snegu,
se ni spremenila
— le midva nisva več ista
v vrtincu rdečih cvetov;
veter je ugasnil najin plamen.

Dana Jerše

Življenje

je iskanje,
mnoge neizpolnjene sanje,
temni oblaki,
kamen in kri.
Toda tudi cvetni grm ob poti,

tebi senco nudeč,
da se odpočiješ.
Če pa roko iztegneš,
da cvet si utrgaš,
te trn oprasne,
da želja te mine
po lepoti,
ki nimaš pravice do nje.

Vekoslav Figar

O begu

Že davno o begu sem mislil in prav tako davno domislil: bežal ne bom!
 Mi celice vrata, če hočeš, kapetan, odkleni, bežal ne bom!
 Pred vrati, v hodnikih, po stavbi, na dvoru ni paznikov treba nobenih, bežal
 ne bom!
 Ker sum izdajstva nikoli o meni izpričan ne bo, mi verjemi: bežal ne bom!
 Resnico o meni sam hočem, natančno vso, brez mene doženi, bežal ne bom!

Če bi zbežal, bi sum o izdajstvu nad narodom svojim potrdil o sebi!
 Če bi zbežal, na Zemlji bi rodni bil sličen preganjani zver!
 Če bi zbežal, pri tujcih nekje za mejami zavetje iskal,
 izdati bi moral Pokret, našo Borbo in vse Pridobitve, ki narod jih ceni,
 da bi življenje le poedinca, bedno življenje vzdržal,
 hlapec izrabljan, zaslužjen, buržujem bi moral služiti poceni!

Tu sem bil rojen, tu bom ostal,
 tu dotrpel, se boril, tu bom pravdo z vami dognal!
 Tu bom »Ameriko« našo pomagal graditi,
 sreče, priznanja, zaščite, nikdar pri sovragih ne bom si iskal v tujini!
 Izven meja Domovine ničesar nisem izgubil,
 tu imam vse, kar sem že kdaj v življenju in kar še ljubim.
 Če bil bi v rokah fašistov, že davno izmaknil bi jim,
 ker v njihovo nikdar nisem zaupal pravičnost, prevaral bi jih.
 A da varal bi vas, pred vami da bi bežal,
 Resnico, ki ste po zakonih naših jo dolžni iskati,
 po naših Načelih, po Pravu pravo dajati,
 ne, ne, tega ne bom storil nikoli!
 Če pot, ki sem že jo prehodil, ste v dobro moje želeli; hvala vam bodi!
 Zagrešil, če jo je kdo, ki me površno je sodil: »plačo« dobodi!
 Od vas po Pravu terjam vrnitev Svobodi, a bežal ne bom!

Pesem je nastala v zaporu, kjer je bil pisec zaprt pod obtožbo izdajstva, a ga je pozneje vrhovno sodišče rehabilitiralo. — Op. ured.

Nabojša Ignjatović —
 prevedla Marjanca Colarič

Pesniku Radetu Draincu

Slavni pesnik Rade Drainac,
 po celem svetu si završal kot vihar.
 Toda tam! Tujina in tema življenja,
 mrtve polnoči in burni politični
 dogodki;
 ti pa v drugorazredni hotelski sobi
 moliš boga in angele.
 O, tavajoči kmečki sin!

Bolan in bled si prišel iz tujine
 v svoj sveti rodni kraj.

Vrnili so se spomini otroštva
 in smrt te spremlja v grob,
 mirno in žalostno.

O, kako tiho odhaja noč;
 zvezde so zaspale v vesolju.

Za tvojo smrt, Rade, ni zvedel nihče.

Mlado življenje je ugasnilo
 sredi mrtvih pesniških alej.

Drago Ahac

To je dolžnost človeka...

*Gora, ti si kakor mati,
čista in iskrena je tvoja ljubezen,
jemlješ nas v svoje naročje,
kadar se zatekamo k tebi v tvoj objem
v tvoje zavetje,
nasitiš nas iz svojih nedrij in
očistiš velemestnega prahu.*

Tiha majska noč. V koči, ki si je našla zavetje pod strmimi stenami Mestnega vrha, pa so še razsvetljena okna, izza katerih je slišati pritajeno pesem. Pri veliki mizi sede fantje, vsi oblečeni v kričeče obarvane rumeno-rjavo-zelene močeradaste obleke. Odložim nahrbtnik in gledam, kam bi se usedel.

— Si sedaj prišel iz mesta? me vpraša nepoznani mladenič.

— Da, pravkar sem prišel! potrdim.

— Usedi se, takoj ti prinesem skodelico čaja, koristila ti bo, saj si ves prepoten. Še preden fant odide, naredi prostor pri mizi, kamor se lahko usedem.

Usedel sem se k mizi in opazoval te mlade fante, polne življenja, veselja in tovarištva med seboj. Na rokavu tistega, ki je imel v rokah kitaro, sem opazil emblem s človeško ribico v belem polju, polje je kazalo obrise meja kočevske občine. — A to so torej kočevski jamarji, mi je šinilo skozi glavo. Medtem se je iz sosednjega prostora vrnil fant s skodelico čaja.

— Daj, srkni ga, dokler je vroč, sedaj ti bo koristil.

Pil sem in občudoval razpoloženje fantov, ki so prepevali znane melodije, vendar so bile to le melodije znanih popevk, besedila pa so bila prirejena za njihovo rabo, to je za jamarje. Moram priznati, da je bilo nekaj zelo v redu besedil med njimi. Tudi sam sem povzel pesem z njimi. Pripovedovali smo si šale in zopet peli. Vesel, da sem v tem mirnem kraju našel veselo, zdravo družčino, sem se sprostil in se z njimi zabaval.

Petja in šal bi ne bilo še kraja. Toda zgodilo se je nekaj, kar je prekinilo veselje v koči.

— Fantje, nekje na vrhu sta se izgubila starejši moški in otrok, takoj moramo v akcijo, je pojasnjeval fant, ki je pritekel od zunaj.

Tisti s kitaro v roki je to takoj odložil in kakor vojskovodja, ki je pravkar izvedel za sovražnikove premike, napravil plan akcije.

— Vidva gresta od razpotja proti vrhu po strani od svetlečega panja, midva greva po steni, vi trije pa pojdite od jame proti vrhu. Na vrhu pri krivi bukvi se dobimo. Med potjo dobro pregledajte vse vrtače, dobro je treba pogledati vsako dolino in za vsako skalo. Če ju do vrha ne najdemo, pojdeš ti, Janez, z avtomobilom v mesto in obvestiš postajo milice o dogodku. Sedaj pa le na delo. Tiho so fantje zapuščali sobo.

Ostal sem sam pri mizi, na kateri je stala petrolejka, ki je dajala le toliko svetlobe, da si videl korak pred seboj. Na ležiščih za zavesami je bilo slišati smrčanje. Nekaj jih je bilo, ki so mirno spali, ne vedoč kaj se zunaj dogaja. Premišljeval sem o tolikokrat izrečenih besedah o tej naši mladini, o mladini, ki je tako slaba, da ji ne moreš zaupati, ne moreš pričakovati od nje nič pametnega.

Kje so sedaj vsi tisti, ki samovoljno ocenjujejo mladino po njenem oblačenju, po njenih pričeskah.

Čas se je ustavil. Le urini kazalci so hiteli naprej v krogu že ustaljene poti. Ure so minevale.

Bodo uspeli?

Bodo našli izgubljena potnika?

Mrzla majska noč v teh gozdovih je lahko prav tako nevarna kakor noč v drugih gorah.

Tiho kakor so odšli, so se vrnili v kočo, le obrazi so žareli bolj veselo, fantje so bili srečni.

— Kako je bilo? Kje ste ju našli? Kdo ju je našel?

Vse to sem hotel vedeti.

Fantje pa, kakor bi bilo to čisto vsakdanje, niso o tem govorili. Skromnost teh fantov me je ponovno prijetno presenetila. Ko sem še kar naprej povpraševal, mi je eden izmed njih dejal:

— Prijatelj, to je naša dolžnost, to je dolžnost človeka, pomagati človeku. To ni nič posebnega.

— Lepa čednost ta vaša skromnost, sem se nasmehnil.

— Veš, v naših vrstah so bili tudi že taki, ki so imeli drugačne želje, želeli so se uveljaviti, izplavati iz anonimnosti na račun družčine, pa vendar niso uspeli, take smo odstranili sami, takim ni mesto v naši družčini, potrebujemo zdrave ljudi.

*Ko se prižgejo
reflektorji, se
pred očmi
jamarjev
prikaže čudovit
podzemni
svet.*

*Foto:
France Brus*

Fantje so odšli k prepotrebemu počitku. Ostal sem sam pri mizi v topli sobi. Naložil sem še nekaj polen v peč in opazoval ogenj. Plameni so dajali nekaj svetlobe. Gledal sem sence na stropu, ki so plesale svoj divji ples.

Že leta prihajam v ta mirni svet, že leta opazujem naravo. Skoro bi poznal že vsak kamenček, vsako skalo, vsako mlado smrečico v tej okolici, pa vendar vidim, kadarkoli se vrnem, zopet kaj novega.

Veliko lapuhovo listje se zrcali v jutranji rosi, leskečejo se kapljice na listju, nekje za hrbtom se oglašata taščica, nekoliko dalje pa slišim kukavico.

Življenje se prebuja.

Tako sedeč v sobi dočakam jutra.

Prvi sončni žarki osvetle dolinico.

Stopim do izvira čiste mrzle vode, kjer se umijem.

Telo zadrhti v prvem dotiku z vodo.

Kakor prerojen se počutim.

V spominu imam še vedno ponočni dogodek. Ne morem se otresti prijetnega spomina na pravkar doživeti dogodek, ostal mi bo še dolgo v spominu.

Postojim na vrhu nad kočo, od koder se še zadnjikrat ozrem v dolino, v kateri si je našla zavetje ta mirna planinska postojanka, stojim in si obljubljam, da se bom kmalu zopet vrnil. Težak je moj korak, čeprav sem spočit, čeprav se spuščam navzdol, pa vendar sem lažje stopal v hrib, ko sem hitel v kočo.

Pot do koče se mi zdi vedno lažja in krajša kakor ista pot nazaj v dolino.

Vabim v ta prijetni kraj tudi vas, ki še ne poznate dolinice pri Jelenovem studencu, vabim vas, ki še niste bili v tem mirnem kraju, polnem mirnega, čistega zraka, topline in veselja, pridite, spoznajte ta svet, še se boste vračali.

marjanca colarič ✓

obredi

mesec se je utrudil
med vejami
in poslednje karavane
pronikajo
med mokrimi
stebli cipres.

daleč na strmini
se dviga kamen.

v etuiju zemlje
pijejo korenine
iz večnega življenja
za VEČNOST.
nobene praznine
ni več med stopinjami,
da bi sprejele vase
njih,
ki so obstali
v konici puščice.

marjanca colarič ✓

med bregovoma

tam, kjer sem
sejala sončnice,
si prišel po poti
črnega semena.

nisi igral.

le tvoja tolmana
sta bila obrobljena
z rdečim obstretom.

počasi si drsel
po nagnjeni poti
od visokega sonca.

potegnil si črto,
široko kakor reka,
od modrega do rjavega tolmana,
in neka črna ptica
jo je preletela
v visokem loku.

OGLEDALO ČASA

Peter Šobar

Ob 30. obletnici osvoboditve Kočevja

V petsto letih obstoja je bilo mesto Kočevje osemkrat požgano in porušeno: petkrat so ga požgali Turki, dvakrat je pogorelo po nesreči; v narodnoosvobodilni borbi je bilo mesto dvaindvajsetkrat bombardirano ob letalskih napadih (kot je razvidno iz ohranjenih dokumentov). Ob osvoboditvi je bilo mesto velika ruševina. Po vsaki tragediji se je mesto obnovilo. Danes, po tridesetih letih svobode v naši samoupravni družbi, se je mesto razširilo in uredilo tako lepo, kot ni bilo še nikoli v vsej svoji zgodovini.

Ljudje mesta in njegove okolice so se morali v vsej njegovi zgodovini krvavo boriti za svoj obstoj in svobodo. Slednjo so doživeli pred tridesetimi leti in o tem govori ta prispevek.

V teh dneh, to je po 20. aprilu 1975. leta, mineva trideset let, ko so enote jugoslovanske armade preganjale nemške fašistične in vse jugoslovanske izdajalske vojaške enote, ki so sodelovale z Nemci. Četrta armada je skozi Istro prodirala proti Trstu. Na njenem desnem krilu so skozi Brod na Kolpi, Čabar, Prezid in Mašun prodirale njene divizije (osma, dvajseta in deli devetindvajsete divizije in sedma banijska divizija).

Enote sedmega korpusa Narodnoosvobodilne vojske Slovenije so se do 20. aprila borile po Suhi krajini, severnem delu Roga in po Topliški dolini. Brigade so bile po neprestanih bojih že zelo izčrpane in številčno oslabele. Ko je bila 20. aprila 1945 v Črmošnjicah razformirana peta prekomorska brigada, so borce te brigade razdelili po enotah sedmega korpusa, ki so s tem pridobile številčno okrepitev in orožje. V knjigi »Gubčeva brigada«, ki jo je napisal Lado Ambrožič — Novljan, je na strani 933 napisano o tem takole: »Tudi sedmi korpus si je tedaj številčno opomogel. Skoraj dva tisoč borcev je pomnožilo njegove vrste. Dne 26. aprila je imel 790 oficirjev, 806 političnih funkcionarjev, 1852 podoficirjev, 9993 borcev in še 27 neoboroženih. To je 13468 partizanov. Oborožitev je bila izvrstna. Poleg pušk je imel 1055 avtomatov, 205 lahkih in 54 težkih mitraljezov, 36 lahkih in 29 težkih minometov, 87 piatov, pehotni top, 20 gorskih topov, tri poljske topove, pet havbic. Jahalnih in tovornih živali je bilo 413. Protitankovskih pušk je bilo 25, en protitankovski top, 3 lahki tanki in 5 srednje težkih tankov. To je bila kar impozantna oborožitev, saj je na primer na vsakih osem partizanov bilo eno avtomatsko orožje v celoti, v operativnih enotah pa še celo več«.

Dne 20. aprila 1945 je bila imenovana Kočevska skupina operativnih enot, ki so jo sestavljale: Gubčeva brigada, Levstikova brigada, prva brigada divizije

narodne obrambe in Notranjski odred. Tej skupini je bila dodeljena baterija s štirimi topovi iz artilerijske brigade sedmega korpusa. Kočevska skupina je prišla na Kočevsko in 23. aprila začela napadati sovražnike vseh vrst na položajih ob cesti Kočevje—Brod na Kolpi. Ob tej komunikaciji so se zadrževali Nemci in četniki Dinarske divizije in pripadniki Srbskega prostovoljnega korpusa, ki so se utrdili na položajih Ajblja, Štalcerjev in Kočevske Reke. Boji so bili vsak dan do 30. aprila 1945, ko so bile te sovražne enote pregnane s teh položajev.

V tem času, ko se je Kočevska skupina borila na Kočevskem, so se ostale enote sedmega korpusa še borile v Topliški dolini in pod vznožjem Roga ter zadrževale sovražnikov prodor v Belo krajino. Na tem območju so se razvijali boji do 27. aprila 1945.

Že dne 25. aprila 1945 je prišel sedmi korpus z vsemi svojimi enotami pod neposredno poveljstvo četrte armade. Dne 27. aprila 1945 je osemnajsta divizija dobila nalog za premik iz Topliške doline na Kočevsko. Premik je bil izveden do 29. aprila 1945. Do tega dne so bile na Kočevskem zbrane vse enote petnajste in osemnajste divizije, ki so v skladu operativnih nalog predstavljale desno krilo četrte armade. Premeščanje vseh operativnih enot iz kraja v kraj se je izvajalo z veliko hitrostjo, tako, kakor so se razvijali dogodki po bojiščih. Dne 2. maja 1945 je štab XIV. divizije pod št. 234 izdal povelje, iz katerega kratko povzemamo:

»Zaradi hitrega napredovanja IV. armade na liniji Trst—Postojna—Logatec in demoralizacije nemške vojske ter umika sovražnih postojank iz Kočevja in Ribnice proti Ljubljani, je naloga divizije, da napade Kočevje in ga zavzame. To bodo izvedle naše štiri brigade.

XVIII. divizija ima nalogo, da blokira postojanko Kočevje, na liniji Rakitnica—Jasnica pa prepreči vsako sovražno pomoč napadeni postojanki v Kočevju. Za izpolnitev te naloge odredimo:

Gubčeva IV. brigada izvede napad na Kočevje iz jugozahodne strani, smer Fridrihštajn—Dolga vas—Kočevje. Pred napadom na Kočevje naj z delom brigade pregleda Fridrihštajn, če je na njem sovražna posadka, naj jo napade in prežene.

Cankarjeva V. brigada izvede napad na Kočevje z jugozahodne strani Šalka vas—Rudnik—Kočevje. Če je sovražnik v Željnah ali Šalki vasi, naj ga napade in prežene.

Dvanajsta brigada zavaruje desni bok Cankarjeve brigade na cesti Klinja vas—Mala gora in ima pod kontrolo cesto Mala gora—Kočevje.

Petnajsta brigada ima nalogo, da zavzame Vršič kota 933, pregleda ta del ozemlja, če je na njem sovražnik, ga prežene in napade Mahovnik. Brigada dobi zvezo z brigado XVIII. divizije, ki se nahaja v Rakitnici in s četrto brigado, ki bo napadla Kočevje.

Brigada Fontanot (brigada Tržančanov) ima nalogo, da zavaruje levi bok Cankarjeve brigade na položajih Škrajnik kota 598 in 642 ter dobi zvezo z dvanajsto brigado. S patrolami kontrolira območje Grintovca, Trnovca in Rajhenava.

Artilerijska brigada zavzame položaj Livold—Zajčje polje. Njena opazovalnica bo na Fridrihštajnu. Inženirski bataljon pregleda še danes cesto Banja Loka—Livold, jo očisti min in usposobi za avtomobilski promet. Baterija minometov se dodeli Gubčevi brigadi. Štab divizije se bo nahajal v Livoldu. Vse brigade se povežejo z divizijo po radiotelefonu ali s kurirji. Zveza vseh brigad z divizijo mora biti vzpostavljena do pete ure zjutraj dne 3. maja 1945. Vse ranjence se odpelje v Moravo; tam bo kirurška ekipa. V Moravi bo še intendantska služba in municija. Napad na Kočevje se začne 3. maja 1945 ob zori.

Vse brigade v premikih na določene položaje, kjerkoli naletijo na sovražnika, ga napadejo ali preženejo v postojanko Kočevje. Znak za napad bo dan z raketo.«

Tako so bile priprave za napad na Kočevje končane. V tem kratkem prispevku ni mogoče opisati vseh premikov in bojov, ki so se pred tem razvijali na Kočevskem. To je samo okvirni prikaz dogodkov za osvoboditev Kočevja. Po našem mnenju je še vrsta drugih dogodkov, pa naj bo iz političnega, vojaškega ali kateregakoli drugega gledišča, ki bi jih bilo potrebno opisati. Na kratko bomo opisali samo še nekatere v samem mestu Kočevje.

Za boljše razumevanje navedenega naj povemo še to, da so v istem času Nemci in slovenski domobrance, z ljudmi, ki so jih prisilno privedli v Žlebič, še vedno utrjevali svojo obrambno linijo Mala gora—Žlebič—Slemenca.

Mesto in njegovi ljudje

Že v uvodu smo omenili, da so ljudje mesta Kočevje doživljali velike tragedije. Za ljudi so bila leta narodnoosvobodilnega boja najbolj tragična. Od okoli 2400 prebivalcev, kolikor jih je v mestu še ostalo po odhodu kočevskih Nemcev in

Nemci so prodrli v Kočevje decembra 1943.

Slovencev v letu 1941, jih je bilo ob osvoboditvi komaj še 600 ali ena četrtnina. Tri četrtnine prebivalstva je v letih 1941—1945 odšlo iz mesta v partizane, v zapore in internacijo. Od teh je več sto borcev in bork padlo v bojih ali pa so bili ustreljeni kot talci fašističnega nasilja. Več desetih ljudi je umrlo po koncentracijskih taboriščih ali pa je bilo ubitih ob letalskih bombardiranjih mesta. 90 % prebivalcev mesta in njegove okolice je bilo na strani OF in NOB.

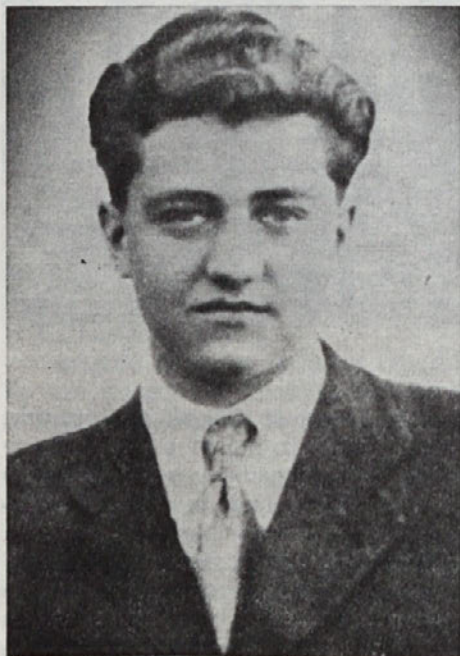
Kočevje je bilo od kapitulacije Italije do osvoboditve 22-krat bombardirano ob letalskih napadih. Največ letalskih napadov je bilo od 2. februarja do 20. aprila 1945. Ljudmila Ainzigler-Skender, ki je doživljala vse te letalske napade na

mesto, nam je v razgovoru o tem povedala, da so ljudje v zadnjih mesecih pred osvoboditvijo čakali vse dni pred zaklonišči in se vanje poskrili takoj, ko so priletela letala in bombardirala mesto. Mara Vovk, ki je bila v službi na občini, nam je o tem povedala: »Ob sedmi uri zjutraj sem prišla v službo. Ob pol osmih smo tekli v zaklonišče, ker so letala že bombardirala mesto.« Ti napadi na mesto so se vrstili iz dneva v dan. Nemci in domobranci so bili v mestu zelo dobro utrjeni, kar je razvidno iz objavljene skice mesta (glej skico mesta z bodečo žico in bunkerji!).

Vinko Hren, direktor »Trikon« Kočevje, nam je v razgovoru o tem povedal naslednje:

»V mestu Kočevje se je organizirala z našimi ljudmi obveščevalna služba že v letu 1943, ko smo se pred Nemci zopet umaknili v gozdove. V to službo je bila vključena vrsta ljudi in je delovala ves čas do osvoboditve. Z Rudijem Mazzonijem, s katerim sva bila v partizanih pri obveščevalni službi, sva s temi obveščevalci vzdrževala zvezo. To zvezo sva imela vsak po svojem kanalu, ki je vodil iz mesta.

Obveščevalna služba v Kočevju, s katero sem imel zvezo, je delovala po nalogu sedmega korpusa izključno v vojaške namene. Izmed obveščevalcev v mestu Kočevje zasluži poleg vseh njegovih sodelavcev največje priznanje Borigoj Bastar, imenovan Gojči, z ilegalnim imenom Jovo, ki zaradi visoke rodoljubne zavesti ni omahoval nikoli. Tudi ko so mu bili Nemci in domobranci za petami, ni popustil. Gojči je dobro organiziral obveščevalno službo v sami postojanki Kočevje in izven nje. Imel je poročila iz Ribnice in celo iz Ljubljane, katere je pošiljal ven po kanalih. Njegovi sodelavci so bili Miha Putrih-Jaka, cestni nadzornik Slekovec, poslovodja rudniškega konzuma Herlah, ki ju je malo pred koncem ubila črna roka. Poleg teh so sodelovali v obveščevalni službi,

Borigoj Bastar-Gojči

katero je vodil Gojči, še jamomerec Uranič, nadzornik železniške proge Crnkovič z ilegalnim imenom Pipec, čevljar Tratnik, Rudi Vrabčič iz Livolda in drugi. Vsa poročila so prenašale ženske, od katerih je bila najbolj aktivna Aleksandra Boc in njena mama ter še vrsta drugih.

Poleg vseh poročil, ki jih je pošiljal iz mesta Bastarjev Gojči, je poslal tudi več skic mesta, od katerih se je ena ohranila in sem jo dal Muzeju v Kočevju.

Borigoj Bastar (mama in ostali ljudje so ga imenovali Gojči), se je rodil 25. marca 1925 v Dolenjskih Toplicah. Od leta 1930 je z mamo in sestro živel v Kočevju. Leta 1942 je bil interniran. Vrnil se je domov v pomladi 1943 in končal sedmi razred gimnazije. Med nemško okupacijo ni hotel več študirati. Posvetil se je delu za partizane in delal pri stricu v mizarski delavnici, ki je bila poleg pekarije.

Tako nam je povedala njegova mama. Ob spominu na sina ji je beseda zastala, v očeh so se zalesketale solze. Razumeli smo jo. Bolečina, ki so ji jo zadali domači izdajalci s tem, da je izgubila sina, jo bo spremljala vse življenje. Vsi, s katerimi smo se pogovarjali, pravijo, da je bil Gojči blag in zelo dober fant. Miha Putrih se spominja, kako sta se v mizarski delavnici skrila med kopo desk in delala poročila za partizane.

Iz vrst slovenskih domobrancev v Kočevju se je eden vrnil v mrežo obveščevalne službe v Kočevju in jo tako odkril. Zaradi tega so Nemci in domobranci v noči 12. aprila 1945 prišli na dom Gojčija Bastarja in ga aretirali. V zaporih gestapa, ki so bili v stavbi, kjer je danes podjetje »Avto«, so ga neusmiljeno mučili. Drugi dan so aretirali še Miha Putriha, Rudija Vrabčiča, Aleksandro Bocovo, Elo Hrgovo, Ireno Crnkovičovo in njeno sestro ter Ainzigler — poročeno Artač Marijo. Čez deset dni so Gojčija Bastarja odpeljali proti Ljubljani. Pripeljali so ga z neko študentko iz Dolenje vasi do Velikih Lašč, kjer so ju ubili. Tisti čas so domobranci v Velikih Laščah ubili tudi Arkovo mamo in dve njeni hčerki, vse doma iz Ribnice. Miha Putriha in Rudija Vrabčiča pa so po ukazu Nemcev odpeljali v ljubljanske zapore. Vse aretirane ženske so odpeljali v Zlebič na prisilno delo, da so kopale jarke za Rupnikovo obrambno linijo, ki se je tam gradila. Kolikor bolj je šlo z nemškim fašizmom proti koncu, toliko bolj so bili slovenski domobranci do slovenskih ljudi kruti in krvoločnejši. Miha Putrih nam je povedal, da so domobranci zahtevali, da tudi njega in Vrabčiča ubijejo, Nemci pa so odločili drugače. O partizanih so domobranci širili po mestu vse mogoče govorice, samo človeške ne. Prebivalce so terorizirali na vse mogoče načine. Preskrba s hrano je popolnoma zastala, boji v okolici pa so bili dan za dnem. Še v mesecu aprilu 1945 so bili na komandnih položajih slovenskih domobrancev v Kočevju in najbrž tudi v bojih za osvoboditev naslednji: Zupan Alojz — nadporočnik, Lavrič Jože — nadporočnik, Piriš Miran — poročnik, Roš Zlato — poročnik, Perko Milan — poročnik, Šabič Milan — stotnik in Primožič Ivan — višji narednik. To so znana imena vodilnih ljudi slovenskih domobrancev v Kočevju.

Pri tem naj omenimo samo še to, da so v tistih dneh, ko so bile zadnje borbe za osvoboditev, aktivisti in člani OK KPS in OI NOO Kočevje bili v dolini Kolpe. Franc Gorše, ki je bil član OI NOO Kočevje, nam je povedal, da so se tedaj, ko so četniki prodirali na območje Kočevske, umaknili v Gorski Kotar. Ko je skozi Brod na Kolpi proti Čabru in Prezidu prodirala četrta armada, so se spet vrnili na slovensko stran in sodelovali z enotami četrte armade in sedmega korpusa petnajste in osemnajste divizije, ki so začele boj za osvoboditev Kočevja.

Legenda in tolmač znakov po vrstnem redu

Razmerje 1 : 5000

—	—	ceste in poti
++++	—	železniška proga
□	—	poslopja
	—	poslopje porušeno
—	—	voda
—	—	dreveje
—	—	živa meja
⚡	—	žaga, ki goni generator v slučaju, ko je prekinjen ljubljanski tok (pomožna elektrarna)
π	—	turbina proizvaja tok za Rudnik
□	—	bivališče oklopničarjev S. D.
□	—	bivališče Nemcev
□	—	bivališče S. D.
□	—	skladišče (provijant, bencin)
□	—	skladišče topovske municije
□	—	skladišče infant. municije
□	—	zaklonišče
△	—	topovski zaklon (havbice)
□	—	topovski zaklon (protitankovskega »Pak«)
○	—	zaklon za bakač
○	—	bunker notran. utrd. pasu
⊗	—	opazovalnica
○	—	bunker zunan. utrd. pasu
●	—	mitraljesko gnezdo
~	—	strelni jarek
	—	strelni jarek obdan z nasipom
—	—	žična ovira
—	—	španski jezdec na bloku
—	—	S. D. zaklonišče

OPOMBE:

Bunkerji zunanjega pasu, grajeni po dveh sistemih, in to po I. in II. (glej prilogo!). Po drugem sistemu (II.) so grajeni bunkerji št. 27, 29, 37. Po istem sistemu, nekoliko manjši, so št. 14, 16, 25, 26. Nadzemski bunkerji so še št. 4, 15, 24, 28, 30, 31 in 34; od teh so št. 4, 15 in 34 iz opeke in obdani z zemljo (še italijanski), ostali od teh grajeni po znanem načinu. Št. 1 in 43 sta vdelana v žel. nasipu, 41 in 42 pa sta ob nasipu, tako da je strelina lina prek tega. Vsi ostali bunkerji, grajeni po sistemu I. Bunkerji notranjega pasu so zapuščeni in sedaj že neuporabni.

Vse opazovalnice, opremljene z reflektorji in povezane s telefoni. S telefonom povezani pretežno vsi bunkerji. Centrala v Marlijinem domu. V Mar. domu tudi vojaška bolnišnica. Glavna komanda (štab bataljona) v poslopiju Foresta in je opremljena z brezžično oddajno in sprejemno postajo, S. D. komanda v gimnaziji, kjer ima S. D. tudi svoja skladišča. Bunker brez municije pri št. 33 je na novo zgrajen po sistemu I (velik in močan). Zgradili so ga po napadu (decembra 1944), in to iz razloga, ker je na mestu, kjer stoji ta bunker, grič in bunker št. 33 nima razgleda v tej smeri. Numeracija bunkerjev je dejanska. Letališče se v zadnjih mesecih ne uporablja.

Osvoboditev Kočevja

V zvezi z nalogom štaba XV. divizije za napad na Kočevje citiramo Lada Ambrožiča-Novljana, ki je v knjigi »Gubčeva brigada« na strani 941—944 o tem zapisal:

»Sedmi korpus je torej odrinil sovražnika proti severozahodu in prva postojanka, ki se mu je sedaj postavila na pot, je bila Kočevje.

Na bojišču četrte armade je v teh dneh prišlo do dramatičnih sprememb. V Trst so najprej vdrle enote devetega korpusa in ga začele skupaj z bataljoni tržaške narodne zaščite osvobajati. 1. maja so vdrle v mesto še enote četrte armade in 2. maja 1945 je bil Trst popolnoma osvobojen.

Sedmi korpus je v skladu z operativnimi načrti četrte armade spremenil načrt varovanja desnega krila armade. Saj ta naloga sedaj ni bila več tako važna, kajti četrta armada je obkolila 97. nemški korpus. Sklenil je pregrupirati sile in frontalno s XV. divizijo napadati postojanke ob kočevski komunikaciji. Prerazporeditev je bila naglo končana, saj je imel korpus veliko kamionov, razdalje do novih pa tudi niso bile tolikšne. Pohod brigad je bil en sam polet. V zavesti, da jih loči do popolne zmage le še nekaj dni, zlasti pa novica, da je Trst osvobojen, je borce silno vnemala.

Sedmi korpus je poslal XV. divizijo napadat Kočevje, XVIII. diviziji pa je ukazal, naj blokira Ribnico in ne dovoli, da bi Kočevje dobilo kakšno pomoč. Petnajsti diviziji so dali na voljo vso korpusovo artilerijo. V Kočevju so tedaj bile kot posadka posadni četi slovenskih domobrancev, dve četi 3. bataljona in deli 13. in 14. oklopne čete 19. SS policijskega polka ter bataljon 17. SS policijskega polka. To je skupaj nekaj več kot dva bataljona pehote in 18 tankov ter nekaj topništva, kar je bilo kar precej, glede na možnosti, ki jih je imela za napad XV. divizija.

Komandant XV. divizije podpolkovnik Milan Tominc si je osvoboditev Kočevja takole zamislil: v boj bo poslal vse štiri brigade, ki bodo oklenile mesto z vseh strani, razen s smeri proti Ribnici, zakaj tam bodo prežale brigade XVIII. divizije. Gubčevi brigadi je naložil glavno smer napada. Tu je postavil topništvo in minometalsko baterijo XV. divizije. Temeljna smer napada Gubčeve brigade je bila iz Dolge vasi proti severu v središče mesta med cesto, ki pelje v Kočevje iz Štalcerjev ter pokopališčem. Po cesti naj bi prodirala jurišna četa XV. divizije. Desno od Gubčeve brigade je razpostavil bataljone Cankarjeve brigade. Njihova smer napada je bila z vzhoda v smeri proti Šalki vasi in Rudniku. Dvanajsta brigada naj bi varovala desni bok Cankarjeve brigade in zasedla cesto iz Kočevja skozi Malo goro proti Dvoru. Petnajsta brigada pa bi očistila Vršič, kjer je kota 933, in z zahoda napadala naselje Mahovnik. Prvo slovensko artilerijsko brigado so postavili v okoliš Livolda in Zajčjega polja, opazovalnico pa na Fridrihštajn. Topniški brigadi bo poveljevala divizija, divizijski minometalski bateriji pa Gubčeva brigada.

Gubčeva brigada je 3. maja zjutraj, ko se je začel obči napad, poslala drugi in tretji bataljon v glavni smeri napada ob cesti iz Dolge vasi proti mestu, prvi bataljon pa je pod vodstvom načelnika štaba odšel po pobočjih Fridrihštajna, da bi jih očistil, zakaj tam je sovražnik rad postavljal zasede. Prva slovenska artilerijska brigada je postavila na bojne položaje tri baterije in začela 3. maja okoli osmih zjutraj korekturo ognja na cerkev Sv. Frančiška pri mestu, nato pa je prenašala ogenj na zahodne utrdbe.

Pod poveljstvom komandanta brigade Antona Kramariča sta drugi in tretji bataljon 3. maja okoli 4. ure zjutraj zapustila Štalcerje in mimo Livolda in skozi Dolgo vas šla proti Kočevju. Prvi bataljon je na pohodu proti Fridrihštajnu

presenetil sovražno skupino in jo pognal v postojanko, popoldne pa se je zaradi napačne presoje situacije brez potrebe umaknil v Štalcerje. Ko so začele na mesto padati prve granate, je brigada šla v napad. Takoj opazimo, da je bila priprava za akcijo zelo kratka in nepopolna, saj je od odhoda iz Štalcerjev do začetka napada minilo komaj štiri ure in še precej dolgo pot je bilo treba preiti. No, splošni položaj je bil tak, da je bilo treba naglo ukrepati. Oba Gubčeva bataljona sta se pod varstvom topniškega ognja približala bunkerjem in žičnim oviram. Na levem krilu je udaril jurišni bataljon XV. divizije. Topništvo je nenehno obstreljevalo utrdbe. Povezava med napadalci in topništvom je bila dobra, zato so opazovalci dokaj točno usmerjali topniški ogenj. Oba bataljona in jurišni bataljon so večkrat poskusili vdreti v položaje, toda odpor je bil premočan in borci so se večkrat morali vračati na izhodišča. Ker je brigada imela že več žrtev, so sklenili nadaljevati boj zvečer in pod varstvom topništva in teme zavzeti prve bunkerje ter se vkliniti v branilčev obrambni sistem.

Cankarjeva brigada je imela sprva več uspeha. V naletu je zavzela Šalko vas, vendar jo je sovražnik ponovno zasedel s protinapadom, v katerem so sodelovali tanki. Do noči torej v Kočevju ni bilo uspeha. Ko se je stemnilo, so Gubčevci ponovno napadli. Boj je bil srdit. Prvi napad ni bil neuspešen. V ponovnem napadu pa so partizani začutili, da odpor ponehuje. Zavzeli so prve bunkerje, ko so prej premagali žične ovire. Na žičnih ovirah sta imela bataljona zaradi min okoli 10 mrtvih in več ranjenih. Nato se je sovražnik začel umikati iz utrdb. Domobranci so se po vojni pritoževali, da so položaje brez napovedi najprej zapustili Nemci. Sovražnik se je umikal proti središču mesta, borci pa so ga napadali, kjerkoli so nanj naleteli. Navsezadnje so Nemci uporabili tanke in pod njihovo zaščito umaknili vse enote iz mesta. Tudi Cankarjeva brigada je napadla ob mraku. Zavzela je Šalko vas, prodrla do Rudnika, nato pa zasedla Klinjo vas. Zatem sta Gubčeva brigada, jurišni bataljon XV. divizije in Cankarjeva brigada lahko vzporedno napredovali. Kočevje je bilo ponoči na 4. maj osvobojeno. Del enot Gubčeve brigade je zasedel položaje na izhodu iz mesta proti Ribnici, kamor se je umikala sovražnikova vojska. Oborožili so se s protitankovskimi puškami in z zaplenjenimi panzerfausti, da bi zavarovali mesto pred vdorom tankovskih skupin. Nekaj tankov se je res vrnilo, toda njih naloga je bila le pomagati zaostalim. Potem so tanki odpeljali proti Ribnici. Del Gubčeve brigade je preiskal mesto in našel bogat plen. Tu je ostalo topništvo, ki je bilo popolnoma neuporabno, ker so nemški topničarji poskrili udarne igle ali pa so orožje kako drugače onesposobili. Brigada je zaplenila veliko vojaške opreme in živeža. Iz skladišč je pobrala nekaj hrane za nujne potrebe, največ je vzela masti, olja in moke, vse drugo pa je izročila komandi mesta, ki je nemudoma začela delovati.

Enote zavarovanja so imele povsod spopade, najtežje pa brigade XVIII. divizije okoli Gotenice in Grčaric.

Bratož Hinko-Okci pa je v knjigi »Dnevnik partizana«, na strani 422 in 423 opisal boje za osvoboditev Kočevja takole:

»Ko se je začel spuščati na zemljo mrak, je nastal na položajih pravi pekel. Nemci in domobranci so podesetorili svoj ogenj in neprestano obstreljevali žične ovire, ki so bile razpete okoli postojanke, kajti naš ogenj je postajal zaradi teme vedno manj natančen. Okoli devetih zvečer smo prvič jurišali, toda zaradi hudih žrtev smo se morali vrniti na stare položaje. Čas pa je hitel s fantastično brzino in bližala se je ura, do katere je bilo treba izpolniti povelje štaba IV. armade in osvoboditi Kočevje. Po neuspelem jurišu se je spet

oglasilo naše topništvo. Vnovič je zabobnelo štirideset topov in granate so razbijale sovražnikove bunkerje, iz katerih je bilo slišati vpitje in klice na pomoč. Ozračje je bilo polno ostrega duha po eksplozivu, ki nam je prodiral v pljuča in nas silil h kašlju.

Deset minut pred enajsto uro zvečer sem telefoniral Janušu, ki je vodil II. bataljon. Poslovala sva se in Januš mi je med smehom dejal:

— Bomo videli, kdo bo bolj hiter! Na svidenje v Kočevju! Ha, ha, ha! —

Položaj res ni bil smešen, toda Januša ni nikdar zapustila dobra volja. Tudi sam sem se nasmehnil. Še enkrat smo pregledali orožje in bombe, in ko so točno ob enajstih utihnili topovi, smo se pognali iz zaklonišč. V temno

Borci NOV korakajo po mestu Kočevju meseca maja 1945.

noč je zaregljalo in zapokalo nešteto strojnic, brzostrelk in pušk. Kričali smo »Na juriš!« in zdrveli proti žičnim oviram, proti bunkerjem in proti Kočevju! Toda strah in groza! Tik pred žičnimi ovirami so naleteli borci III. bataljona na mine. Zapletli so se v žice in sprožili mine, ki so nam prizadejale ogromne izgube. Mi pa smo drveli naprej in si prigovarjali, da moramo izvršiti ukaz. Iz bunkerjev je bilo slišati le še slabotno streljanje. Med redkimi eksplozijami min smo, sam ne vem kdaj in kako, prekoračili žične ovire in v enem samem zaletu planili med bunkerje. Stekel sem še nekaj korakov in spotaknil sem se ob spomenik na kočevskem pokopališču. Sprva nisem vedel, kje sem, kajti mesto je bilo zavito v neprodarno temo. Borci so pritekli za menoj. Tedaj smo zaslišali pred seboj ropotanje nemških tankov, posamezne strele in klice »Na juriš!« in »Hura!«. Spustili smo se na cesto in stekli proti središču mesta, kjer smo se spet na streljaj približali sovražniku, ki je bežal. Užgali smo po njem in mu sledili tik za petami. Tedaj sem pri mostu ob Rinži opazil, da v neki hiši gori. Skočil sem v hišo in sredi sobe v prvem nadstropju opazil nemški arhiv, ki ga je pravkar nekdo zažgal. Pogasil sem ogenj in arhiv, ki ga nemški štab ni utegnil odnesti s seboj, je bil rešen.

Sredi noči smo iz mesta pognali zadnjega sovražnika. Kočevje je bilo osvobojeno.

Prebivalstvo Kočevja se je ves čas napada na Kočevje skrivalo v zakloniščih. Ven se niso upali iti vse dotlej, dokler niso v zaklonišča prišli partizani

in jim povedali, da je Kočevje osvobojeno. Bili so preplašeni, ker so jim domobranci stalno govorili, kaj bodo napravili z njimi partizani, če pridejo v mesto. Gorše Franc, ki je z ostalimi člani OK KPS in OI NOO Kočevje prišel v mesto dne 5. maja ob 17. uri, nam je povedal, da so bili ljudje še v zaklonišču hiše, kjer ima danes podjetje »Avto« svoje prostore, in jih odpeljal ven. Kakšno je bilo stanje v mestu takoj po osvoboditvi, je razvidno tudi iz poročila OK KPS Kočevje, v katerem je zapisano:

»V soboto dne 5. t.m. smo prispeli vsi, to je: Okrajni komitet Kočevje, OF odbor in Okrajni Izvršni odbor v Kočevje, kjer smo zasedli prostore za naše poslovanje na bivšem okrajnem glavarstvu. Prevzeli smo ves inventar in arhiv, kakor tudi denar. Med arhivom smo našli več obtežilnega materiala in razne ovadbe za naše zveste ljudi. Vse to smo odstopili OZNI, da celo stvar razišče in napravi potrebne korake. Z osebjem bivšega okrajnega glavarstva smo napravili po navodilih, katere smo dobili od vas. Ravno tako smo prevzeli vse poslovanje na občini Kočevje, sodniji, zadrugi, rudniku in trgovinah. Živiljenjskih artiklov je bilo po trgovinah zelo malo. Kolesa, pisalne stroje, par motorjev in ostalo pa je popisala in odvezla že predhodno naša vojska. S komando mesta smo stopili v stik zaradi izvedbe mobilizacije. Prijavilo se je 220 vojnih obveznikov, ki so bili zdravniško pregledani in zaradi podhranjenosti jih je komanda mesta odpustila domov do novega poziva. Formirali bomo dopolnilni bataljon, v katerega bomo vključili te obveznike. Osebe pri elektrarni in vodovodu bomo izločili od mobilizacije, ker je potrebno na teh mestih. Železniško in poštno osebo pa je mobilizirala prometna brigada.

Danes smo postavili OF odbor mesta Kočevje, v katerega smo vključili naslednje: Blauštajner Josip — sekretar, Einzigler — za SPZZ, Boc Aleksandra — ZSM, Štolfa Zdravko — ZSM, Kajfež Mirko — za prehrano, Komerički — za agiprop, Hrga Jože — za finance, Rutar Peter — za industrijo in obrt, Batič Alojz — za javni red in varnost, Judnič — za zdravstvo, Jajtič — za obnovo, Blauštajner — za promet, Štrukelj Jožefa — za socialno skrbstvo in Boc Irena — za prosveto.

Vsi navedeni so se po izjavah naših tovarišev za časa okupacije zadržali do OF dobro in imeli zvezo z našo vojsko in našimi oblastmi. Danes popoldne smo organizirali masovni sestanek ljudi v kino dvorani, na katerega je prišlo 300 ljudi. Govorili so Alojzij Rauh, Fajfar, Klarič in dr. Hočevnar. Ljudje so še vedno pod vtisom domobranske propagande in v strahu pred napadi iz letal. Ljudje niso mogli verjeti v moč naše vojske in naših oblasti, to se sedaj popravlja. Težave imamo glede prehrane množice vojaštva, ki prihaja v Kočevje. Prišlo je že več bolnic, delavski in ostali bataljoni, ki so brez hrane. Člani naše gospodarske komisije so danes odšli na teren za hrano, kolikor jo bomo dobili, ker pomoč potrebuje tudi civilno prebivalstvo. Kako bomo to rešili, trenutno še ni znano. Iz Smuke smo dobili poročilo, da so domobranci tam pobrali vse, živino in obleko in še z njive izkopali semenski krompir. Naš kolektiv se je povečal in imamo težave z njegovo prehrano. Imamo samo to, kar smo pustili na območju Banje loke, da bomo krili naše potrebe.

Tak je bil v kratkih opisih vojaški, gospodarski in politični položaj ob osvoboditvi Kočevja pred 30 leti. Vse to je samo kratek prikaz vsega tistega, kar se je v Kočevju dogajalo pred 30 leti.

Tovariše in tovarišice, ki so tedaj živeli v Kočevju, naprošamo, da ta prispevek dopolnijo z opisom svojih doživetij v eni naslednjih številčk »Kočevskih razgledov«.

Kočevje od osvoboditve do danes

Predsedniki občine imajo besedo

V zadnjih 30 letih je Kočevje doživelo ogromen napredek. Gotovo so bili predsedniki občine najbolj sredi dogajanja, zato smo se spomnili, da bi nam povedali kaj o težavah in uspehih, ki jih je mesto doživljalo v tem času. Žal vseh nismo mogli dobiti. Tov. Ivo Vidoševič, prvi povojni predsednik (od leta 1943), živi v Dalmaciji, Janez Rigler, ki je prišel za njim, je zdaj predsednik občine Ljubljana-Bežigrad, Drago Benčina je direktor ZKGP Kočevje, Miro Hegler je komercialist v Tekstilani, inž. Savo Vovk, sedanji predsednik, pa hkrati direktor za kmetijstvo pri ZKGP Kočevje. Zadnji štirje so nam napisali oz. povedali o času svojega predsednikovanja, tov. Benčina pa je posegel še malo nazaj.

Janez Rigler

Po dolгих, mučnih letih sem slekel vojaško suknjo in leta 1947 prišel v Kočevje, kjer so me imenovali za direktorja mestnih podjetij. Tu so bila vključena obrtna podjetja in delavnice: kleparstvo, ključavničarstvo, tapetništvo, mizarstvo, kovaštvo, gostinstvo in tako naprej.

Ta podjetja so po osvoboditvi nastajala na novo, nekatera pa iz prejšnjih zasebnih obratov. To je bila velika revščina, skoraj brez vsega, razen dobre volje ljudi, ki so se nesebično dan in noč žrtvovali. In iz tega so v razrušenem mestu nastajale nove tovarne, ki dajejo danes kruh številnim družinam.

Pozneje sem po končani politični šoli in delovanju na CK KPS v letu 1951 ponovno prišel v Kočevje sprva kot sekretar OOOF Kočevje in tajnik okrajne skupščine. V letu 1952 sem prevzel funkcijo predsednika občine Kočevje in sem na tej dolžnosti ostal dve mandatni dobi. Pripomniti moram, da sem na to pristal šele po večkratnem prigovarjanju funkcionarjev tedanjega okrajnega komiteja.

Znašel sem se sredi velikih težav, v razdejanem mestu, ki ni bilo niti malo podobno zdajšnjemu. Ulice mesta so bile še vedno zasute z ruševinami vojne, življenje in poslovanje je bilo še neurejeno, na vseh področjih so bile še vidne boleče posledice vojnega zla in razdejanja. Osnovna naloga vseh je bila obnova in pomoč širši domovini s sečnjo gozdov, zakaj tedaj drugega bogastva razen gozdov in rudnika nismo imeli.

Na Kočevsko so začele prihajati številne brigade iz raznih krajev in se zagrizle v gozdove ter živo zarezale vanje. Že do leta 1953 je bilo z naših železniških postaj odpeljanega nad 4,300.000 m³ lesa in darovano širši družbi.

Kakšen dan je z železniških postaj odšlo proti Ljubljani tudi nad tristo vagonov lesa. Od tega pa ni domačim krajem ostalo ničesar razen gozdnih golčav, žuljavih rok in uničene ceste. Že zaradi višje sile smo bili vsi zavzeti s temi akcijami, ki so dosti pripomogle za hitrejši razvoj drugih mest, izmučena

in v vojni izkrvavljena Kočevska pa je že od osvoboditve sem močno zaostajala zaradi prednostnih potreb drugih. Dušila se je v velikih povojnih težavah, na vse to pa so pozneje povsod pozabili.

Od vojne sem smo odstranjevali ruševine in obnavljali mesto brez buldozerjev, kamionov in druge mehanizacije. Vsi delazmožni ljudje so prišli za lopate in krampe. Osemurnega delovnika nismo poznali. Delali smo vsi od jutra do noči, do onemoglosti in ob slabi prehrani, ob majhnih plačah, brez plačanih nadur in opravili na deset tisoče prostovoljnih ur, garali vse nedelje in praznike. Šli smo iz akcije v akcijo in z veliko vero v socialistično prihodnost brisali sledove vojne. Tako smo delali ne samo pri odstranjevanju ruševin, marveč tudi pri obnovi zgradb in gradnjah nekaterih novih objektov.

Ob močni centralizaciji je bil tedaj naš družbenopolitični sistem v svoji začetni razvojni fazi. Pristojnosti občin so bile v odločanju in samostojnosti dokaj majhne. Zajemale so predvsem komunalno gospodarstvo in obrt, zakaj večje gospodarske dejavnosti so bile dolgo podeljene na okrajne, republiške in zvezne. Zelo poudarjeno je bilo zadružno gospodarstvo, ki je zadnja leta na Kočevskem povsem zamrlo.

Tedanje delovanje družbenopolitičnih organizacij in občine je bilo močno usmerjeno na vzpodbujanje in organiziranje ljudi na skupne odločitve. In moram reči, da to zanimanje in sodelovanje ni bilo majhno, zajemalo je skoraj vso množico ter jo strnilo v delovanje k skupnemu cilju. Resnično in hvalevredno je, da so se vplivi občanov močno odražali na sleherni seji občine in v njenem uspešnem delovanju. Ko se zdaj v mislih vračam v te težke in naporene dni, mi stopajo pred oči številne podobe posameznikov in množice, ki se je z vsemi močmi trudila ustvariti čim več za hitrejšo rast občine, s posebnim poudarkom na razvoj socialističnega sektorja. Kljub temu da so tedaj bili težki materialno-finančni pogoji, pomanjkanje hrane in oblačil, neverjetne stanovanjske težave in druge stiske, pomanjkanje strokovnjakov, je bilo narejenega veliko. Pomnim, da se je bilo Kočevje v dvanajstih letih po osvoboditvi povzpelo po razvitosti na petnajsto mesto v Sloveniji. Tudi po mojem odhodu v Ljubljano zasledujem razvoj Kočevja in se razveselim vsakega novega uspeha. Žal, a resnično pa je, da je kočevska občina v zadnjem desetletju po podatkih za leto 1974 zdrknila po razvitostni lestvici na štiriintrideseto mesto. V to se je treba zamisliti! Nove ustavne spremembe nam omogočajo večje sodelovanje in medsebojne povezave delovnih organizacij ter skupna vlaganja. Čas postaja nerazvitim krajem bolj naklonjen in verjamem, da bo prenekateri obrat pritegnila na podeželje delovna sila z rešenim stanovanjskim problemom, zakaj uvoz delavcev v večja mesta, je poleg škode, ki nastaja s propadanjem podeželja, prevelika investicija. Žal, da je to že za marsikateri kraj prepozno, zamujeno, drugod pa so še možnosti, čeprav je ura le nekaj minut pred polnočjo, saj so se premnogi ljudje iz podeželja že za zmeraj odselili.

Drago Benčina

V Kočevju živim od leta 1948, v začetku sem bil v službi pri Okrajni zvezi kmetijskih zadrug, predsednik občine pa sem bil od 1960. do 1967. leta.

V času mojega prihoda je bilo mesto razrušeno, brez kanalizacije in vodovoda, ceste so bile makadamske in blatne, povsod na hišah so se poznali sledovi

vojne. Tedaj se je mnogo delalo udarniško. Organizacije OF in ZMS so organizirale brigade, v katerih so delali res prostovoljno vsi prebivalci od najstarejših do pionirjev, vsi ne glede na izobrazbo. V gozdnih brigadah so bili tudi ljudje od drugod. Prekmurci so se na primer čudili našim gozdovom. Brigade so opravljale tudi kmečka dela, kot košnjo ali izkop krompirja, pa zidarska dela, in to še v drugih krajih. Tako so delali tudi v železarni Jesenice in pri gradnji Litostroja.

Važna naloga tega časa je bil odkup kmetijskih pridelkov. To so opravljali člani političnega aktiva prek kmetijskih zadrug in Okrajne zveze kmetijskih zadrug. Odpravili so se na teren, npr. v Kolpsko ali Ribniško dolino in se niso vrnili, dokler ni bila naloga opravljena. Tedaj so se ustanovile prve kmetijsko obdelovalne zadruge. Bile so v Kočevski Reki, Nemški loki in Livoldu. Istočasno so se ustanavljala družbena kmetijska gospodarstva, predhodniki današnjega kmetijskega gospodarstva Kočevje. V začetku je bil dan poseben poudarek poljedelski proizvodnji, zlasti pridelovanju krompirja, ki je tedaj pomenil enega najpomembnejših živil. V velikih količinah smo z njim oskrbovali industrijska središča (tudi 200 vagonov letno).

Velik napredek je zaznamovalo Kočevje leta 1953, ko smo praznovali 10-letnico kočevskega zbora. Za ta dogodek je prišla pomoč iz delovnih organizacij Slovenije, zanimivo pa je, da so mnogo te pomoči zbrali posamezniki. Obrnili so se na znanke, ki so jih poznali iz partizanov. Ti so med vojno spoznali tukajšnje razmere, zato so razumeli, da je Kočevski resnično potrebna pomoč, in so prepričali svoje delovne kolektive. Ob 20. obletnici je bila ta pomoč že bolj organizirana, tako da sta nam tedaj okraj in republika prispevala za obnovo Šeškovega doma in izgradnjo doma telesne kulture, v katerem je bila ob proslavi organizirana gospodarska razstava.

Najvažnejši problem, ki smo ga v času mojega predsedništva rešili, je bil vodovod. V obstoječi vodovod je namreč nenadoma vdrla voda iz Rinže, ker je studenec, iz katerega je vodovod črpal vodo, presahnil. To se je zgodilo mogoče zaradi razstreljevanja v bližnjem kamnolomu. Posredovala je sanitarna inšpekcija, kajti pojavila se je nevarnost okužb s tifusom oz. paratifusom. Zavedali smo se, da brez vode ne moremo razvijati tudi gospodarstva. Vprašanje vode je bilo treba nemudoma rešiti, čeprav je bilo na videz nerešljivo zaradi pomanjkanja sredstev in delovne sile.

Odločili smo se za zajetje Obrh pri Rakitnici. Traso jarka smo za kopanje razdelili med kočevska podjetja, tako da je imelo vsako podjetje del trase: gozdnata področja je prevzel KGP, kamnita rudnik, ki je imel minerje, pri Dolenji vasi mladinska delovna brigada. Dela so se povsod začela istočasno. Ko je bil jarek izkopen, se ni dobilo cevi. Bila je jesen, jarki so se začeli zasipavati, in če bi nastopilo deževje, bi jih na Dolenjevaškem polju popolnoma zalila in zasula voda, ki navadno poplavlja. Kot nujno smo posredovali v Anhovem, uspeli smo dobiti cevi in še isto leto je bil vodovod gotov. Odvalilo se nam je veliko breme, nejevernežem smo dokazali, da je v slogi moč in da je naš sistem dela uspešen.

Vložili smo velike napore v izgradnjo Kemične tovarne Kočevje, da bi pomagala pri izboljšanju gospodarskega položaja občine in dvigu družbenega dohodka.

V tem času smo gradili tudi internat — Dom Dušana Remiha in zdravstveni dom. Internat je bil potreben za številne vajence, ki jih je potrebovala kovinska industrija. Ta se je prav tedaj razvijala iz obrtnih obratov v sodobno industrijo.

To je le nekaj bežnih spominov iz minulih let.

Miro Hegler

Sem eden izmed tistih maloštevilnih občanov, ki so bili rojeni v Kočevju. Mladost sem preživel na Rudniku, kjer sem se leta 1945 tudi zaposlil. Po 15 letih službovanja in aktivnega dela v družbenopolitičnih organizacijah, društvih in samoupravnih organih rudnika sem leta 1960 prevzel dolžnost predsednika občinskega odbora SZDL, nato sekretarja komiteja ZKS. Leta 1967 pa sem bil izvoljen za predsednika občine Kočevje.

Ne glede na rezultate, ki so bili doseženi v povojnem obdobju graditve, so nas čakale še velike naloge. Če ugotavljamo, da se je mesto z bližnjo okolico hitro razvijalo in si celilo rane, prizadejane v vojni, pa tega ne moremo trditi za podeželje. Slabše življenjske razmere na vasi so pogojevale hitrejše izseljevanje še posebno mlajšega prebivalstva. Kljub prizadevanjem občinske skupščine in ostalih faktorjev v občini, da bi preprečili nadaljnje nazadovanje podeželja, se nam te želje niso v celoti uresničile.

Kočevska s svojim zaledjem je ena izmed prometno najbolj zaostalih področij v SRS. Z rekonstrukcijo ceste Ljubljana—Kočevje leta 1963 je bil storjen prvi korak tudi v tej smeri. Žal pa smo morali čakati dolga leta, da se nam je končno uresničila tudi želja po modernizaciji ceste Kočevje—Brod na Kolpi.

Odločitev občanov, da se uvede krajevni samoprispevek v občini, je veliko prispevala, da se je začelo modernizirati cestno omrežje. Asfaltiranje posameznih odsekov skozi naselja in oskrba z zdravo pitno vodo so bili pomembni prispevki k življenjskim pogojem prebivalstva na vasi.

Razvoj industrije je potekal v smeri nadaljnje modernizacije posameznih obratov ali OZD. Preusmeritev rudnika in večja vlaganja v razvoj kovinske, lesne, kemične in tekstilne industrije ter vlaganje v kmetijstvo in gozdarstvo so bile med najpomembnejšimi nalogami in so jih delovni ljudje v preteklem obdobju dobro opravili. Ob takšnih prizadevanjih je bila ideja o ukinitvi kočevske proge zelo boleča vest za vse prebivalstvo, še posebno pa za razvijajoče se kočevsko gospodarstvo.

Še bi lahko našteval svetle in temne dni mojega županovanja, toda glede na pomanjkanje prostora in časa naj bo tokrat dovolj. Oceno in sodbo o preteklosti bodo dali tudi ljudje, s katerimi sem živel in delal, se veselil, ko smo dosegli uspeh, in bil razočaran takrat, ko ni bilo vse tako, kot bi lahko bilo.

Inž. Savo Vovk

Za predsednika občinske skupščine sem bil izvoljen 29. aprila 1974, in sicer delam kot predsednik volonter. Sprejel sem ta položaj zato, ker poznam razmere in ljudi na območju skupščine občine Kočevje in ker sem menil, da bom to težko nalogo lahko opravljal v dobro kočevskega občana. Vseskozi se zavedam, da živimo v prelomnem obdobju po novi ustavi, ko je v naši družbi prvič zaživel sistem, katerega subjekt je človek. Dogodilo se je, da ta delovni človek neposredno vpliva na družbene odnose. To velja za vse funkcije njegovega življenja od ekonomske politike do ostalih družbenih dejavnosti. Vsi si moramo prizadevati, da bo prišlo do tega, da bo naš delavec resnično užival plodove svojega dela in da bo nosilec oblasti. Zavedamo se, da vse ustavne pravice še

niso v njegovi lasti in da je uresničevanje ustave nenehen proces, da se družbeno stanje spremeni.

Šele ko bodo neposredni proizvajalci razpolagali z viškom svojega dela, bo uspešnejše razlašanje centrov odtujene moči in bo v delovnih organizacijah več vzpodbude za proizvodnost in storilnost.

Prav tako se ne sme zgoditi, da bi bil dohodek v imenu »višjih ciljev« odtujen od delavcev, organiziranih v TOZD. Vse to pomeni, da TOZD, če se konstituirajo in funkcionirajo v duhu ustavnih rešitev, zagotavljajo rešitev človeka, osvoboditev delavca, zagotavljajo, da vsakdo živi od sadov svojega dela. Prav tako spodbujajo tudi integracijo družbe in dela.

Svobodna in neposredna izmenjava dela postajata temeljno načelo združenega dela in sredstvo, da bi lahko uresničevali skupne interese. Samoupravne interesne skupnosti so postale najvažnejše mesto samoupravnega sporazumevanja, družbeno dogovarjanje pa glavni način skupnega in enakopravnega odločanja o programih in problemih izobraževanja, znanosti, kulture, zdravstva, stanovanjske izgradnje itd.

Tretji temelj samoupravnega socializma je krajevna skupnost, v kateri naš občan skrbi za zadovoljevanje vseh potreb v kraju bivanja, si ureja svoje okolje in rekreira svojo osebnost tako, da je sposoben, da izvršuje vse naloge današnjega časa.

Preizkusni kamen za uspešnost samoupravljanja so resnični odnosi in razmere v TOZD ter v krajevnih skupnostih in interesnih skupnostih.

V boju za nadaljnji razvoj socialističnih samoupravnih odnosov se je naša družba trdno zavarovala pred nevarnostjo zastopanja delavskega razreda s strani posameznikov ali skupin z uvedbo vseobsežnega delegatskega sistema.

Položaj v gospodarstvu ni povsem brez težav, menim pa, da v samoupravnem socializmu ne more biti takih težav, ki jih delovni človek ob jasno začrtani poti in ob integraciji družbe ne bi mogel premagati. V kočevski občini je gospodarstvo v pretežni meri koncentrirano v mestu in je na taki stopnji proizvodnje, da se je sposobno ob splošnih družbenih instrumentih samo razvijati naprej. Težave so v tem, ker je leto 1975 stabilizacijsko in je potrebno zavirati nekatere inflacijske težnje.

Funkcijo direktorja in predsednika skupščine usklajujem težko, a z dobro voljo. Delo v današnjem času ob ustavnih spremembah zahteva človeka. Menim, da je volonterstvo pri opravljanju predsedniške funkcije pravilno in v duhu današnje ustave. Da bom lahko bolje opravljal funkcijo predsednika skupščine, me bo potrebno v podjetju razbremeniti.

Osebna želja in skrb v tem obdobju pa mi je razvijanje našega podeželja, da se ne bi še naprej praznilo, kajti do nedavna je podeželje bilo deležno premalo pomoči. Prizadeval si bom, da bi v naših podeželskih centrih, kot so Draga, Osilnica, Trava, Predgrad in Struge, ustanovili manjše obrate in s tem nudili našemu tamkajšnjemu občanu delovno mesto blizu doma. S tem bi dosegli, da se zagotovi našemu človeku kruh doma in bi se na tak način — s polproletarci, kot pravimo — še dokaj ohranjala kmetijska proizvodnja. Za razvoj podeželja bo dovolj razumevanja občanov, predvsem pa industrijskih podjetij.

Kočevska ima 76.586 ha zemljišč, od tega 45.362 ha gozdov in 17.350 ha pašnikov, torej je kar 83,3 % površin v taksacijskih podatkih zajetih kot gozdovi. Prednjačimo po gozdnatosti v Sloveniji, prav zato moramo skrbeti za razvoj podeželja in tamkajšnjega človeka, saj človek je cvet narave.

Vekoslav Figar

Med kočevskimi Slovenci

Preden nadaljujem s pisanjem tega spominskega zapisa, moram vse bralce revije, zlasti pa še žive Kočevce tistih dni in narodnoobrambne delavce tega področja prositi, naj mi ne jemljejo za zlo, če kakšen podatek, bodisi stvarno ali časovno ne bo čisto točen. Pišem po spominu, ki marsikdaj odpove, saj so od tistih dob minila že skoraj štiri desetletja in koliko novega se je v letih po letu 1941 pripetilo. Vse listine o našem delu iz tiste dobe pa sem bil po razsulu bivše Jugoslavije sežgal, da ne bi prišle v roke Kočevarjem ali okupatorjem, ki bi jih bili gotovo s pridom uporabili proti vsem našim neumnim in požrtvovalnim narodnoobrambnim delavcem tistih, za stvar slovenskih ljudi Kočevske bogatih let. Vsakomur bom zelo hvaležen, če me bo na netočnosti opozoril in me dopolnil.

X X X

V naslednjih dneh in tednih sva s kaplanom Hrovatom prekrizarila Kočevsko počez in podolgem. Moral sem jo spoznati. Le tedaj, tako sem si mislil, bo delo možno in uspešno, če bom »deželico« dobro poznal. Kaplan Hrovat je rad ustregel moji radovednosti in kadarkoli je bil prost, me je povabil s seboj.

Spotoma sva obiskala pokojnega železničarja Novaka v Dolgi vasi, ki je leta 1945 postal žrtev nacistov le dva dni pred osvoboditvijo, ko so ga iz taborišča Buchenwald z invalidskega bloka odgnali esesovci v neznano z evakuacijskim transportom in se je za njim izgubila vsaka sled. Tu sva se sestala tudi z učiteljem Borisom Bocom, ki je poučeval v Livoldu, a je bil na Kočevskem že od leta 1924, pa je najprej služboval na Oneku in bil pozneje prestavljen na šolo v Livoldu. Narodno zavednega, naprednega moža so Italijani ustrelili leta 1942. V Livoldu sva obiskala Krajčevega očeta z družino, ki je umrl pred nekaj leti. V Mozlju, kjer je že obstajala sokolska četa, sva se razgovarjala z Ivanom Staničem, ki je bil pogodbeni poštni voznik, in s posestnikom Lovšinom sredi vasi, ki pa se je v času NOB izneveril. V Rajndolu sva obiskala malega posestnika Antona Simoniča, ki sedaj živi v Mozlju. Nato se nisva ustavila vse do Vidma. Šele tu sva si oddahnila v hiši posestnika Franca Pribila, kjer sva se tudi odteščala. Ceste, ali bolje pota, so bile obupne, ponekod pravi kolovozi. Od tam sva se spustila proti Brezovici. V dolini na desni in pod nama so se belile vasice Vimolj, Čeplje in še dalje Zagozdec ter se vila cela Poljanska dolina, ki se spušča proti Kolpi. Videm je bil nekaka ločnica med kočevskim in ostalim slovenskim ozemljem, četudi so Kočevarji pritiskali tudi na Brezovico in celo na Čeplje. Z Brezovice sva se zapodila skozi Nemško loko na Hrib nad Koprivnikom in z njega v Koprivnik. Na Hribu naju je prijazno sprejel pokojni Rudolf Podlogar, kremenit, ponosen Slovenec, kmet in trgovec z lesom, ki je bil, kar sem izvedel šele pozneje, tudi tesen sodelavec Jožeta Šeška. V Koprivniku sva se ustavila pri pokojnem poštarju Dragu Prinčiču, zagretem Slovencu tega področja. Žena mu je zvesto pomagala. Rajhenav sva pustila na desni in sopihala v hrib na Laze, od tam pa se spustila navzdol proti Oneku. S strmin nad Onekom mi je pred nama v dolini pokazal kot na dlani vasi Mačkovec, v daljavi na levi Kočarje, Mozelj in naselja za njim, na desni pa Cvišlerje, Kočevje, Šalko vas, Željne in Klinjo vas, v daljavi pa Staro cerkev, Breg in Slovensko vas. Na Oneku naju je gostoljubno sprejel oče Gabrovec z ženo in otroki. Čas naju je priganjal in že pozno z nočjo sva prepotena in trudna pripeljala v mesto.

Za cel koš vtisov, ki jih je bilo treba še pred spanjem urediti, kajti šlo mi je za to, da si videno, doživeto, spoznano in slišano tudi zapomnim.

Potovanje prek Mlake, Male gore in Seča v Stari log in prek njega na Smuko ni bilo dolgo, četudi ne mnogo manj naporno zaradi klancev. Tudi počivala nisva. Bil je to predel, kjer se Slovenci niso upali priznavati se za Slovence, saj so živeli sredi kočevarskih zagrizencev. Le na Smuki naju je prijazno sprejel sedaj že pokojni posestnik Knavs. Peljala sva dalje. Tu je bilo konec kočevskega ozemlja. Zavila sva na Lopato, ko sva se še prej ozrla na vasi Suhe krajine s Hinjami kot središčem. Z Lopate sva poskakovala v Kleč, dalje v Polom in od tu na cesto proti Kočevju.

Iz pripovedovanja naših ljudi, ki sem jih bil spoznal, pa tudi iz kramljanja s spremljevalcem, sem spoznal, da je stanje za naše ljudi na tem koščku zemlje veliko hujše, kot sem do tedaj vedel. Slovenci smo se utapljali. Kočevščina je bila občevalni jezik celo v domovih, kjer sta oba starša bila Slovenca, da ne govorim o mešanih zakonih, kjer je eden staršev bil nemškega ali ponemčenega porekla, kaj šele o samih Kočevjarjih, ki so bili — vsaj vidnejši in bogatejši — že okuženi z rasnim hitlerjevskim naukom. Tako stanje je nastalo ne samo zaradi hitlerjevskih, kulturbundovskih društev po deželi, ne samo zaradi raznih nacističnih hujskačev, ki so jih v rajhu vzgajali pod krinko krošnjarstva, pač pa in predvsem zaradi odvisnosti slovenskih ljudi od gospodarsko močnejših Kočevjarjev, ki so zlasti v naslednjih letih, ko smo skušali slovenstvo teh krajev rešiti, na Slovence, odvisne od njih, na najrazličnejše načine pritiskali, da se ne bi zbudili in da se ne bi strnili v enotno slovensko vrsto. Odvzemali so jim zemljo, dano jim v zakup, zadolževali tiste, ki so kaj premogli, da so se dokopavali še do tistih prgišč prsti, ki so bila slovenska last. Izganjali so jih iz služb ali pa jim jih niso dajali.

Na potovanjih, ki sem jih bil opisal, sem izvedel, da sta tako stanje zakrivila tudi cerkev in šola. Še v času, ko sem se tu naselil, razen v Kočevju ni bilo cerkvenega opravila v slovenščini nikjer. Župniki in duhovni so bili Nemci, uradovali so v kočevščini, v tej tudi spovedovali ljudi. Slovenci so bili prisiljeni naučiti se kočevščine, če so se hoteli sporazumevati. V krstne in poročne knjige so vpisovali imena in priimke z nemškim pravopisom, in to celo tiste Slovence, ki so se na to ozemlje priseljevali bodisi iz okoliških čisto slovenskih krajev in vasi ali pa tudi s hrvatske strani.

Slovenskih šol razen v Kočevju ni bilo, četudi bi morale biti. Na večini podeželskih šol so poučevali še iz časa Avstro-Ogrske po Schulvereinu in Südmarki nastavljeni učitelji in torej leto 1918 zanje ni pomenilo, kar zadeva šolstvo, nobene spremembe. Na križarjenjih po Kočevski sem izvedel, da je na šolah v Verdrengu, Spodnjem logu, Nemški loki, Svetlem potoku, Rajhenavu, v Starem logu, na Smuki, v Dolnji Topli rebri in Polomu, v Grčaricah in Gotenici učni jezik nemški ali pa kočevski in da imajo Slovenci materinščino samo po nekaj ur tedensko. Toda so jo tedanji nemški učitelji učili? In če so jo, kako? Starim vzgojiteljem je šlo za to, da deco nauče nemščino in kočevščino. Ne gre pa pri tem pozabiti — tako sem mislil — na našo slovensko mehkobo, na našo suženjsko-uslužno naravo, ko se nam je res imenitno zdelo in se nam še zdi, če smo in moremo streči z nemščino ali s katerimkoli drugim jezikom. Tudi po šolah v drugih krajih ni bilo bistveno bolje, četudi je bil ukazani pouk v slovenskem jeziku in četudi so obstajali na šolah tako imenovani slovensko-nemški oddelki. Zelo številni so bili otroci iz mešanih, pa tudi iz slovenskih zakonov, ki so bili vpisani v nemške oddelke bodisi na željo staršev ali pa celo po učiteljevi presoji.

Slovenec na Kočevskem so se izpodmikala tla. Poročal sem Družbi v Ljubljano, se ob večerih premetaval v postelji, mislil in preudarjal, kako in kje začet. Tudi mene so opominjali, naj se nikar ne zaletavam, ker da se bom opekel. Res, sem mislil, zakaj? Saj nameravam vendar delati za slovensko narodno stvar. Pa sem pozneje spoznal, da so imeli prav! Spet nisem razumel »visoke politike«!

Ko sem za silo spoznal deželo in razmere, sem začel iskati tudi po mestu stikov z ljudmi, ki so ali bi vsaj morali kaj delati. S Hrovatom sva se vseeno še večkrat podala »na ogled«.

Vse bolj sem bil prepričan, da se bo na tem ozemlju treba boriti, da bo borba huda in da bo zahtevala ne le veliko osebnega žrtvovanja, pač pa tudi poguma in dobre volje in ne nazadnje dejavno pomoč vseh zavestnih slovenskih sil predvsem od tam, kjer smo Slovenci že imeli svoja društva. To pa je bilo mesto z vsemi oblastvenimi in upravnimi uradi. To mora postati središče gibanja, od tu mora po »deželici« našim ljudem prihajati pomoč, to mora izžarevati našo misel in naša hotenja, to dajati našim ljudem pogum, vzpodbudo in zaščito. Najti sem torej moral stik s temi društvi in z ljudmi, ki so v njih delali, da bi jim govoril o stanju, jim razlagal načrte in jih pridobival za njihovo izvedbo. Zato sem se v dneh, ko se nisem potepal, razgledoval po mestu.

Najprej sem naletel na Sokola. Tudi sam sem kot dijak bil dejaven član. V Ljubljani sem to dejavnost zanemaril. Druga vprašanja so me bolj zanimala. A tu? Poleg mesta je Sokol delal v Mozlju in Stari cerkvi. Potrebno se bo vključiti.

Ob popoldnevih so Sokoli telovadili na travniku med osnovno šolo in takratnim Zavodom za slepo deco, tam, kjer je sedaj avtobusna postaja. Tu so bili tudi letni nastopi. Svojega doma ali prostorov Sokol tedaj še ni imel, kot ni imelo svoje dvorane nobeno slovensko društvo. Akademije, razne proslave, prireditve in koncerti so bili v dvorani hotela »Trst«, v stavbi za sedanjo kavarno, ki je imela tudi oder. Z njega so vodila zadaj vrata kar na prosto in še pošteno je bilo treba skočiti v globino, ker ni bilo stopnic. Garderob za sodelujoče seveda tudi ne. In kar je bilo najhuje: lastnik je bil Nemec.

V sestavi Sokola naj bi delal tudi narodnoobrambni odsek. Torej možnost je bila in celo dolžnost nekaj napraviti ne samo za mesto, pač pa tudi za podeželje.

Pohajal sem torej ob travniku med vadbo in opazoval člane pa članice, naraščaj in deco. Počasi sem se približeval in se najprej seznanil z načelnikom, neumornim Franjem Smoletom, njegovim bratom Ladom in sestro Mimico, nato z načelnico Jadvigo Bogatajevo in njeno sestro Mimi, pa še z drugimi vaditelji in vaditeljicami naraščaja in dece. Po Smoletu sem izvedel tudi za starosta Antona Lovšina. Ta je bil tudi edini slovenski župan na Kočevskem. Ko sem mu bil pozneje predstavljen, ni name napravil slabega vtisa. Toda bil je župan in obenem starosta Sokola. Ker so v občinskem odboru bili Kočevarji v veliki večini, je moral seje voditi v nemščini. To me je neprijetno zbadlo. Pa kaj sem mogel? Razmere so bile tedaj drugačne, kot so danes. Danes že osnovnošolski otrok več ne spoštuje svojih vzgojiteljev. Tedaj pa je bilo hudo razlikovanje med nadrejenimi in podrejenimi, pa četudi smo se nazivali z »brati in sestrami«. Sam sem bil reven pisarček, povrhu še mlad in nov, seveda pa še dosti premlad, da bi smel kar meni nič tebi nič starejšim od mene ali predpostavljenim, sploh pa uglednejšim nekaznovano karkoli očitati ali jim prigovarjati. A ni mi šlo v račun, ko so mi pravili, da se sokolskih veselici udeležujejo tudi Kočevarji, da se na njih nemškutari in kočevari. Prenapetost? Morda, toda nisem mogel verjeti, da bi Kočevarji prihajali na sokolske prireditve zato, da bi društvo podprli. Morali so biti drugi razlogi. Sklenil sem bil odkriti jih.

Povprašal sem še, ali ne dela v okviru društva tudi prosvetni odsek, o kakršnih sem vedel, da jih drugod imajo. Izvedel sem, da ni prosvetarja. Ni preteklo mnogo časa, ko so mi to delo poverili.

Med razgovori sem izvedel, da v Kočevju dela tudi »Narodna čitalnica« že vrsto let, da je njen predsednik gimnazijski ravnatelj Anton Burger, pevovodja mešanega in moškega pevskega zbora že pokojni, neumorni in požrtvovalni pevovodja Mirko Trost, da so pevske vaje v enem izmed razredov osnovne šole in da obstaja tudi knjižnica, ki se nahaja v gimnaziji in ki jo vodi prof. Miroslav Gorše. Ta da je v klerikalnih vrstah, so mi rekli. Naj bo, sem si mislil, samo da opravlja koristno delo za ljudstvo. Ravnatelj Burger pa je bil tudi predsednik kočevske podružnice Družbe CMD iz Ljubljane.

Treba se je bilo iti predstaviti. To mi ni bilo lahko. Povedal sem že, da nisem nič pomenil, da pa se je bilo v meni nabralo že veliko trpkega, in ker sem bil mlad, zdrav, poln moči in voljan dela, ne pa mečkanja, tudi nisem bil zadovoljen s stanjem, ki sem ga zaznaval vseokrog sebe. Vendar sem se zbral, se primerno oblekel in šel. V gimnazijo seveda. Na stanovanje. Takrat smo se oslavljali z gospodi, gospemi in gospodičnami. Tudi milostljivi in milostljiva je bilo slišati, pa mi ni šlo nikoli z jezika. No, potrkal sem, pozdravil, se predstavil, ko so mi odprli in ko sem povedal željo, so me odpeljali v sprejemnico. Skraja sem se neugodno počutil. Toda, na srečo, minilo me je, ko sem z ravnateljem stal iz oči v oči. Nisem bil vajen pobešati jih. Vodstvo iz Ljubljane ga je bilo že obvestilo o mojem prihodu. Opravičil sem se, ker se nisem zglašil že prej, povedal mu tudi za vzrok zamude — spoznavanje dežele. Izpraševal me je o mojem dotedanjem življenju, o osebnih razmerah in načrtih. Povedal sem mu vse, skrivati nisem imel ničesar. Tudi sam sem izpraševal. Zanimalo me je delo podružnice. Kakšno bi moralo biti, sem vedel, kakšno pa je, to sem hotel izvedeti. Da, podružnica je obstajala. Članov je bilo kar precej, toda samo meščanov. Tudi z Rudnika je zajemala samo gospodo, kolikor se je bila vključila. Rudarjev ni bilo, v Šalko vas, Dolgo vas, Mahovnik, Kočevju najbližje vasi že ni segala. Z gotovostjo danes ne morem več reči, ali je imela tajnika ali ne. Lahko pa mirno trdim, da prek zbiranja članarine in raznih prispevkov, prodajo božičnih in velikonočnih razglednic, ki jih je Družba izdajala, ter družbinih koledarjev in tiskov, dejavnost ni segala. Podružnica je delovala, ni pa delala, kot bi na tem občutljivem območju bilo potrebno. To sem tudi odkrito povedal. Razvijal sem misli o tem, kako in kaj bi po moji presoji bilo treba delati, kaj podvzeti, kako ukrepati, da bi se izboljšale naše narodnostne razmere, kako zaščititi naše ljudi in jim pomagati pri njihovih vsakodnevnih težavah, zlasti pa kako bi jih rešili morečega občutka zapuščenosti tudi od tistih, ki bi jim morali pomagati. Bil sem poln načrtov, kar vrelo je iz mene in vem, da mu je bilo nelagodno. No, saj danes razumem, da je to bil že mož v letih, da je moral imeti nešteto ozirov na razne strani, da so nanj pritiskale tudi politične sile, ki so ribarile v kalnem, skratka, da je bil vezan kot državni uradnik in da ni mogel, četudi bi hotel, vsemu kaj. Ker me je bila Družba priporočila, me je vprašal, če bi sprejel tajniške posle. Seveda sem pritrdil. Tajnik sem menda že jeseni leta 1936 tudi postal. Sicer pa je bil to razumevajoč, narodnozaveden mož, ki je vsaj odobral in pomagal pri izpeljavi poznejših podvigov in bil tem v vsestransko podporo. Že na tem mestu naj tudi povem, da so bili tudi meščani delavoljni in da so v poznejših letih s svojo dejavno pomočjo omogočili marsikatero zamisel, posebno pa žene tedanjih uradnikov in nameščencev.

V Kočevju je v tistih dneh učiteljela primorska rojakinja Tončka Čokova. S svojo visoko, suho postavo in priljudnostjo je bila znana in priljubljena, narod-

no zavedna, dobra učiteljica, skromna, marljiva kot mravlja in kar ni najmanj vredno, borbena in odločna. O njej mi je že v Ljubljani pripovedoval tajnik takratne Jugoslovanske matice Ivo Višnjevec in mi nujno priporočil, naj jo poiščem. Šlo je za naše emigrantsko društvo. Ko so oblasti razpustile »Orjem« (Organizacijo jugoslovanskih emigrantov iz Julijske krajine), smo v raznih krajih Slovenije in Jugoslavije ustanavljali emigrantska društva pod najrazličnejšimi imeni toda z enakimi delovnimi cilji. Iz Kočevja kljub drezanjem ni bilo glasu. Ne morem povedati, kdaj in kje sem Čokovo prvič srečal. Vem le to, da me je predstavila še bivšemu predsedniku »Orjema«, davčnemu inšpektorju Zdravku Štolfi in njegovi ženi, ki je tudi bila učiteljica kočevske osnovne šole. Vzdušje pri Štolfi se je takoj otopilo in postalo prijetno. Sicer me osebno niso poznali, toda prejeli so okrožnice organizacijsko-propagandnega odseka Zveze emigrantskih društev iz Ljubljane, kjer sem bil tajnik. Takoj smo našli skupen jezik. Kočevske razmere so kaj dobro poznali, in ker sem bil tudi sam že precej poučen, nam ni bilo težko zediniti se v ugotovitvi, da je nujno potrebno nekaj ukreniti. Zanimalo me je, kako to, da ne dela emigrantsko društvo. Razpust »Orjema«, sem izvedel, jih je bil prestrašil in zato niso poskušali znova. Povedal sem, kako smo to rešili drugod in kar takoj smo se dogovorili, da bomo tudi tu društvo obnovili. Ko smo nato res začeli s pripravami za ustanovitev novega društva, smo ugotovili, da »Orjem« v Kočevju sploh ni bil razpuščen. Zame zanimivo odkritje. »Orjem« namreč ni bil razpuščen, kolikor sem vedel, niti v Trbovljah in tudi ne v Laškem in je bil torej kočevski primer tretji te vrste. Zato smo zbrali ljudi, ki so že bili člani, nabirali nove in kaj kmalu, že jeseni leta 1939 imeli sestanek v dvorani slovenske gostilne Beljan, ki je postala nato naše stalno zbirališče za seje, sestanke, vaje, proslave in prireditve. Edino za vaje moškega zbora, ki ga je vodila Čokova, smo prosili prostor v poslopju gimnazije in ga tudi dobili. Prevzel sem tajništvo, vodstvo dramskega odseka in režisersko poslanstvo.

Nekoč, že v poznem poletju, sem trčil ob tedanjega kočevskega kaplana Škvarčo. Sicer je bil narodno zaveden, toda malo ne podoben Hrovatu. To je bil politično klerikalno zagrizen mož. Zapletel me je bil v razgovor kar na cesti. Naravno, da sem v tega kmalu vključil narodnostne razmere v Kočevju in po Kočevski. Ob tej priliki sem mu bil tudi povedal, da sem Sokol, toda takoj tudi dodal, da nas različno svetovno — nazorsko prepričanje po moje na tem ozemlju ne bi smelo razdvajati, ker mislim, da moramo vsaj na Kočevskem vsi zavedni Slovenci, ki vemo za pretečo nevarnost, delati kot en mož. Izjavil sem mu, da sem pripravljen delati in sodelovati povsod, kjerkoli se dela za narodno, slovensko stvar. Zedinila sva se bila tudi v naziranju, da je lažje moč spoštovati značajnega nasprotnika kakor pa človeka, o katerem ni mogoče nikoli vedeti, kaj misli in kaj namerava.

Takoj me je bil prijel za besedo, ko je razvijal: »Dr. Arko, vodja Kočevjarjev, in tudi kočevski veljaki v večini niso niti najmanj pobožni. In tudi v cerkvi niso pogosten gost. Če pa je treba povzdigniti nemško petje bodisi v cerkvi bodisi pri procesijah, so vedno ti prvi, ki sodelujejo.« Odgovoril sem mu bil, da se bom vključil v cerkveni pevski zbor, kar sem pozneje tudi storil, in da bom pomagal pri »Prosvetnem društvu«, ki je imelo svoj sedež na Rudniku — Trdnjavi v sedanjih stanovanjski stavbi št. 27, kjer so imeli dvorano z odrom in garderobami za obiskovalce in sodelujoče. Res sem pomagal in že naslednje leto šel z njimi na prireditve v Mozelj in v Kočevsko Reko. »Prosvetno društvo« je imelo dramski odsek, pa pevski in tamburaški zbor, ki ju je vodil organist Kuntara. Ta je vadal tudi mešani cerkveni pevski zbor, ki je imel vaje v cerkvnici.

Neposredni sosed v stavbi na Rudniku je bilo delavsko prosvetno društvo »Vzajemnost«, ki so ga bili delavci — predvsem rudarji — osnovali kot naslednika po zletu v Celju leta 1934 razpuščenih »Svobod«. Duhovni vodja tega društva je bil narodni heroj Jože Šeško, čeprav mu je bilo kot znanemu in že kaznovanemu komunistu prepovedano javno udejstvovanje. Srečanje z njim se mi je vtisnilo globoko v spomin. Bil je profesor, komunist, od jugoslovanskih oblasti preganjan. Dve leti je bil starejši, toda ni bil niti vzvišen, niti pokroviteljski, niti ni bilo z njegove strani čutiti podcenjevanja. In ker je bil tako neposreden, prisrčen in nasmejan, je bil užitek z njim razgovarjati se. Kočevski problem je prav dobro poznal, tako da sem samo poslušal, medtem ko sem v razgovorih z drugimi, ki sem jih bil spoznal, sam vodil razgovor. In poslušati ga je bilo nujno! Bil je poglobljen, pronicljiv razgovor, nikakor ne vsiljiv, in ko sem razpredal svoja gledanja na vprašanja ter načrte za delo, me je opomnil na neko, kako naj se izrazim, pravilo in vodilo pri delu, katerega sem se bil nameraval lotiti. Prikazal mi je razliko med vrhovi raznih političnih strank, ki so ribarile tudi v Kočevju in med našimi preprostimi ljudmi. In taka razlika da obstaja tudi med Kočevjarji. Naj jih ne mečem vseh v en koš, saj da so med njimi tudi delavci in kmetje, ki so v večini, prav tako žrtve njih voditeljev — nacistov, ki so v manjšini, a imajo prve v svojih rokah. Nikdar, tako mi je svetoval, naj tega ne pozabim. Kar se tiče jugoslovanskih političnih strank, ki so narod razdvajale in cepile, pa sem bil z njim itak enakega mišljenja. Povedal sem že, da sem kot narodno-obrambni delavec smatral, da je to delo dolžnost ne samo vseh Slovencev, pač pa tudi vseh Jugoslovancev ne glede na njih versko ali svetovnonazorsko gledanje. Srečanje s Šeškom, s katerim sva se kmalu zelo spoprijateljila, je bilo zame bogato in za bodoče delo tudi zelo pomembno doživetje.

Tako sem bil v času, ko se mi je posrečilo dobiti stanovanje tudi za družino, z okni prav nasproti pisarne voditelja kočevskih Nemcev dr. Arka v bivši Macherjevi hiši, in jo preseliti, že skoro do vratu obremenjen z raznimi dolžnostmi in obveznostmi, za katere sem vedel, da jim bom vsem le stežka kos. A kaj: delavnim in pogumnim pripada svet! Dajmo, zaorjimo v to ledino, sem mislil!

SLIKE DANAŠNJIH DNI

Tone Ožbolt

Predsednik krajevne skupnosti Kočevje

Pred tremi leti smo izvolili Staneta Otoničarja za predsednika krajevne skupnosti Kočevje. Zatem smo zgrnili okoli njega vso revščino, mu naložili kupe nalog in ga obsuli s številnimi pobudami za napredek mesta. Krajevna skupnost pa je bila od ukinitve mestne občine sem velika revica, s skromno pisarnico, pisalnim strojem in skoraj brez vsakega poklicnega aparata.

In ko smo se ogrevali za Staneta Otoničarja, nismo pomislili, da je mož bolan, zaradi česar je moral v pokoj. Sicer pa, kaj bi! V modi je, da se dosti ne zmenimo za take stiske ljudi, pač pa jim nalagamo nove in nove naloge, da peljejo, dokler zmorejo, potem pa iščemo v premnogh primerih gorjačo. Navadno ljudem to ni mar. Za taka, navidezno častna, skoraj neplačana in težka mesta je težko najti ljudi, ki bi se zanje potegovali. Pa naj bo že kakorkoli hoče. Resnica je, da smo tokrat Staneta izbrali. Zdelo se je, da smo ga posadili v jerbasa, zatem pa ga do vrata založili z jajci. Nekateri so že škodoželjno mislili, da bo prejkoslej iz tega nastal »šmoren«. Že so mislili, da bodo tudi njega v cvrtju oglodali do kosti in snedli. Tako se je pač po osvoboditvi v našem pisanem in razburkanem mestecu dogajalo s premnogimi kadri.

Je pač tako, priznajmo to resnici na ljubo. Pravijo, da se je človek razvil iz živalskih prednikov. In če pomislimo, da so med živalmi tudi zveri, se ne smemo čuditi, če nam kdaj pa kdaj privre na dan kaj zverskega. Skoraj nerazumljivo je, kako dolgo so se celo pri navidezno dobrih ljudeh ohranile te strasti. Zato ni čudno, da smo dostikrat ljudje med seboj tako nestrpni in nabrušeni, posebno če gre za iskanje napak in kadar naperimo bojne osi proti vodilnim, ki bi jih včasih, če ne ustvarjajo čarovnij, mahoma ne ustrezajo našim željam in potrebam, najraje hudo oblatili in obtožili.

Kaj si moremo? Tako se je z nami poigrala mati narava. Tako nas je skozi minule družbene formacije izoblikoval čas, od katerega nas je podedovala zdajšnja socialistična stvarnost. Stopali smo skozi dolga stoletja in tisočletja, pluli v razburkanih valovih človeškega življenja, se vzgajali tudi v krščanski kulturi in morali, ki se ni mogla tudi z božjo pomočjo iznebiti grešnikov. Navzeli smo

se meščanske kulture in morale, ki je obstajala mimo krščanske, in se naposled znašli v proletarski. Ta je najmlajša. Skuša povzeti vse, kar je dobrega in plemenitega ustvarilo človeštvo, pripada ji sedanost in prihodnost. Toda zdaj še vedno veslamo v teh tokovih z željo, da bi se zlili v skupno človeško reko, kjer naj bi bil človek človeku res človek. Toda zaenkrat smo še takšni, kot smo. Čas nas zboljšuje in kvari. Vsak zase z vsemi dobrimi in slabimi lastnostmi je drobec in iz takšnih drobcev je sestavljeno človeštvo, naš narod, pa tudi naša krajevna skupnost.

Večkrat zaidem v skromno pisarnico naše krajevne skupnosti, ki je na Trgu zbora odposlancev 47. Tu je delovala naša zadnja mestna občina s svojim aparatom, dokler je nismo ukinili in zgradbo spremenili v stanovanjsko. Pozneje smo prišli do spoznanja, da brez nekega mestnega telesa ne gre. Ustanovili smo krajevno skupnost. Ta si je po dolgih letih komaj izbojevala v prejšnji občinski zgradbi skromen pritlični kot, kjer zdaj deluje.

Potrkam in vstopim. Na desni strani je pisalna miza, kjer dela prijazna uslužbenka Lilijana Crnkovič. Pozdravim in grem mimo nje v sosednjo sobo, kjer me sprejme predsednik. Njegov obraz je videti utrujen, resen in zaskrbljen. Ni čudno. Mož je že veliko pregaral. In zdaj, po Abrahamovih letih, ko bi že zaradi nagrizenega zdravja moral malo izpreči, je še bolj zakopan v delo in zavzet z njim. Ves je zadelan z zahtevnimi listinami. Meščani se od ranega jutra do noči vrstijo pred njim s tegobami, delegati gradijo piramido pobud in zahtevkov, da bi zadovoljili potrebe mesta. Na predsednikovi desni stoji tajnik krajevne skupnosti Premrl. Črne brčice pod nosom se mu ježijo. Posluša še zadnje naloge za izvedbo danih nalog, preden izgine v mestu. Mestni redar Pavle Majerle sedi na levi in posluša. Večkrat jih sliši, ko mu zlikovci onesnažijo mesto in uničujejo parke. Kljub košem za smeti nastiljajo ulice s cigaretnimi ogorki in papirji, trgajo cvetje, uničujejo okrasno grmičevje in razbijajo kakor v Teksasu.

Naposled s Stanetom ostaneva sama. Pripoveduje, kako smo ga pred tremi leti spehali na to mesto. Tudi njegovi predniki so postorili marsikaj. V ledino krajevne skupnosti Kočevje mesto je zaoral prejšnji tajnik Stane Pintar. Zdaj so naloge še večje, zahtevnejše. Na mizo mi razgrne vrsto načrtov in kup samoupravnih aktov, ki so jih morali sprejeti in uskladiti z novo ustavo. »Vse dni in noči sem garal za te listine. Bil sem do kraja izmučen, izžet. Mislim sem, da se mi bo zmešalo. Pa toliko predpisov, navodil in sestankov, plodnega in zaniknega premlevanja, v katerem je nastajalo in bilo sprejeto vse to. Zdi se mi, da se bomo zadušili v sestankarstvu in papirju.«

Z veliko večjim zadovoljstvom mi je Otoničar pojasnjeval, kaj vse so že gospodarskega postorili v mestu. Govoril je o programskih nalogah za zboljšanje cest in asfaltiranje ulic, o javni razsvetljavi, izvorih dobre pitne vode, parkiriščih, parkih in zelenicah, komunalni dejavnosti, ureditvi struge reke Rinže, ki je zbir nesnage in smradu za vse mesto, da ne omenjamo nevarnih poplav. Ubadajo se z varstvom okolja, pri čemer je videti dokaj nizko kulturno raven, zlasti mlajših, pa z rekreacijskimi centri in igrišči, otroškimi varstvom, reševanjem socialnih problemov, snago in redom. Zanimajo se za turizem, upravljajo tržnico, skrbijo za uspešnejšo stanovanjsko izgradnjo in urbanizacijo mesta. Seveda ne gre mimo njih pospeševanje kulturno-prosvetnega življenja pa telesne kulture in podobnih dejavnosti, ki imajo v predsedniku vselej razumevanje in oporo. Velika pridobitev za mesto bo kopališče z zaprtim bazenom. Upravljajo tudi s prosvetnim domom »Jože Šeško« in pokrajinskim muzejem in naposled še z mestnim pokopališčem, kamor bomo našli vsi pot. Tam zdaj tovariš Jože Gorc opravi enako zadnjo

S pomočjo solidarnostnega sklada je v nekaj mesecih zraslo na gmajni v Mestnem logu naselje, imenovano tudi Kozjansko. Foto: France Brus

uslugo vsakomur, ki odide v mirno, složno skupnost vernih in brezvernih, izprijenih in uglednih, pridnih in lenih, takšnih, kakršni smo bili, smo in bomo.

Krajevna skupnost Kočevje-mesto ima dva zbora. Zbor krajevnne skupnosti šteje petindvajset članov, zbor interesnih skupnosti pa dvajset. V raznih organizacijah, društvih in drugih skupnostih je bilo izvoljenih devetdeset delegatov, od katerih eni bolj drugi manj skrbijo po svojih delegatih za hitrejšo rast in napredek našega mesta. Trudijo se, da bi naša skupna prizadevanja osredotočili in usmerjali k enotnemu, nam vsem skupnemu cilju in da bi tako od spodaj navzgor to zgradbo čimprej spravili pod streho ter v prijetnem počutju živeli v njej, skladno z določili, ki nam jih nakazuje nova ustava. Po drugi strani pa naša hotenja usklajujejo z interesi širše družbene skupnosti in stališči od zgoraj ter nas seznanjajo z njimi. Včasih je veljal pregovor »Bogu, kar je božjega, cesarju, kar je cesarjevega,« zdaj pa hočemo in imamo nekaj tudi zase, verjetno pa še premalo.

Hvale vredno je, da ima ta krajevna skupnost veliko oporo pri naših strokovnjakih in tudi pri delavcih, od katerih se jih dobršen del z razumevanjem poteguje, da bi prispevali čim večji delež za skupne mestne potrebe. Zato ni tudi pri sklepanju samoupravnih sporazumov s proizvajalci večjih težav. Videti je, da je ubrana pravišnja pot, po kateri želimo hitreje napredovati in še uspešnejše spreminjati lice našemu mestu. Žal, da še zdaleč ni tako tudi na našem podeželju v občini. Zadnjih trideset povojnih let je vsaj na Kočevskem videti, da kolikor hitreje napreduje mesto, toliko hitreje nazaduje in propada podeželje in prizadeven življenjski v njem, ki ga je do kraja izpila vojna, zatem pa še povojno zalaganje mest, da smo se vsi skupaj lahko obdržali.

In naposled ne bo odveč, če povem, kdo je predsednik naše krajevne skupnosti. To, da je Stane Otoničar, že vemo. Zvedeti želimo pa še kaj več, zato moram poseči v njegovo preteklost. Rojen je bil 10. maja 1923 v vasi Topol pri Blokah. Osnovno šolo in nižjo gimnazijo z maturo je dokončal v Ribnici, zatem pa je moral z očetom na delo. Zaposlen je bil kot skladiščni delavec pri Ivanu Arku in Ivanu Rusu. Meseca maja 1941 si je našel podobno težaško delo pri trgovcu Antonu Bartolju v Ljubljani. Zlagal, prekladal, nakladal in razkladal je les. Tam pa so ga kmalu iztaknili aktivisti Osvobodilne fronte in pritegnili v svoje vrste. Deloval je z bratoma Božič in drugimi tovariši, med katerimi je bil narodni heroj poročnik Ljubo Šerčer, zlasti pa s slaščičarko Marijo Režek. Videli so, da fant ve, kateremu narodu in domovini pripada in kaj je sovražnik. Začeli so ga oblagati z zaupnimi nalogami prevratne dejavnosti. Že 15. septembra 1941 so ga sprejeli v SKOJ. Stane pa ni vedel, kaj je SKOJ. Mislil je, da gre za osebo. Zato je v popisnih akcijah s čopičem in barvo poleg gesel Živela KPS, Živela OF, Živel Stalin tudi napisal Živel tovariš SKOJ. Vse je šlo lepo in gladko, dokler ga ni, kakor sam trdi, izdal Franc Rozman. Rozman je bil partizan, prejkone vrinjenec v partizanske vrste, od koder je dezertiral. Italijani so ga vrinili v temnico Ljubo Šerčerju, potem pa ga soočili z njim. Zdaj nekje prestaja kazen.

Na božič 25. decembra 1941 so Italijani Staneta Otoničarja aretirali in zaprli. Dobro se je branil, da mu niso mogli ničesar dokazati in ga obsoditi. Vseeno ga niso izpustili. Odnali so ga v internacijo, v Cegino, kjer se je spoznal s Kraigherjem, pa v Gonars in na Rab. Na Rabu je sodeloval v taboriščni organizaciji OF in pri osvoboditvi otoka ob italijanski kapitulaciji. Od tu je šel v Rabsko nato pa v Šerčerjevo brigado, s katero je bil 9. decembra 1943 pri napadu za osvoboditev Kočevja težje ranjen. Odpeljali so ga v bolnišnice, ki jih je organiziral in vodil v Borovski gori Rudí Cvar, dokler ni bila nevarnost mimo. Potem so ga poslali na okrevanje v komando mesta Kočevje, kjer je kmalu postal njen komisar. Videli so, da je zanesljiv, bister in neomajen borec, zato je bil kot član KPS drugega aprila 1944 poslan v partijsko šolo. Tega pa so bili tedaj deležni le najboljši in v bojih preizkušeni kadri. Opravil je tudi vojaški oficirski kurz in zatem so ga določili za politkomisarja vojaškega področja, kjer je bil v bojih s sovražniki spet ranjen. Poklicali so ga v glavni štab NOV in POS in postavili za komisarja dopolnilne brigade, s katero se je pognal v boj za Trst in v njem dočakal osvoboditev. Pozneje je bil aktivni oficir JLA v IX. SNOUB, pa v IV. tankovski, v vojnem odseku Karlovac, političnem oddelku IV. armade in v upravi generalnega štaba JLA, od koder se je kot major leta 1950 demobiliziral.

Vrnil se je v razrušen rodni kraj. Potem se je zaposlil na okrajnem ljudskem odboru Kočevje. Vsa leta je opravljal odgovorne naloge in si prizadeval, da jih postori čim več. Ni mu šlo vselej gladko. Krivice so ga bolele, razbolelega vrgle na tla, pohoditi pa ga niso mogle. Kar je bil, to je ostal. S temi spomini nam zdaj uspešno predseduje in nesebično gara ter srečen pričakuje praznovanje tridesete obletnice osvoboditve mesta in zatem vse domovine. Ponosen je na naše lepo mesto, ki je zacvelo na ruševinah vojne, med katerimi je usahnilo toliko krvi njegovih bojnih tovarišev in njegove.

Njegove prsi niso zaman okrašene s številnimi odlikovanji. Za junaštvo je dvakrat pripel red hrabrosti in dvakrat red bratstva in enotnosti drugega reda, pa red zasluge za narod in red republike ter dvojce tujih odlikovanj za boj proti fašizmu. Verjeli ali ne — takšni ljudje so pregnali sovražnike in ustvarili našo domovino. Zato naj bi bila mlajša generacija ponosna nanje bolj kot je in morala bi jim slediti za srečo zdajšnjega in prihodnjih rodov.

Priznanja krajevnne skupnosti

Na podlagi 7. in 52. člena statuta krajevnne skupnosti Kočevje-mesto je svet krajevnne skupnosti Kočevje-mesto na svoji redni seji, dne 27. marca 1975, na predlog žirije za podeljevanje priznanj in nagrad v krajevni skupnosti Kočevje-mesto sprejel

SKLEP

o podelitvi priznanj delovnim ljudem in občanom, samoupravnim skupnostim in društvom in osebam za posebne zasluge za razvoj krajevnne skupnosti in razvoj samoupravnih socialističnih odnosov.

I.

V jubilejnem letu ob 30. obletnici zmage nad fašizmom in osvoboditvi mesta Kočevje se podeli naslednje število priznanj:

1. kipcev bronaste jelke	5
2. zlatih grbov mesta	21
3. srebrnih grbov mesta	20
4. bronastih grbov mesta	37

II.

Kipec bronaste jelke z listino o podelitvi kot najvišje priznanje krajevnne skupnosti Kočevje-mesto prejmejo za neumorno delo pri razvijanju samoupravnih socialističnih odnosov in vsestransko angažiranje v družbenopolitičnih organizacijah in društvih naslednji tovariši:

1. Arko Andrej	4. Komerički Alojz
2. Bižal Saša	5. Otoničar Stane
3. Dr. Hočevnar Anton	

Zlati grb mesta Kočevje z listino o podelitvi prejmejo za izredne zasluge pri razvijanju samoupravnih socialističnih odnosov in aktivno delovanje v družbenopolitičnih skupnostih, organizacijah in društvih naslednji tovariši, organizacije združenega dela ter društva:

1. Benčina Drago	12. Rigler Karel
2. Inž. Bižal Milan	13. Slokan Bojan
3. Gašparac Vladimir	14. Šobar Peter, st.
4. Hočevnar Alojz	15. Avto moto društvo Kočevje
5. Humek Miloš	16. Gubčeva brigada
6. Jarm Stane	17. Tekstilana
7. Košir Jože	18. TVD Partizan
8. Levstek Stane	19. Trikon
9. Inž. Oražem Dušan	20. Zveza borcev NOV
10. Ožbolt Franc	21. Združeno kmetijsko gozdarsko
11. Potisek Stane	podjetje

Srebrni grb mesta Kočevje z listino o podelitvi prejmejo za posebne zasluge pri razvijanju samoupravnih socialističnih odnosov ter dolgoletno delo v družbenopolitičnih organizacijah naslednji tovariši in društva:

1. Benčina Marija	12. Ožura Rezka
2. Bižal Drago	13. Plut Julij
3. Dr. Cilenšek Miran	14. Primc Jože
4. Inž. Devjak Oto	15. Smola Nada
5. Huber Albina	16. Stjepič Dušan
6. Jajtič Stane	17. Vovk Maks
7. Jenko Rajko	18. Žagar Jože
8. Južnič Mirko, st.	19. Novak Jože
9. Klun Andrej	20. Prostovoljno gasilsko društvo
10. Merhar Janez	Kočevje
11. Obranovič Anton, st.	

Bronasti grb mesta Kočevje z listino o podelitvi prejmejo za zasluge pri razvijanju samoupravnih socialističnih odnosov ter večletno delo v družbeno-političnih organizacijah, OZD in društvih naslednji tovariši in organizacije:

1. Andoljšek Marija	22. Vidmar Pavla
2. Brus Franc	23. Zabukovec Ivan
3. Ciglič Bruno	24. Društvo upokojencev
4. Gabrijan Jože	25. Društvo jamarjev
5. Glad Matija	26. Filatelistično društvo
6. Gorc Jože	27. Likovni salon Kočevje
7. Gruber Lucija	28. Milica Kočevje
8. Jarc Franc	29. MKUD — Matej Bor, Gimnazija
9. Kocjančič Ana	Kočevje
10. Komac Pavle	30. Nogometni klub
11. Kopitar Oskar	31. Občina Dolina pri Trstu
12. Košir Vinko	32. Osnovna organizacija ZSMS
13. Kuzole Rudi	Mahovnik
14. Levstik Anton	33. Občinska zveza prijateljev
15. Mohar Rudi	mladine
16. Novak Janko	34. Pionirski foto-kino klub —
17. Per Franc	osnovna šola
18. Pintar Stane	35. Posebna osnovna šola
19. Premrl Karol	36. Turistično društvo
20. Dr. Tomić Božidar	37. Šahovski klub
21. Vesel Silva	

III.

Za posebne zasluge pri razvijanju in utrjevanju bratskih odnosov med občina Kočevje in Dolina pri Trstu se podeli kipec bronaste jelke

Lovriha Dušanu, županu občine Dolina pri Trstu.

IV.

Podelitev priznanj se izvrši na svečani seji sveta krajevne skupnosti Kočevje-mesto 5. maja 1975.

V.

Ta sklep stopi v veljavo takoj.

V Kočevju, dne 27. marca 1975

Št. 331/1975

Predsednik krajevne skupnosti
Kočevje-mesto
Stane Otoničar

Terapevt KZA Kočevje
dr. Božidar Tomić

Sodobni problemi alkoholizma

Alkoholizem je bil kot socialno-medicinski problem predmet številnih razprav v zadnjih petdesetih letih, čeprav so že precej prej bili posamezni poskusi, da bi obravnavali problem tudi z medicinskega stališča. Kljub temu še danes gledajo na alkoholizem kot na moralni problem, in to celo medicinski socialni delavci. Nekako v zadnjih 50 letih pa je čutili tudi prizadevanje, da bi gledali na

alkoholizem predvsem z medicinske plati, moralna plat pa se čedalje bolj opušča.

V teh 50 letih so opisali tudi razne terapijske metode od medikamentoznih in drugih bioloških, do povsem psiholoških. Po drugi svetovni vojni se je začel silen razvoj alkoholologije, to je znanost o problemih alkoholizma. Pri nas so v zadnjem času ustanovljeni republiški centri za alkoholizem in naposled se čuti ogromen napredek v naši republici z ustanovitvijo bolnišnic za zdravljenje alkoholikov, kakor tudi klubov za zdravljenje alkoholikov.

Zanimanja za alkoholizem verjetno ne spodbuja samo povečano strokovno zanimanje za socialno-medicinsko problematiko po drugi svetovni vojni, temveč tudi dejstvo, da alkoholizem zadobiva v povojnem času poseben pomen spričo velikega napredka motorizacije in industrializacije v večini držav. Tudi spremembe, ki so se začele v organiziranju družbe in ki so v posameznih državah prinesle s seboj bolj ali manj izraženo socializacijo družbe, posebno medicine, se prav posebno kažejo v zanimanju družbe za alkoholizem. Alkoholizem je v času avtomatizirane industrijske proizvodnje in močno motorizirane prometa očitno mnogo bolj resen problem za družbo, kot je bil v času obrtniške proizvodnje in takrat, ko motorizacija ni bila posebno razvita. Zavest o nevarnosti alkoholizma za družbo je močnejša v razvoju socializirane medicine in to krepi tudi zavest družbe za družbeno odgovornost pri tako resnem socialnem problemu. Zdaj ni mogoče zavračati odgovornosti na nekakšne moralne ali etične pojme.

Veliko se govori o ekonomskem in družbenem pomenu alkoholizma. Čeprav razumsko skoraj povsod sprejemajo, da je uporaba alkoholnih pijač škodljiva in da alkohol ničesar koristnega ne prispeva k človeškemu zdravju, vseeno v večini držav čustveno branijo porabo alkoholnih pijač kakor tudi pomen njihovega izdelovanja in prodaje za narodno gospodarstvo. To je verjetno posledica neznanja ali običajev globoko zakoreninjenih v družbi, predsodkov in napačnih verovanj. Vzrok za takšna stališča pa izvira tudi iz nekaterih psiholoških dejavnikov.

Poskušali smo pregledati tudi posamezne gospodarske vidike porabe alkoholnih pijač. Dobili smo zanimive rezultate:

Stroški zdravljenja, socialne dajatve in druga škoda za skupnost so pri vsakem posameznem primeru kroničnega alkoholizma zelo veliki. Poleg bolniških stroškov bi morali upoštevati tudi socialne dajatve za alkoholika in člane njegove družine, izgubo, ker ne prihaja na delo, nadomestilo za čas alkoholikovega bolezenskega dopusta, njegovo splošno zmanjšano produktivnost itd. Po približnih računih so ti stroški okrog 1 milijon S dinarjev za enega alkoholika na leto.

S temi številkami pa ni mogoče prikazati škode, ki nastane pri alkoholikovih otrocih, ker se ta škoda pokaže precej kasneje. Po vseh teh izračunih pridemo do tega, da uspešno zdravljen alkoholik stane skupnost okoli 5 milijonov S din (podatki so iz leta 1969).

V tem prispevku se ne sprašujemo, ali res moramo porabiti toliko denarja za zdravljenje alkoholika ali nam ga ni treba. V socializirani medicini ni mogoče odkloniti pomoči človeku, ki je zbolel za tako socialno boleznijo. Morali bi se vprašati, ali ima skupnost od izdelave in porabe alkoholnih pijač kakšno korist. O tem govore v vseh državah, mnogo pišejo v literaturi in na tem temelji tudi gospodarska propaganda za izdelavo in porabo alkoholnih pijač. Razumljivo je, da narodnega gospodarstva ni mogoče čez noč preosnovati tako, da bi preprosto prenehali izdelovati in uživati alkoholne pijače. Ne govorimo o prohibiciji, temveč o potrebi, da bi družba nekako nadzorovala porabo alkoholnih pijač, s čimer bi se izognili številnim pojavom.

Gospodarstveniki in socialno-medicinski delavci bi se lahko sporazumeli, kot so se sporazumeli v nekaterih državah, kjer iz davka na alkoholne pijače financirajo preprečevanje in zdravljenje alkoholizma.

Pri nas je družba izredno strpna glede uživanja alkoholnih pijač, zaradi česar vsekakor pomanjkljivo poznamo problem alkoholizma v naši državi. Vendar dandanašnji le posvečajo čedalje večjo pozornost in skrb alkoholizmu in to ne samo medicinski delavci, temveč tudi psihologi, ekonomisti, pravniki ter prosvetni in javni delavci. Povečanje števila alkoholikov je očitno in razširjenost alkoholizma pri nas in v svetu je dovolj znana. Pri nas in drugje je poznano stališče, da je alkoholizem bolezen in da pride kot zdravstveni problem po pogostnosti in posledicah takoj za srčnimi boleznimi in boleznimi ožilja ter rakastimi obolenji, toda pred tuberkulozo. Zaradi tega imenujemo alkoholizem bolezen številka 3.

Kot socialni problem pa je alkoholizem v večini držav na prvem mestu. Pri statističnih podatkih boleha za alkoholizmom 3—5 % vseh prebivalcev. Npr. v naši republiki imamo registriranih 90.000 alkoholikov, če pa to pomnožimo s 3, vidimo, da zaradi alkoholizma trpi v Sloveniji 270.000 do 300.000 prebivalcev. Če računamo, da vsak alkoholik izgubi 10 delovnih let, potem je številka 900.000 delovnih let izgubljenih zaradi alkoholizma v Sloveniji zelo zaskrbljujoča.

Medicinski vidiki alkoholizma

Zaradi pogostega uživanja alkoholne pijače spravi alkoholik zaradi alkoholne pijače samega sebe v stanje občasne ali kronične zastrupitve, ki ne vpliva škodljivo samo nanj oziroma na njegov organizem, temveč škoduje tudi njegovi bližnji okolici. Zaradi zvečanja odpornosti kaže alkoholik nagnjenost k uživanju večjih količin alkohola. Alkoholik je telesno in duševno toliko odvisen od alkoholnih pijač, ki jih uživa, ter od njihovega delovanja, da preživi hudo telesno in duševno deakcijo (to imenujemo abstinenčno krizo), če mu pijačo na silo odvzamemo.

To se pravi — alkoholizem je kronična napredujoča bolezen, ki nastane z navade in ki je za njo značilna želja po alkoholu, njegovih učinkih in subjektivnem stanju zadovoljstva. Med delom z alkoholičnimi bolniki smo ugotovili, da se nekatere telesne bolezni pogosto ponavljajo. Začetek teh bolezni lahko pripišemo ne samo strupenemu delovanju alkohola, temveč tudi neurejenemu življenju, nezadostni prehrani, ki je povrh tega še nekvalitetna. Poleg telesnih

bolezni so posledica alkoholizma še številna živčna in duševna obolenja. Telesne in duševne okvare, ki so nastale zaradi alkoholične zasvojenosti, lahko razdelimo v 4 kategorije:

1. Telesne bolezni in okvare, kot so pljučna tuberkuloza, rane na želodcu in dvanajsterniku, okvare jeter (ciroza), motnje v ožilju in srcu v smislu zvišanega krvnega pritiska.
2. Živčna obolenja kot vnetje več živcev v človeškem organizmu.
3. Duševna obolenja: delirium tremens, halucinозна obolenja, bolezni, pri katerih je alkoholizem spremljajoč pojav npr. nealkoholične psihoze, kot so shizofrenija, manično-depresivne psihoze, epilepsije, alkoholna ljubosumnost, duševna debilnost in demenca.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Matija Jerbič

Delo in problemi mladih

tivov ZM razvile osnovne organizacije ZSM. V teh je poudarek na res pravem samoupravnem socialističnem sistemu, v katerem naj sodelujejo vsi mladi, ne le nekakšen forum ali določeni posamezniki.

Novo vodstvo, ki je konec prejšnjega leta prevzelo vodenje občinske konference ZSM Kočevje, je bilo postavljeno pred veliko nalogo. Reorganizacija je sicer bila v večji meri že izvedena, problemi pa so nastopili, ko bi osnovne organizacije morale pričeti z delom po novi programski usmeritvi. Izkazalo se je, da v marsikateri osnovni organizaciji še ni jasno, kaj pomeni reorganizacija. Temu je krivo nepoznavanje predkongresnih priprav in pa kongresnih dokumentov. Novo vodstvo občinske konference si je kot pglavitno nalogo zadalo, da najprej usposobi vodstva osnovnih organizacij s seminarji na področju idejnopoličnega dela, na področju splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite ter informiranja.

Problemi pa se ne kažejo le pri mladih ljudeh samih. Še vedno je prisotno mnenje, da mladi nismo sposobni narediti ničesar, kar bi koristilo družbi. Ne morem trditi, da gre tu za splošno mnenje, je pa še vedno precej manjših skupin posameznikov, ki menijo, da mora tudi sedanja mlada generacija prek vseh stopnic, ki so jih prešli sami, da jim bo enakopravna. Vse preveč se ponavlja, da je vse, kar se gradi in dela, za nas, mlade, pri tem pa smo mladi še v veliki meri izključeni iz samoupravljanja. Tudi tu sicer ne gre za splošen pojav, saj so mnoge delovne organizacije in krajevne skupnosti, kjer so mladi enakopravno zastopani, še vedno pa nimajo tiste besede in pravice odločanja, ki jim po ustavi pripada.

Mladi zaradi tega kažejo določen odpor, ki pa se zaradi nepravilnega razlaganja pokaže v veliko slabši luči, kot pa je v resnici. Zaradi tega se pojavlja kritika na račun mlade generacije, ki pa ni vedno osnovana. Res je, da delamo napake, saj so pijačevanje, pretepanje in razbijanje družbene imovine pogost pojav. Temu pa je precej krivo tudi dejstvo, da mladi nimamo

Po republiškem in zveznem kongresu je prišlo v mladinski organizaciji do korenitih sprememb. To se kaže že v novem imenu organizacije, ki se sedaj imenuje Zveza socialistične mladine (ZSM), predvsem pa v novi programski usmeritvi. Z reorganizacijo, ki je bila izvedena oziroma je še v teku, so se iz dotedanjih aktiv

svojih prostorov. Pri tem nismo zahtevni, saj ne zahtevamo dvoran z najrazličnejšimi možnostmi zabave, zadostoval bi malo večji prostor, kjer bi mladi lahko zadovoljevali svoje interese. Dejstvo je, da se mladi, ki niso organizirani v športnih društvih in specializiranih organizacijah, nimajo kje zbirati. V poštev pridejo seveda gostinski lokali, kjer pride do popivanja in raznih izgrediv. Po obiskih v osnovnih organizacijah, ki so jih opravili člani predsedstva občinske konference, smo prišli do zaključkov, da so mladi izven mesta glede prostorov na boljšem. V mnogih krajih so različne zgradbe, v katerih imajo mladi možnost ustanoviti svoj klub. Toda po teh krajih se pojavlja drug problem — med tednom skoraj ne vidiš mladega človeka. So v šolah ali pa na delu v večjih krajih. Domov se vračajo ob nedeljah in praznikih, takrat pa povečini iščejo zabave. Zelo malo jih je, ki kaj storijo za napredek svojega kraja. Vzrok, da v svojem kraju ne vidijo perspektive, je tudi v tem, da so od središč dobesedno odrezani. So kraji, ki niso dosti oddaljeni od Kočevja, pa dobivajo pošto le enkrat ali dvakrat na teden. Poleg tega mladi v domačem kraju nimajo možnosti zaposlitve. V krajih, kjer so mladi organizirani v osnovne organizacije ZSM, ni niti enega mladega človeka, ki bi se ukvarjal izključno s kmetijstvom. Vse to so stvari, ki jih mlada generacija sama ne more reševati. Obvezna je pomoč vseh članov družbe. Potrebna je angažiranost prav vseh, da tudi mladi pridemo do pravega izraza in da pokažemo, koliko smo sposobni narediti. Če tudi takrat ne bo vse v najlepšem redu, bodo vsaj kritike v večji meri osnovane, mlada generacija pa ne bo s tako nejevoljo gledala na vse stvari, ki ji niso pogodu.

Vera Kalčič

Tukaj bomo ostali, dokler bomo lahko delali

Glažuta — tako blizu in vendar tako daleč

Med Kočevci jih prav gotovo ni veliko, ki bi ne slišali za Glažuto, kraj nedaleč od Kočevja; prav tako pa jih je verjetno zelo malo, ki so ta kraj že obiskali.

Kljub izredno lepi legi sredi prostiranih gozdov Glažuta namreč ni kraj, ki bi pritegoval obiskovalce. Redki, ki zaidejo tja, se ponavadi za urico ali dve ustavijo v Gozdarskem

domu. In prav tja sva bila namenjena tudi midva s tovarišem Lovšinom, ko sva turobnega in sivega pomladanskega dne premagovala razrito in vijugasto cesto v tisti smeri.

Gozdarski dom sva zagledala že od daleč, ker stoji na čistini, ki se nenadoma dvigne izza gostega drevja. Bila sva na cilju. V domu živi okoli 40 delavcev iz Bosne, ki drvarijo v gozdovih okoli Glažute. Prav nje sva namerala obiskati.

Zelo prijazno so naju sprejeli in takoj so bili pripravljeni na kratek pogovor.

Vsi so doma iz dveh skoraj sosednjih občin v Bosni, iz Skendervakufa in Sanskega mostu, zato se dobro poznajo in so prijatelji. Za delo v Sloveniji so zvedeli drug od drugega.

»Kaj vas je pravzaprav privedlo v ta kraj in kako ste se vživeli v novo okolje?« sem jih vprašala.

Odgovori vseh so si bili podobni.

»Prišli smo sem, ker nam je Slovenija pomenila obljubljeni deželo. V Bosni bi se tudi težko zaposlili brez končane osemletke, pa tudi zaslužek sam je tu neprimerno večji kot je pri nas doma.

V novo okolje smo se hitro vživeli, saj smo tu pravzaprav sami, v stik z drugimi ljudmi pa pridemo zelo poredko.«

»Ali čutite domotožje po domačem kraju oziroma ali ste že kdaj razmišljali o tem, da bi v Slovenijo pripeljali tudi svoje družine?« sem bila radovedna. Odgovori so me malce osupnili.

»O tem, da bi pripeljal sem tudi svojo družino, nihče ne razmišlja,« so mi povedali. »Kraj je od mesta preveč oddaljen, ni prometnih zvez, ovira pa je tudi jezik predvsem za naše šoloobvezne otroke. Z dejstvom, da bomo ločeni od svojih družin tako dolgo, dokler bomo lahko delali, smo se pač sprijaznili. Seveda so naše družine prikrajšane, ker jim razen denarne ne nudimo nobene pomoči.«

Možje iz Bosne hodijo domov poredko, samo nekajkrat v letu. Vožnja je dolga in draga, pa tudi časa, ko bi lahko zaslužili kakšen dinar več, je škoda. Seveda pa je zato veselje ob snidenju toliko večje.

Zanimalo me je, kako v tem, od sveta odrezanem kraju, preživljajo prosti čas.

»Prostega časa nimamo veliko,« so mi odgovorili, »norme, ki jih moramo pri delu doseči, so zelo visoke, zato tudi del prostih ur preživimo v gozdu. Sicer pa gledamo televizijo, igramo šah ali pa počivamo. V Kočevje ali kam drugam med ljudi ne moremo iti, ker nimamo prevoznega sredstva, zato smo pravzaprav prisiljeni, da prosti čas preživimo v domu, odrezani od kulturnega pa tudi zabavnega življenja.«

»Kako dolgo nameravate ostati tukaj?« sem jih vprašala.

»Ostali bomo tako dolgo, dokler bomo lahko delali.«

Njihov kolektiv, ki spada k ZKGP Kočevje, TOZD Jelenov žleb, vodi tovariš Gregorič. Povedal je, da se med seboj vsi dobro razumejo, vse probleme in pomanjkljivosti pa skupaj sproti rešujejo.

Zanimiva je tudi zgodovina tega kraja. Pred drugo svetovno vojno je bila na Glažuti steklarna (od tod tudi ime kraja), ki je zaposlovala okoli sto delavcev.

Med vojno pa je bil ves kraj požgan, prebivalci pa so se razkropili po okoliških vaseh. Po vojni je zaradi obilice gozdov začelo tu cveteti gozdarstvo. Gozdarji so stanovali v kolibah, dokler ni pred približno tremi leti ZKGP postavilo dom za svoje delavce.

Poslovila sva se od prijaznih ljudi in kraja, trdno prepričana, da jih bova še kdaj obiskala.

KULTURNO DOGAJANJE

Marjanca Colarič

Človek in kultura

Verjetno se je že vsakdo med nami kdaj vprašal, kaj vse lahko razumemo pod pojmom kultura. Odgovor na to vprašanje je zelo obširen. Vemo, da je kultura tako stara kot človek. Spreminjala se je istočasno z razvojem človeka. Ko dandanašnji ljudje razmišljamo in govorimo o kulturi, se vse premalo poglobimo sami vase, kajti ne zavedamo se dovolj, da kulturo ustvarja pravzaprav vsak človek.

Da bi o tem zvedela kaj več, sva s tovarišem Francem Lovšinom obiskala profesorja Debeljaka, ki poučuje slovenščino na ribniški osemletki. V sproščnem pogovoru sva slišala marsikaj zanimivega. Nekaj njegovih misli sem si zabeležila, kajti zdelo se mi je vredno, da bi se ob njih zamislil še kdo. Med drugim nama je povedal tudi tole:

»Kulturo ljudje zmeraj pojmujejo preozko. Pod pojmom kultura večina ljudi pomisli le na glasbo, literarne večere, slikarske razstave in razne nastope, vendar je to premalo. Lahko nek človek goji vse naštete zvrsti, pa ni kulturnen. Lahko pa je, recimo, kulturnen že čisto preprost kmet, ki kulturno ravna z živaljo, v redu skrbi za družino in lepo vzgaja svoje otroke.

Beseda kultura izhaja iz latinske besede *cólere*, ki pomeni nekaj gojiti; zato naj vsaka stvar, ki nosi ime kulturna stvar, nekoga plemeniti.

Film, radio, TV so pasivna sredstva, ki človeku vsiljujejo svoje ideje. To je kot nekakšno mamilo, ki po delovnem dnevu razreši pritisk na človeka. Zvečer slika na TV ekranu vpliva na človeka kot blažilo.

To pa je lahko usodno za razvijajočega se otroka, ker se ob tem prav gotovo ne bo navadil delati, kajti on sprejema samo sliko. TV je morda za otroka kot materino mleko — da namreč otrok pri tem najde neke vrste ljubezen, ki jo pogreša pri svojih starših.

Človek ima kot bitje, ki je po vseh teorijah izšlo iz zemlje, premalo stika z njo, kajti naše nevidne korenine so še vedno v zemlji. Pri človeku žal ni več tistega naravnega prebujanja, kot ga zasledimo spomladi pri zemlji, ker je človek izgubil tisti neposredni stik z njo. Če torej človeka zapremo med steklo, železo in beton, mora to neke roditi bebca in ne več zdravega, naravnega in normalnega človeka. Tudi ljudje na vzhodu postajamo žrtve moderne zahodne civilizacije. Čedalje bolj se odmikamo naravi in ljudem. Nimamo več pravega odnosa do človeka.«

Ob tem se je profesor Debeljak spomnil 1889. leta, ko so padle čikaške žrtve. Takrat so se namreč delavci borili za osemurni delovnik, kajti do takrat so delavci delali po ves dan — od jutra do noči. Od tega leta dalje delamo po osem ur, osem ur porabimo za spanje, vprašanje pa je, kako porabimo ostalih

osem ur. »Človek naj bi živel poln dan. Ves čas naj bi se ukvarjal s čim kulturnim. Pri tem pa nikakor ne moremo mimo preteklosti, kajti ljudje dobimo potrditev kulturne eksistence v svoji dediščini, zato je potrebno, da se preteklost opisuje.

Žal pa mladina v današnji moderni družbi ostaja bolj ali manj praznih rok. Mladi nimajo izpolnjenega dne, ker jim družba ne da možnosti za to. Treba bi jim bilo dati del sebe. Ni dovolj samo pisati o tem, kaj vse bi morali dati mladini, ampak ji je treba v resnici dati tudi svojo osebnost. Le tako bi dokazali, kje se kaže ta kultura zrelega človeka. Pri tem je torej potrebno tudi veliko žrtvovanja.«

Ob koncu našega pogovora je profesor Debeljak izrazil še mnenje, da ko opazujemo današnjega človeka, ki ima vsega dovolj, vidimo, da kljub vsemu ni zadovoljen. To njegovo nezadovoljstvo pa prav gotovo izvira iz tega, ker od družbe preveč prejema, daje pa ji za te dobrine, ki jih sprejme od nje, veliko premalo. Zato bi bilo potrebno pri tem doseči neko ravnotežje in tako bi se prav gotovo odpravile tudi socialne in psihološke razlike med ljudmi.

»Vsak samoupravljaec danes naj bi bil osveščen in predvsem kulturn. Najprej pa naj seveda začne gojiti kulturn odnos do človeka in vsega, kar ga obdaja,« je ob koncu rekel prof. Debeljak.

Od njega sva odšla polna novih spoznanj; bilo nama je jasno, da sva srečala izrednega človeka in želela bi, da to srečanje z njim nikakor ne bi bilo zadnje. Njegove dlani so polne žuljev in vsak njegov dan je izpolnjen s trdim delom. Vsa ta njegova spoznanja so tako rezultat lastnega dela in nenehnega kulturnega ustvarjanja. Želimo, da bi njegove nazore sprejeli za svoje tudi mladi, ki jim razdaja velik del svoje lastne, močne človeške osebnosti.

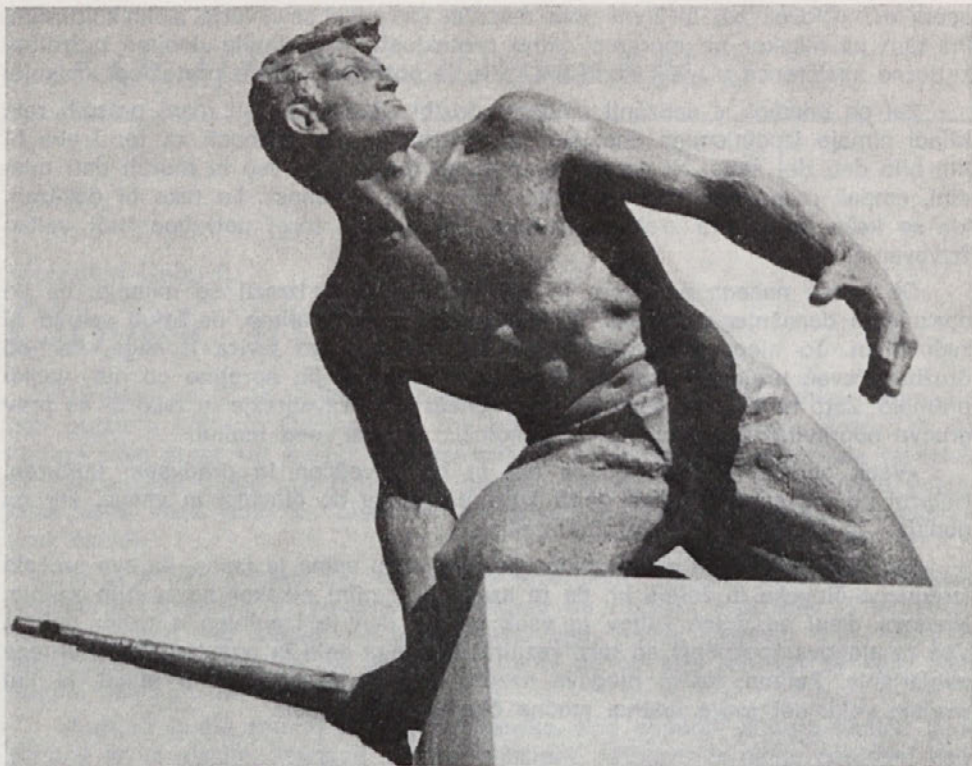
Tone Ožbolt

Postoj, kdor mimo greš! ✓

Postoj, kdor mimo greš! In ob spomenikih se zamisli, da je za temi nemimi kamni trpka preteklost ljudi, ki so se zavedali, da je domovina samo ena, nam vsem dodeljena in eno življenje in ena smrt, kakor je dejal o tej resnici naš veliki pesnik Oton Župančič. Iz tega je v neizmernem boju proti fašizmu nastala naša sedanost in se nakazuje prihodnost.

Spomeniki dajejo ljudem, narodu, vasem, mestu in deželi močan poudarek narodne zavesti in kulture, prikazujejo vzpone in padce, poraze in zmage ter žrtvovanje posameznikov in množice za vzvišene cilje. Nekako tako je bilo tudi pri nas v minuli narodnoosvobodilni vojni in po njej. V občini imamo šestdeset spomenikov in važnejših spominskih obeležij, s katerimi je poudarjena trpka bojna pot v boju proti fašizmu, za narodno in socialno osvoboditev.

Osrednji spomenik v Kočevju, ki je slovenskega pomena, je bil postavljen za deseto obletnico kočevskega zbora. Pobude zanj so vzklikale že kakšno leto prej. Tedaj je še obstajal okraj Kočevje s številnimi majhnimi občinami, ki niso slabo delale. Bili so časi, ko nismo poznali skrajšanega delovnega časa. Delali smo brez oddiha. Vse je delalo in ustvarjalo z neverjetno vnemo, složno in uspešno, od ranega jutra pozno v noč, z neizmerno vero v napredek in socialistično preobrazbo mesta in vasi, pri čemer se je zlasti poudarjalo, da se bodo

*Partizan s puško — detajl kočevskega spomenika — delo kiparja Staneta Keržiča.
Foto: Drago Mohar*

»škarje« med mestom in deželo zaprle. Rad se spominjam teh časov in ljudi, ki so veliko prispevali, da smo se dvignili iz težav in krenili v boljše čase.

S pobudami in pripravami za postavitve tega pomembnega in našega najlepšega spomenika smo začeli brez vsakih sredstev. Že pred tem sem bil predsednik okrajne zgodovinske komisije, ustanovljene na pobudo tedanjega člana CK ZKS, Ribničana Matija Maležiča. Komisija se je resno lotila dela. Ustanovili smo tudi Muzejsko društvo, ki je štelo trideset članov in v razmeroma kratkem času doseglo skoraj neverjeten uspeh, si priborilo prostor za muzej v zgradbi ob Rinži poleg bivšega hotela Trst.

Z dekretom sem bil 28. marca 1953 imenovan za predsednika okrajnega odbora za proslavo desete obletnice prvega zbora odposlancev slovenskega naroda in te dolžnosti sem bil razrešen po zaključenem delu novembra istega leta. Vmes sem moral na orožne vaje in tedaj me je nadomeščal Jože Košir.

Zaorali smo v ledino, začeli s prosjačenjem in zbiranjem sredstev za spomenik, ureditev zdajšnjega Šeškovega doma, pa muzeja in prve razstave v njem in še marsičesa, saj je bilo tedaj mesto še polno ruševin iz vojne, da bi tako dostojneje sprejeli odposlance in lepše proslavili to pomembno obletnico.

S Pavlo Bradač in Francetom Goršetom sem tedaj prepotoval lep kos Slovenije. Prosjačili smo od podjetja do podjetja, od mesta do mesta, od ustanove do ustanove in zbirali miloščine dobrotnikov. Trud ni bil zaman, zakaj zbrali smo blizu štirinajst milijonov dinarjev in s tem pokrili prenekatero izdatke.

Tedaj je nekdo napisal o moji skupini obsežen članek za Pavliha pod naslovom »Z beraško palico?«. Bil je kakor nalašč, kot da bi pisec vedel, kako se temu streže. Zato tudi ta članek ni bil zaman. Z Jožetom Klaričem sva kupila več izvodov Pavliha, članek izrezala ter ga poslala vplivnim republiškim ljudem, med njimi tudi dr. Marjanu Breclju.

Vse skupaj je precej zaleglo. Prejeli smo obvestilo, da nam je Socialistična republika Slovenija odobrila trideset milijonov dinarjev. Tedaj je bilo to veliko, a še vedno dosti premalo, saj si ne moremo več predstavljati, kako je bilo tedaj videti razdejavno mesto. Zato smo si morali veliko pomagati s prostovoljnimi delom in mladinskimi delovnimi brigadami, ki so pomagale spremeniti podobo mesta.

V Kočevje so začeli prihajati vodilni republiški ljudje in naši znani akademski kiparji. Začeli so izdelovati skice in načrte. Naposled so nam predložili še maketo za spomenik. Tedaj smo spoznali Zorana Didka, Božidarja Pengova, Staneta Keržiča, Marjana Keršiča, Iva Seljaka, nekateri pa tudi našega rojaka Lojzeta Lavriča iz Črnega potoka v Čabranski dolini, večkrat pa sem moral tudi k arhitektu Jožetu Plečniku, ki mi je po svoji skromnosti in dostopnosti ostal v nepozabnem spominu.

Kolikor še pomnim, so nam ustvarjalci pojasnjevali po maketi, kaj navzven predstavlja ta naš osrednji spomenik, ki stoji sredi mesta na Trgu zbora odposlancev. Osrednji steber, ki ga je izdelal Božidar Pengov, pomeni postavljanje oblasti na prvem osvobojenem ozemlju, kar se je zgodilo na Kočevskem. Ostali trije kipi pomenijo nadaljevanje boja proti fašizmu za dokončno osvoboditev domovine narodnih in razrednih sovražnikov. Partizana s puško je izdelal Stane Keržič, partizanko z bombo pa Marjan Keršič, medtem ko je Lojze Lavrič napravil kip matere z dečkom, partizanskim kurirčkom. Kompozicija in strokovno vodenje del pa je sad tovariša Didka. In naposled naj omenim še Iva Seljaka-Čopiča, ki je izdelal lepo in veliko fresko na čelu dvorane tedanjega muzeja.

Nazadnje se nismo mogli zediniti za lokacijo spomenika. Tovariš Didek s tovariši je zahteval ali pa nas je preizkušal, naj bo spomenik v parku pri kavarni, tam, kjer je zdaj spomenik Mirku Bračiču. Mi vsi s sekretarjem in predsednikom okraja pa smo enotno in dosledno vztrajali, naj bo tam, kjer je bil potem postavljen. Menili smo, da je ta kraj najbolj primeren za ta naš simbol.

Najsi bo kakorkoli že hoče, je le res, da je ta spomenik lep in zgodovinsko pomemben ne le za naš kraj, marveč za vso Slovenijo, obenem pa je v zaslužen ponos naši izkrvavljeni Kočevski in njenemu mestu, kjer so se dogajale velike stvari na trpki bojni poti za našo narodno in socialno osvoboditev, v času porajanja nove Jugoslavije.

In temu našemu osrednjemu spomeniku se pridružuje še devetinpetdeset drugih, posvečenih nad dva tisoč občanom, padlim partizanom in drugim žrtvam fašizma. Le malokatera občina v Sloveniji je dala domovini tako velik krvni davek. Tega ne bomo nikdar pozabili in to bi morali bolj imeti pred očmi vsi Slovenci tudi tedaj, kadar gre za razumevanje in pomoč tej občini, kateri se še niso zacelile strašne vojne rane.

Pred nami je praznovanje tridesete obletnice narodne in socialne osvoboditve, kronane z velikimi gospodarskimi in kulturnimi uspehi in napredkom, za katerega so umirali najboljši očetje, matere, hčere in sinovi, katerih imena niso vklesana le v kamnite spomenike, marveč tudi v naša srca in zato izpolnimo svojo sveto dolžnost, da se jih spomnimo ob tem slavlju tudi pri lepo urejenih spomenikih in grobovih, kjer počivajo. To bo zdaj in pozneje največ, kar lahko še storimo zanje in njihove žalostne a ponosne svojce.

Miloš Humek

Kaj veseli bi ne peli!

Spomini na neko obdobje Kočevja

Da Slovenci radi pojemo, je splošno znano in priznано dejstvo. Tudi za Kočevje ne bi mogli trditi, da niso ljudje pred vojno in tudi po njej radi peli. A v razrušenem Kočevju so bile v letih po osvoboditvi čisto posebne razmere. Partizanske in delovne pesmi so odmevale v delovnih brigadah po kočevskih gozdovih, mladina je s pesmijo na ustih in lopatami na ramah hitela gradit kaj novega — to je bilo življenje! Pa tudi odrasli v mestu so se zbirali okoli dolgoletnega pevovodje Mirka Trosta in niso pustili, da bi pevska tradicija v Kočevju zamrla. V okviru delavskega prosvetnega društva Svoboda je deloval moški in mešani pevski zbor.

Življenje je plalo, novo mesto je rastlo iz ruševin, ni bilo lahko še večere žrtvovati za pevske vaje. Težko je bilo tudi pritegniti k delu mlajše; ti so komaj prišli v Kočevje, pa so spet kmalu odhajali na lepše, v manj razrušene kraje. Zbor DPD Svoboda je dosegel nekaj lepih uspehov tudi na gostovanjih in tekmovanjih zunaj Kočevja, a to mu ni moglo rešiti življenja.

Sredi petdesetih let je vzklikla med prosvetnimi delavci v takratnem okraju Kočevje misel, da bi imeli svoj pevski zbor. Takrat smo se vsi prosvetni delavci tam od Velikih Lašč pa doli do Osilnice velikokrat zbirali, imeli enoten sindikat, delili v njem čevlje in blago za obleke (po zelo nizki ceni), govorili na zborovanjih o tem in onem in tudi o — petju. A težava je bila (in je še) v tem, da so bile v prosvetni službi v velikanski, kar ogromni večini, ženske. Kako ustvariti iz samih žensk mešani zbor? Pobrali smo vse moške — učitelje, ki so le znali odpirati usta, pa vse, kar je le dišalo po prosveti, tako načelnika prosvetne uprave na okraju, pa upokojence, izposodili smo si tudi nekaj pevcev iz neprosvetnih vrst in končno le sestavili kar številen »okrajni učiteljski pevski zbor« z okoli štiridesetimi pevci. Velike težave so bile z vajami, saj so morali priti pevci iz celega kočevskega okraja, ki ni bil majhen! A prišli so in peli smo, da je bilo veselje. Gimnazijska dvorana nam je dala zatočišče kot že mnogim pred nami in kot ga daje še danes in lahko trdim, da so bile ure vaj in nastopov za vse ure veselja in oddiha v sicer težkem in večkrat muke polnem poklicu.

A kot vse na svetu je tudi ta zbor doživel svoj konec. Najbrž je bil glavni vzrok prehajanje prosvetnih delavcev iz kraja v kraj in pa pomanjkanje moških glasov. Od prosvetnih delavcev so zahtevali v šoli vedno več, pa je bilo vedno manj časa še za kaj drugega, na primer za petje. S sezono 1958/59 je bila tudi razformirana gimnazija, ukinili so kočevski okraj, duša zbora Polde Merčun je nenadoma umrl in tako je prišlo tisto, kar je nujno moralo priti — razšli smo se, pa čeprav z žalostnim srcem.

Pevska žilica v srcih nekaterih navdušenih pevcev ni utihnila in zamrla. Spet je prišla pobuda za nov, pomlajen pevski zbor iz prosvetnih vrst in jeseni 1959 je zaživel zbor, dokaj številen in ves prevzet od navdušenja za petje. Dvakrat na teden smo se zbirali k vajam, poleti in pozimi, delali načrte, predvsem pa seveda — peli. Ne glede, ali je bil Gallus res rojen v Ribnici ali ne, smo sklenili, da si zbor privzame njegovo ime. Takrat še ni bilo toliko zborov in oktetov in ne vem česa še, kar nosi Gallusovo ime. Prijetni večeri so bili to, polni domačnosti pa tudi trdega dela. Da smo resno zastavili lopate in si po-

stavili visoke cilje, je dokaz, da smo že maja 1960 peli za RTV Ljubljana. So bili cilji morda previsoki? Tudi taki očitki so padali. A kot takrat sem še danes mnenja, da lahko reši zbor in ga opraviči pred vedno zahtevnejšo publiko samo kvaliteta.

Tista leta so bila pa leta, ko je začel rasti tako imenovani »standard«, ki ga je bilo treba čim hitreje in višje dvigniti. Mladi so si ustvarjali družine, svoj zmagoslavni pohod je nastopila televizija, skratka ni bilo več časa ne moči za redno delo pri zboru. Za petletnico zbora smo še priredili samostojen koncert v Šeškovem domu, potem je bilo pa vedno več vaj, ko nismo nič vadili, ampak le govorili in ugibali, kaj bi bilo storiti, da bi se zbor rešil. Še vedno so se ljudje selili v Kočevje in še bolj iz njega in tako je končno omagala še zadnja peščica vztrajnih in najvztrajnejših pevcev.

Nič kaj rad se ne spominjam teh časov pred 10 leti, ker niso veseli in mečejo žalostno luč na pevce in končno tudi na pevovodjo. Mogoče bi pa kdo drug bolj znal zbor obdržati skupaj, sem si velikokrat zastavljal vprašanje. Mogoče. Nisem mogel in še ne morem odstopiti od svojega prepričanja, da mora vsak zbor stremeti čim višje in skušati po svojih močeh (beri glasovih) doseči čim več.

Kočevje je krepko čutilo praznino, ki je nastopila po razsulu zbora Jakob Gallus. Razmere so se pa v teh desetih letih do danes krepko spremenile in laho ugotavljamo, da v dobro kulturi in tudi petju. Marsikdo je že prebrodil začetne težave z vzgojo otrok, prišel do stanovanja, se nagledal televizije in tako je začel ostajati tu in tam že čas še za kaj drugega. Spet je vzknila tu in tam želja po amaterskem udejstvovanju. Ne samo v Kočevju, povsod po svetu in tudi na Slovenskem rastejo pevski zbori, igralske družine, ljudje se v prostem času ukvarjajo z vsem mogočim. Lahko trdimo, da se ni pri nas nikoli toliko pelo kot prav danes. Danes vemo, da je amatersko udejstvovanje ena osnovnih potreb človekove narave in da je pravzaprav osnovna naloga kulturne politike, da to potrebo razvija in ji nudi vse, kar je mogoče, za njen razvoj.

Ta novi veter ni šel mimo Kočevja. Lansko leto je dala Stara cerkev pobudo, da se tam ustanovi moški pevski zbor in res se je našlo v Stari cerkvi in v Kočevju toliko moških, da so lahko začeli peti. In ne samo to, pevcev je vedno več! Želeti je samo, da se bo zbor utrdil in učvrstil svoje vrste za dalj časa, ker le tako bo lahko kaj dosegel. Vodi ga tov. Ivo Stanič.

Na drugem koncu Kočevja pa že nekaj let prepeva ženski pevski zbor. Željne so rodile to skupino, ki dela v najtežjih razmerah, brez pevovodje in brez instrumenta. In vendar ne odneha. Nasprotno: nastopi se vrste vedno bolj na gosto, videli in poslušali smo jih tudi na televiziji in drugod. Kakšno navdušenje in vztrajnost!

Že precej let deluje v Kočevju tudi vokalna skupina osmih ali desetih pevk, DOREMI, ki jo vodi tov. Stanič. To je rosna mladost, nežni, nepokvarjeni glasovi, a visoka pevska kultura. Seveda so tu spet težave z odhajanjem mladih iz Kočevja. Sestav se večkrat spreminja in tako je pevovodja vedno na začetku dela. A vztraja in tako doprinaša veliko h kočevski kulturi in pevski vzgoji pevk ter poslušalcev.

Kaj bo zapisal kronist bodočih časov o petju v Kočevju? Da smo si veliko prizadevali, a da bi najbrž lahko storili še več! Mogoče bo pa zapisal, da se je začela v letu 1974 nova doba petja in da je tudi Kočevje le prišlo do močnega in kvalitetnega zbora? Da bi bilo tako, si iskreno želim.

Novo v knjižnici

Vsaka knjižnica ima poleg glavne naloge, da izposoja bralcem vse vrste literaturo na dom ali v čitalnici, tudi to, da skuša ugotoviti, kakšne in katere knjige so pri bralcih najbolj priljubljene. Večina ljudi še vedno čuti potrebo, da se kdaj pa kdaj poglobi v knjigo in se takorekoč pogovarja s pisateljem, osebami v zgodbi, zavzema stališče do vprašanj, ki se pojavljajo v spisu, neodvisno in brez vsakršnega pritiska od zunaj ali že v naprej pripravljenih in serviranih sodb razmišlja ali se podaja v svet domišljije.

Število bralcev narašča, kar je nadvse razveseljujoč pojav. Statistika kaže, da mladina danes razmeroma veliko bere, da pa ta zavzetost do branja v veliki meri popusti. Pomembno je vedeti, kaj bralci najraje berejo in katera dela imajo največji uspeh. Knjižnica mora biti tudi dobra svetovalka, od katere bo bralec ob vsakem času dobil nasvet, kaj je vredno branja, katera dela so izšla v bližnji preteklosti, kaj bo novega izšlo in podobno. Zato ne bo odveč, če sporočimo kočevski javnosti, kakšne novosti so se pojavile na knjižnem trgu. V naši knjižnici je dostop do knjig prost, vendar nekatere bralce zanima, po katerih knjigah rada sega mladina in po katerih odrasli. Morda bo to koristen namig in vzpodbuda temu ali onemu, da bo tudi sam želel vzeti v roke knjigo, ki tako mnogim nudi užitek.

Naj najprej navedemo nekaj del, ki so izšla ob koncu prejšnjega in v začetku letošnjega leta.

LEPOSLOVJE

Ivo Zorman: *Sončnica navadna* — roman razkriva podobo slovenske malomeščanske družine in zaplete, ki nastajajo med starim in mladim rodom.

Stanislav Dygat: *Slovo* — sodobni poljski pisatelj zajema s svojim romanom obdobje med leti 1938 in 1945 in razkriva posamezne sloje poljske družbe in dogajanja v njeni sredini.

Johanes Mario Simmel: *Včasih je tudi jokati užitek* — roman prikazuje delovanje obveščevalne službe na Dunaju.

Jerzy Kosinski: *Obarvana ptica* — je pretresljiva zgodba šestletnega dečka med drugo svetovno vojno.

László Németh: *Žalovanje* — roman je psihološki prikaz mlade vdove, ki trpi ob prerani smrti svojega moža.

Han Suyin: *Vse lepote sveta* — v tem romanu riše pisateljica podobe dveh nasprotujočih si svetov: zahodno usmerjenega Hongkonga in komunistične Kitajske. Zgodbo prepleta velika ljubezen med angleškim dopisnikom in mlado kitajsko zdravnico.

Arthur Hailey: *Končna diagnoza* — pisatelj nam v svojem romanu odlično prikaže razmere v sodobni medicini.

Antoine Maloroso: *Operacija srca* — je zdravniški roman, ki govori o eni najaktualnejših bolezni našega časa.

Marie Louise Fisher: *Senta* — roman v štirih delih, prikazuje mladega doktorja Justusa, ki v svojem življenju doživi le malo lepega.

Med najnovejšimi knjigami pa so izšle še naslednje:

Maraini: *Spomini malopridnice*

Beneš, K. J.: *Ugrabljeno življenje*

Buck, P. S.: *Njegov vsakdanji kruh*

MLADINSKA IN OTROŠKA LITERATURA

Ivo Zorman: *Nedeljska jutra* — je zbirka črtic, v kateri pisatelj opisuje nedeljska jutra, ki jih doživi s svojo radovedno hčerko.

Svetlana Makarovič: *Kosovir na leteči žlici* — glavni junaki teh pravljic so razne živali.

Claude Cénac: *Na milijarde sonc* — je znanstveno-fantastična povest iz davne preteklosti.

Zoran Jovanovič: *Mak ob progi* — roman opisuje spomine na dneve ranega otroštva, v katerih začne glavni junak spoznavati svet okoli sebe.

Izšle pa so tudi že:

Kosovel, S.: *Sonce ima krono*

Šmit, J.: *Ježek se ženi*

Jurca, B.: *Ko zorijo jagode*

Ljudska knjižnica Kočevje

UTRIP MLADIH

Mojca Peček, 6. c
Osn. šola Kočevje

Naša razredna pionirska skupnost

Samoupravljanje v razredu je naša pravica, ki nam jo daje ustava. Na sestankih pretresamo vprašanja o naši vzgoji in učenju.

Pionirjem, ki se težje učijo, pomagajo boljši učenci, učitelji pa z dopolnilnim poukom. Nekateri učenci so tudi v varstvu. Za to šolsko leto smo sklenili, da bomo popravili učni uspeh v razredu, da bomo tovariški in disciplinirani. Starejšim bomo pomagali pri urejanju smučarske skakalnice v Dolgi vasi.

Organiziramo tekmovanja Vesele šole. V športu smo dosegli lepe uspehe. Dobili smo dve diplomi.

Razredničarka nam pomaga z nasveti in nas prepričuje, da je z znanjem oborožen človek nepremagljiv (Leninov izrek).

Naša razredna skupnost ima predsednika, tajnika in blagajnika. Predsednik zastopa naš razred na šolskih zborih. Je pameten fant. Hudo mu je, kadar v znanju kateremu od nas zaškriplje.

Zbrali smo denar za vietnamske otroke, za ljudi s potresnega območja, star papir za boj proti raku. Dva sošolca sta dobila knjižni nagradi za spis o JLA. Ena knjiga ima naslov Šerčerjeva bojna pot. Napisal jo je kočevski pisatelj — borec-partizan Tone Ožbolt. Druga knjiga je: Tito — državljani sveta. Z lepimi črkami imata natiskano posvetilo: »Za uspešno napisano nalogo na temo JLA«. Sledi podpis komandanta ribniškega garnizona.

V počastitev novega leta smo imeli razredno proslavo. Fantje so pripravili kviz, dekleta pa dramatizacijo Levstikove pesmi Mačka in miš. Zatem smo veselo zarajali v zadnje popoldne starega leta.

Živimo kot dobra, delovna družina.

Mojca Adamič, 5. a Kočevje

Šaljiva pesem o 5. a

Mi smo peti a, ki le včasih malo zna,
pa še to, kar je, komaj bi bilo za dve.
Naravo si vprašan, s kremenom se potiš,
po sošolcih se oziraš, da morda kaj uloviš.

Slovenščina s slovnico nas baše;
če kdo videl bi napake naše,
bi za glavo se prijel
in pri priči omedlel.

Matematika, ta že od nekdaj
nam ni šla.

Le kako bo še naprej,
ko še tega ne vemó,
koliko je a in a.

Pri družbi se učimo:
Jugoslavija majhna je država,
a nam velika je težava.

Mi smo peti a,
ki prav malo zna,
a pogledajmo peti e,
ki mu v glavo nič ne gre.

Dada

Milan

Pravzaprav se je vanj zaljubila moja budilka. Zares! Ne pretiravam! Ona je začela. Bilo je tako: tistega večera sem ugasnila svetilko in strop je še enkrat preletela svetloba avtomobilskih luči. Potem je nastal mir. Samo uro sem slišala. Imam običajno, najobičajnejšo budilko, ki kakor vse druge ponavlja tik-tak. Vsaj tako se mi je zdelo. Tega večera pa je ponavljala nekaj drugega: Mi-lan, Mi-lan... Pa to je smešno! Moja ura govori tuj jezik. Bilo je lepo. Najlepše, kar sem si mogla zamisliti. Nasmehnila sem se in v blazino ponavljala: Mi-lan, Mi-lan...

Zjutraj sem slišala enako. Zdelo se mi je, kot da bi ura to vadila celo noč. In dobro ji je pristajalo, ni kaj!

Milana sem srečala tisti dan in si ga nisem upala pogledati v oči. Bala sem se. Ne zaradi njegovih oči, zaradi svojih. V njih se je vse videlo. Tudi tisto o budilki. Gledala sem v njegove čevlje, v roke, in ko ga je bilo treba pogledati, sem dvignila pogled največ do zadnje gumbnice na njegovi srajci. (Zgornji gumb je bil odpet in od tam je visela rdeča nitka. Hotela sem jo povleči, toda to ne bi bilo vljudno, ali ne?) »Kam greva?« mi je kavalirsko prepustil odločitev. Hodila sva po ozki poti ob Rinži. Milan mi je nekaj pripovedoval. Jaz sem samo premišljevala, kako to, da sem se zaljubila prav vanj. Poleg toliko drugih. Neverjetno! Toda zaljubila sem se močno, nepopravljivo. Kadar sem zaljubljena, lahko naredim, kar hočem. Ne verjamete? Poglejte: najprej sem se naučila njegovo telefonsko številko. Šestmestno! Jaz, ki si sploh nikoli ne zapomnim števil. Niti trimestnih.

Potem sem ga poklicala zjutraj, da slišim, kako reče »r« v »dobro jutro«, in ob enajstih, da mi pove, koliko je še do šestih. Potem ob treh, da ga vprašam, na kateri strani je, in ob pol petih, da ga vprašam, če lahko pride prej, ker je do šestih še tako daleč...

Ljubosumna sem bila na tistega Jožeta, s katerim se je učil za maturo. Potem sva odšla na najin sprehod, in kadar je bilo treba domov, je bil on vedno pripravljen oditi z naslednjim avtobusom ali pa z onim kasneje.

Potem je odpotoval. Štipendija... Kočevje je tako pusto in prazno brez njega. Zdaj pa vsak dan čakam poštarja in pišem pisma. V vsakem mu napišem, kako žal mi je, da ni najino poletje trajalo dlje... Pa moja budilka? Nikar mi spet ne recite, da pretiravam! Res slišim, takrat ko vse utihne, kako ponavlja: Mi-lan, Mi-lan, Mi-lan...

Tistega vročega dne

Sedim za mizo, ki se šibi od zvezkov in knjig ter drugih zoprnih stvari. Obupujem. Koliko učenja! Nemščina, zgodovina, biologija... A kar sedim in gledam, gledam, toda ne vidim več zvezkov ne knjig; misli mi odjadrajo proč od nemščine, fizike, odjadrajo tja v nedavno preteklost... počitnice... poletje... sonce... Sedimo na hlodih ob potoku pri Bargaverjevi žagi. Čutim vonj poletne trave, prijetno brenčanje čebel, čutim toplino sonca, modro nebo, šume nje potoka. Pohorje je prav blizu; samo čez travnik in sadovnjak pa že dosežeš obronke prvega gozda. Več nas je. Lenarimo, uživamo prostost in se kot martinčki prажimo na skoraj vročem zgodnjeavgustovskem soncu. Dve dekleti sva. Fantiči, ki kažejo gole ogorele hrbte, so skoraj vsi mlajši od mene. Le Tine

je morda leto, dve starejši. Toliko da vem vsa njihova imena, kajti poznamo se nekaj dni. Všeč so mi. Bosonogi, razkuštrani in posrečeni s svojim štajerskim narečjem. Meljemo jabolka, ki smo jih »narabutali« v sosednjem sadovnjaku. Pogovarjamo se o nepomembnih rečeh in se smejemo dobri domisljici. Tu pa tam kdo vzdihne: »Kakšna vročina!« Niti ne vemo, koliko je ura. Zdaj se kateri spomni, da je lačen, gre domov in se vrne s potešenim želodcem. Vročina, potok. Kdo ne bi skočil v vodo! Lovimo se in počenjamo norčije po vodi. Potem pa spet lenarimo, lenarimo in prija nam ta brezmejna svoboda...

...in spet vidim knjige, sedim uklenjena med stenami svoje sobe. Prevzame me tiha otožnost. Občutim žalost in potem upanje, da se ti dnevi zopet vrnejo.

Dada

Mojih petnajst let

Mojih petnajst let je dovolj,
da vzamem lutko v roke,
da narišem medvedka na zid zgradbe,
da poslušam žvrgolenje ptic.

Mojih petnajst let je zapisanih
v kotu nekega dnevnika,
v skrivnem nasmehu vetra.
Mojih petnajst let je dovolj,
da nekoga ljubim.

Vidka

Gledala bi vas od daleč

Gledala bi vas od daleč,
hodila bi za vami
v podobi vetra.
Varovala bi vas,
ponoči v sanjah obiskala.
Vse bi vam dala.
In ko vas občudujem,
pišem, plešem, živim...
Ko bi vam bila podobna!

Anica Mohar

Bosa sva tekla po vročem asfaltu

Bosa sva tekla po vročem asfaltu,
bil je vroč julijski dan,
najino vroče hrepenenje
se je zlivalo v eno melodijo,
melodijo dveh src,
ki ju je združil
vroč julijski dan.

Bosa sva tekla po vročem asfaltu,
bilo je modro nebo brez oblaka,
sonce je sproti solze sušilo,
solze dveh src,
ki ju je vroč julijski dan
ločil za vedno.

C. H.

Berač

Stojim ob mrzlem zidu...
Stegujem roko k srcu, ljudje...
Ljudje, izgubili ste srce,
saj vi ne vidite roke...
Vi siti ste dobrot,
pred vašimi očmi lepo je vse...
Jaz sit sem že nadlog
in še posebej vas, ljudje.

KAZALO

Uvodnik	1
Stane Otoničar: Kočevju za praznik	2
USTVARJAMO	3
Franc Ožbolt: Naše mesto	3
Tone Hočevar: Moji spomini na roško ofenzivo	4
Rudolf Mohar: Orači pojo	14
Franc Lovšin: Čudežni otok	14
Kot v Tibetu	14
Peter Vovk: Divji petelin	15
Dana Jerše: Življenje	16
Dušan Hočevar: Le midva nisva več ista	16
Pesmi	16
Vekoslav Figar: O begu	17
Nebojša Ignjatović: Pesniku Radetu Draincu	17
Drago Ahac: To je dolžnost človeka	18
Marjanca Colarič: Obredi	20
Med bregovima	20
OGLEDALO ČASA	21
Peter Šobar: Ob 30-letnici osvoboditve Kočevja	21
Kočevje od osvoboditve do danes — predsedniki občine imajo besedo	22
Vekoslav Figar: Med kočevskimi Slovenci (nadaljevanje)	37
SLIKE DANAŠNJIH DNI	43
Tone Ožbolt: Predsednik krajevnne skupnosti	43
Priznanja krajevnne skupnosti	47
Božidar Tomić: Sodobni problemi alkoholizma	49
Matija Jerbič: Delo in problemi mladih	51
Vera Kalčič: Tukaj bomo ostali, dokler bomo lahko delali	52
KULTURNO DOGAJANJE	54
M. Colarič: Človek in kultura	54
Tone Ožbolt: Postoj, kdor mimo greš!	55
Miloš Humek: Kaj veseli bi ne peli!	58
Novo v knjižnici	60
UTRIP MLADIH	61
Mojca Peček: Naša razredna pionirska skupnost	61
Mojca Adamič: Šaljiva pesem o 5. a	61
Dada: Milan	62
Tistega vročega dne	62
Anica Mohar: Bosa sva tekla po vročem asfaltu	63
Dada: Mojih petnajst let	63
Vidka: Gledala bi vas od daleč	63
C. H.: Berač	63

Ljubljanska banka

podružnica Kočevje

z enotami:

ekspozituro Ribnica

agencijo Sodražica

agencijo Loški potok

opravlja bančne posle zanesljivo in
ekspeditivno

SLOVENIJALES

**LESNA INDUSTRIJA
KOČEVJE**

OPREMA ZA ŠOLE IN OTROŠKE VRTCE
IVERNE PLOŠČE,
ŽAGAN LES

KEMIČNA TOVARNA — KOČEVJE

MELAMIN

priporoča dekorativne plastične laminatne »MELAPAN« v prek petdesetih različnih barvah, v sjajni in matirani površini za oblogo pohištva, sten, hladilnikov itd. Posebnost našega proizvodnega programa je negorljivi »MELAPAN« F-1, ki se pretežno uporablja v ladjedelništvu.

V Kočevju živi in dela Klub kulturnih delavcev

- če imate veselje do kulturnega dela
- če pišete ali se kako drugače umetniško udeležujete
- če bi radi sodelovali pri nastajanju in razširjanju Kočevskih razgledov
- če se radi udeležujete kulturnih prireditev

se priključite tudi vi

Neobvezne sestanke imamo vsako sredo ob 19. uri v hotelu Pugled

KOČEVSKI RAZGLEDI — izdaja Klub kulturnih delavcev pri Zvezi kulturno-prosvetnih organizacij Kočevje. Ureja uredniški odbor: Marjanca Colarič, Meta Prelesnik, Miloš Humek, Dragica Janša, Tone Ožbolt, France Brus. Glavni in odgovorni urednik Mirko Levstek. Naslovna stran Stane Jarm. Tehnični urednik Cveto Obranovič. Naslov uredništva: Trg zbora odposlancev 30, 61330 Kočevje. Izhaja do trikrat letno. Tiska tiskarna Kočevski tisk, Kočevje.

Po mnenju ustreznega republiškega organa št. 421-1/72 z dne 14. januarja 1975 šteje revija Kočevski razgledi med proizvode, za katere se ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov.